

Yhteinen päiväkeskus

Margit Tepponen, Päivi Strandén ja
Hannu Rutanen (toim.)

Yhteinen päiväkeskus

Apua arkeen, tukea kuntoutumiseen ja
askeleita yhteisöllisyyteen

VAAKA

*Vaikutusten arviointi
päiväkeskuksen asiakastyössä*

© Kirjoittajat ja Sininauhaliitto

Taitto ja kuvitus: Terttu Hauhia ja Roni Veijalainen

Kustannustoimitus: Maarit Avellan, Sininauhaliiton viestintä

Editointi: Sininauhaliiton viestinnästä Maarit Avellan ja Satu Mustonen sekä

Sininauhaliiton arviointipalveluista Nina K. Hietakangas

Etukannen kuva: Rodeoimages

Kustantaja: Sininauhaliitto

Paino: Next print, 2015

ISBN 978-952-5096-89-7

Sisällys

ESIPUHE: IHMISEN ARVOINEN PÄIVÄKESKUS	9
OSA 1: PÄIVÄKESKUKSEN KESKEISET TEHTÄVÄT	13
1 Päiväkeskus – kaikille avoin kohtaamispaikka	14
1.1 Päiväkeskusten laaja kirjo.....	16
1.2 Rahoituspohja luo erilaisia odotuksia	18
1.3 ”Toinen haisee vieressä kaljalle” – suhtautuminen päihteiden käyttöön.....	18
1.3.1 Päihteellinen vai päihteetön päiväkeskus?	20
2 Päiväkeskus ehkäisee päihdehaittoja.....	23
2.1 Asiakkaiden erilaisten tarpeiden huomioiminen.....	24
2.2 ”Kun muuttuu osaksi yhteisöä” – Ruoan ja puhtauden perustarpeista sosiaaliin suhteisiin	24
2.3 Säännöllisyys kannattelee arkipäivää	26
2.4 Päiväkeskus vaikuttaa myös lähiympäristöön.....	28
3 Päiväkeskus luo yhteisöllisyyttä	29
3.1 Luottamus ja kommunikaatio sosiaalisen pääoman rakentajina.....	30
3.1.1 Pelisäännöt, työntekijät ja me-henki rakentavat luottamusta päiväkeskuksessa.....	32
3.1.2 Tiedonkulku on toimivan yhteistyön edellytys	32
3.2 ”Ettei ihmiset jää yksin” – osallisuuden kokeminen	34
3.2.1 ”Sit osataan olla huolissaan, jos jotakin ei näy.” – Vastuuta ja vertaistukea	34
3.2.2 ”Yksinäisyys tappaa.” – Nähdäksi ja kuulluksi tuleminen	36
3.2.3 ”Kaikki köyhät ovat täällä samassa läjässä” – Päiväkeskus osattomuuden vahvistajana?	38
4 Päiväkeskus palveluohjaajana asiakkaan ja järjestelmän välissä	41
4.1 Päiväkeskus korjaa järjestelmän virheitä.....	42
4.2 Palveluohjaus tietolähteenä, tulkkina ja keskustelukumppanina.....	44
4.3 Matalan kynnyksen palveluohjaus	47
4.4 Asiakkaan puolesta tekeminen ei ole auttamista	48

OSA 2: VELVOITTEET, OIKEUDET JA ODOTUKSET	49
5 Päiväkeskustoiminnan aloittaminen	49
5.1 Mitä päiväkeskus tarvitsee?	50
5.2 Perustaminen	51
5.2.1 Ilmoituksen tekeminen sijaintikunnalle.....	51
5.2.2 Toimintasuunnitelma on vapaamuotoinen	52
5.3 Päiväkeskuksen perustamis- ja toimintatarpeen arviointi.....	52
5.4 Kuntien odotukset päiväkeskustoiminnan suhteen.....	54
6 Päiväkeskuksen perustamiseen liittyvät velvoitteet.....	55
6.1 Sosiaalipalvelu	57
6.2 Yksityinen sosiaalipalvelu	57
6.3 Palveluntuottaja	58
6.4 Liike- tai ammattitoiminta	58
6.5 Korvausta vastaan	59
7 Asiakkaiden oikeuksien ja erityistarpeiden huomioiminen	61
7.1 Sosiaalihuollon asiakkaita koskevia lakeja	62
7.2 Asiakastiedot ja salassapito.....	64
7.3 Toimitilat löytyvät neuvottelemalla.....	66
7.3.1 Toimitilalle asetettavat vaatimukset	67
7.4 Esteettömyys päiväkeskustoiminnassa.....	68
7.4.1 Esteettömyyssuunnitelma paljastaa kehittämiskohteet	69
7.4.2 Selkoa sanomisiin	70
7.4.3 Aistivammaisten asiakkaiden huomioiminen	70
7.4.4 Esteettömyydestä tiedottaminen	71
8 Henkilöresurssit	73
8.1 Henkilöstövaatimukset.....	75
8.2 Vapaaehtoistyö päiväkeskuksessa	76
8.2.1 Autetusta auttajaksi.....	77
8.2.2 Mitä työtä vapaaehtoinen tekee?	77
8.2.3 Vapaaehtoinen tarvitsee ohjausta.....	78
8.2.4 Henkilöstöä ei tule korvata vapaaehtoisilla	78
8.2.5 Vertaistuelle ei ole hintalappua.....	79
8.3 Hyvää työtä ja hyvinvointia työssä	81
8.3.1 Työn suunnittelu.....	81
8.3.2 Työnohjaus ja vertaistuki.....	82
9 Laatu päiväkeskustyöhön.....	83
9.1 Päiväkeskuspalvelu.....	84

9.1.1	Omavalvonta	84
9.2	Työsuojelu	85
9.3	Toiminnan läpinäkyvyys on laatua	86
9.4	Verotus	87
9.4.1	Verotuksen arviointi on tapauskohtaista	88
9.4.2	Tarvitaan vastuuhenkilö	88
9.4.3	Ilmoitusvelvollisuus koskee lähes kaikkia	89
OSA 3: ERILAISET PÄIVÄKESKUKSET		91
10	Asiakkaansa näköinen päiväkeskus	91
10.1	Elämänhallintaryhmät	92
10.2	Luonto kuntoutumisen tukena päiväkeskustyössä	93
10.2.1	Vuodenaikojen seuranta ja laatikkoviljelyä	94
10.2.2	Luonto kerhotoiminnan sisällöksi tai jopa ammatiksi	94
10.3	Ikääntyneiden vertaistoimintaa päiväkeskukseen	97
10.3.1	Koulutusta ryhmää ohjaaville	99
10.4	Päiväkeskuksen tukema katkaisuhuolto	99
10.5	Palveluohjauksen laajentumismahdollisuudet	100
10.6	Mistä tunnistaa kristillisen päiväkeskuksen?	103
11	Työtoiminta päiväkeskuksissa	105
11.1	Kirpputoripäiväkeskus	106
11.2	Ruoka-aputoiminta päiväkeskustoiminnan yhteydessä	106
11.3	Tukipalvelut ja työsuoritukset yksityisille ja kunnille	109
11.4	Järjestöjen suorittamat sosiaaliset muutot	109
11.5	Päiväkeskus sosiaalisena isännöitsijänä	110
11.6	Kotikäynnit	112
12	Päiväkeskustoiminnan rahoitus	113
12.1	Kunta päiväkeskustoiminnan tukijana	114
12.2	RAY-avustus	116
12.3	Terveystyön edistämisen määräraha	117
12.3.1	Hankkeiden sisältö	117
12.3.2	Avustuksen hakeminen	118
12.4	Työllisyyspoliittinen avustus	118
12.5	ESR-hankkeet	119
12.6	Varainhankinta	120
12.6.1	Rahankeräykseen on tulossa muutoksia	122
12.7	Yhteistyötä päiväkeskusten kesken	123

OSA 4: PÄIVÄKESKUSTOIMINNAN ARVIOINTI	125
13 Toiminnan kuvaaminen on ensisijaista	125
13.1 ”Se ei voi olla mikään sellanen irrallinen osa” – Paikalliset olosuhteet arvioinnin lähtökohtana	127
13.2 Päiväkeskustoiminnan jäsentäminen tarpeiden pohjalta.....	128
13.3 Päiväkeskusten kolme tyyppiä.....	130
13.3.1 Punainen päiväkeskus täyttää fyysisiä perustarpeita	130
13.3.2 Keltainen päiväkeskus ehkäisee yksinäisyyttä	131
13.3.3 Vihreä päiväkeskus aktivoi toimintaan	133
13.4 Tyypittely auttaa toiminnan kehittämisessä	134
13.4.1 Toiminta-ajatuksen selkiyttäminen.....	136
14 Tiedon keruu	139
14.1 Osallisten huomiointi arvioinnin toteutuksessa	141
14.1.2 Kyselyt	142
14.1.3 Vinkkejä osallisten huomiointiin ja kyselyjen toteutukseen	145
14.1.4 Asiakasseminaari – esimerkki asiakkaiden osallistamisesta	146
14.1.5 Huomioita seminaarin toteutuksesta	148
14.2 Toiminnan laajuus ja käyttöaste	149
14.2.1 Asiakaslaskenta	150
14.2.2 Tilastoi päiväkeskuksen toiminta	151
14.2.3 Asiointiprofiili tuo näkyviin päiväkeskuksen tehtävän.....	153
14.2.4 Vinkkejä tilastointiin	153
14.3 Arvioinnin ajoittaminen ja raportointi.....	154
14.3.1 Suunnittele ja ajoita arviointi etukäteen	154
14.3.2 Raportoi selkeästi	156

Ihmisen arvoinen päiväkeskus

Suomen sadoissa päiväkeskuksissa tehtävä työ hyödyttää kaikkia suomalaisia. Erityisesti vaikeaan tilanteeseen joutuneelle kansalaiselle päiväkeskus tarjoaa usein ainoan yhteyden yhteiskuntaan ja tukeen.

Onkin syytä tuoda päiväkeskusten arvo yhä laajemmin esille. Moni kuntapäätätjä saattaa säästövimmassa kyseenalaistaa päiväkeskuksen harmillisenä kulueränä. On aika puhua siitä, mikä merkitys päiväkeskusten työllä todella on.

Kannattavaa matalan kynnyksen kansalaistoimintaa

Tällä hetkellä sosiaali- ja terveystalvueluilta vaaditaan markkinaehtoisuutta, tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta. Päiväkeskuksen toimintaan yritetään soveltaa samoja mittareita kuin esimerkiksi erityispaalveluille.

Päiväkeskusta ei tule kuitenkaan nähdä erityispaalveluna. Siihen voidaan toki integroida innovatiivisesti erilaisia erityispaalveluita, mutta ytimeltään päiväkeskus on matalan kynnyksen kansalaistoimintaa.

Joskus päiväkeskuksen arvo – niin rahallinen kuin henkinen – on havaittu vasta, kun toimintaa on ajettu alas säästötalkoiden hengessä. Näin kävi myös Rovaniemellä, jossa väliaikainen kesätauko toiminnassa nähtiin pian niin poliisin kuin erikoissairaanhoidon kuluissa.

Rovaniemellä – kuten monissa muissakin suomalaiskunnissa – päätätjät ovat oivaltaneet päiväkeskuksen merkityksen ja sitoutuminen toiminnan tukemiseen on vahvistunut merkittävästi.

”Kaupunki kokee, että tämä on niin hyvä paikka, että tätä ei panna missään nimessä kiinni.”

Rovaniemen päiväkeskuksen toiminnanjohtaja
Ritva Kantola Uusi toivo 1/ 2015 -lehdessä.

Ihmisarvoa, työtä ja kuntoutumista

Päiväkeskus auttaa takaisin yhteiskuntaan, ihmisarvoiseen elämään, kuntoutumaan ja jopa työn ääreen. Näille voidaan laittaa iso hintalappu.

Suurin arvo löytyy kuitenkin henkisen hyvinvoinnin lisääntymisestä. Köyhimpien ja syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten oloja tuntemattomalle voi olla yllätys se, miten vaikeaa näille ihmisille on päästä tarvitsemiensa palveluiden ja muun tuen piiriin.

Päiväkeskus on usein ainoa paikka, jonka kynnyks on tarpeeksi matala näiden ihmisten ylitettäväksi. Se on ainoa paikka, jonne uskaltaa tai haluaa tulla.

Päiväkeskus lisää näiden ihmisten luottamusta siihen, että yhteiskunnalla voi sittenkin olla myönteistä tarjottavaa heille. Esimerkiksi päivän ainoan lämpimän aterian lapsiperheelle tai kodittomalle viikon ainoan puhtauden hetken suihkun ja kierrätysvaatteiden muodossa.

Entä minkä arvon annamme päihdeongelmaisen raittiille päiville? Tai mielenterveysongelmaisen työhön paluulle? Mitä olemme valmiit maksamaan siitä, että päiväkeskuksen yhteisö tarjoaa yksinäiselle ja pelokkaalle ikääntyneelle turvan ja välittämisen kokemuksia?

”Tämä on paikka, joka pitää mut selvin päin.”

Päiväkeskuksen asiakas

Tarpeellinen väliporras sote-uudistuksessa

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen eli sote-uudistuksella halutaan kauaskantoisia vaikutuksia ihmisten arkeen. Uudistuksella halutaan turvata lähipalvelut ja tasavertaiset palvelut kaikille.

Päiväkeskus on tärkeä osa tätä tasavertaisten ja lähellä olevien palveluiden ketjua. Se on tarpeellinen matalan kynnyksen ensikontakti ja tukipiste, jotta yhteiskunnan marginaalista on mahdollista siirtyä kohti tasa-arvoista yhteiskuntaa. Erityisesti tästä syystä Sininauhaliitto haluaa edistää päiväkeskustoimintaa.

Päiväkeskus lisää kävijöidensä luottamusta toisiin ihmisiin. Luottamus puolestaan on kullannarvoista yhteiskunnallista pääomaa. Se on liima, joka

lopulta pitää yhteiskunnan koossa ja kansainvälisten tutkimusten mukaan alentaa meidän kaikkien kustannuksia.

Suomessa tästä sosiaalisesta pääomasta on aina haluttu pitää kiinni. Siksi tässä kirjassa kerrotaan päiväkeskustoiminnan merkityksestä ja kehittämisestä.

Kävijöitä kuunnellen ja yhdessä kehittäen

Päiväkeskusten vaikuttavuudesta kiinnostuneet löytävät sivuilta runsaasti esimerkkejä ja työkaluja. Päiväkeskuksen perustamisesta tai kehittymisestä kiinnostuneille teos tarjoaa käytännön elämän neuvoja.

Teoria ja käytäntö kulkevat kirjassa käsi kädessä. Tämä teos on syntynyt Sininauhaliiton Arviointipalvelujen VAAKA-hankkeen sekä Sininauhaliiton jäsenjärjestöjä arjessa auttavan Aluetyön yhteistyönä. Sininauhaliitolla on lähes sata jäsenjärjestöä, joista puolella on monimuotoista päiväkeskustointia eri puolilla maata. Yhteistyötä tehdään myös muiden järjestöjen sekä kuntien ja seurakuntien päiväkeskusten kanssa.

Vuosina 2012–2015 VAAKA-hankkeessa kehitettiin työkalupakki päiväkeskustoiminnan vaikutusten arviointiin. Sen avulla vaikutukset asiakkaiden elämään on aiempaa helpompaa osoittaa. Samalla helpottuu toiminnan kehittäminen, työn jäsentäminen ja toiminnan kohdistaminen oleellisiin asioihin.

Asiakas ja hänen kohtaamisensa on tärkeintä päiväkeskuksessa. Siksi kirjassa on myös runsaasti kävijöiden suoria kommentteja. Myös työntekijät, rahoittajat ja muut asiantuntijat saavat äänensä kuuluviin.

Onnistunut päiväkeskuksen arki syntyykin vain kaikkien osapuolten hyvän yhteistyön tuloksena. Tarjotaan siis yhteistuumin kaikille turvallinen arki päiväkeskuksissa myös jatkossa!

Aarne Kiviniemi
Johtaja
Sininauhaliitto

Vuosi	2009	2011	2013
Sininauhaliiton jäsenjärjestöjen päiväkeskukset	80	79	76

Millainen päiväkeskus sinun lähiseudullasi toimii?

Käy rohkeasti tutustumassa, kynnys on matala sinunkin ylitettäväksi.

1

OSA 1:
Päiväkeskuksen
keskeiset
tehtävät

**Päiväkeskus – kaikille avoin
kohtaamispaikka**

1 Päiväkeskus – kaikille avoin kohtaamispaikka

Päiväkeskusta verrataan usein olohuoneeseen. On kyse kaikille avoimesta, arjen elämää tukevasta kohtaamispaikasta, jossa kävijöiden tarpeita huomioidaan monin tavoin.

PÄIHDETYÖN PÄIVÄKESKUSTOIMINTAA ON MÄÄRITELTY AIEMMIN SEURAAVALLA TAVALLA:

- Kyse on päihdeongelmallisille suunnatusta arjen elämistä tukevasta paikasta.
- Toiminnassa noudatetaan matalan kynnyksen ja avoimuuden periaatetta, mikä tarkoittaa sitä, ettei toimintaan tarvitse sitoutua ja ettei siihen ole osallistumismaksua eikä osallistuminen edellytä lähetettä.
- Toiminnalla on kiinteä tila, joka ei ole esimerkiksi yksityiskoti.
- Toiminta on säännöllistä ja aukioloajat ovat yleisesti tiedossa.
- Toiminnalla on vastuullinen ylläpitäjä.
- Toiminta voi sisältää erilaisia ryhmiä, työtoimintaa tai muuta sellaista.
- Päiväkeskus voi olla päihdeeton tai se voi sallia päihtyneenä paikalle tulemisen. (Lund 2008, 17.)

Päiväkeskustoiminnan vaikutuksia asiakkaan elämään voidaan tarkastella ainakin kolmesta eri näkökulmasta. Päiväkeskus voi ehkäistä päihdehaittoja, lisätä osallisuutta ja toimia ohjaajana asiakkaan ja muun palvelujärjestelmän välissä (esim. Heimonen 2008; Törmä 2009).

PÄIVÄKESKUS VOI TOIMIA

- 1) päihdehaittoja ehkäisevänä yksikkönä
- 2) osallisuutta edistävänä yhteisönä
- 3) väliportaana asiakkaan ja palvelujärjestelmän välissä eli palveluohjaajana.

Haittojen ehkäisystä on kysymys, kun tarjotaan perustarpeiden hoitoa ilman vaatimuksia elämäntavan muutoksesta. Tätä näkökulmaa tarkastellaan luvussa kaksi. Kun päiväkeskus toimii yhteisönä, se tarjoaa *osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia* yksinäisille ihmisille. Yhteisö voi tarjota asiakkaalle mielekkään tavan harjoitella vastuunottoa. Päiväkeskuksen roolia yhteisönä tarkastellaan lähemmin luvussa kolme.

Ohjaavana toimijana päiväkeskus edistää asiakkaan ja muun palvelujärjestelmän välistä yhteistyötä sekä asiakkaan pääsyä muihin hänelle tarpeellisiin palveluihin. Päiväkeskuksen roolia palveluohjaajana tarkastellaan luvussa neljä.

Päiväkeskus toimii aina paikallisten olosuhteiden ehdoilla. Sekä hyvät että huonot vaikutukset ovat päiväkeskuksen ja paikallisten olosuhteiden summa. Tämä tulisi ottaa huomioon toimintaa suunniteltaessa ja arvioitaessa. Päiväkeskusten erilaisuutta tarkastellaan luvussa yksi. Tässä kirjassa esitellään monenlaisia päiväkeskuksen vakiintuneita ja uusia toimintamuotoja. Kirjassa keskitytään pääasiassa kolmannen sektorin päiväkeskustoimintaan ja sen järjestämistä koskeviin kysymyksiin. Järjestöjen ja seurakuntien lisäksi myös kunnat järjestävät päiväkeskustoimintaa.

1.1 Päiväkeskusten laaja kirjo

Päihdetyön päiväkeskusten historia Suomessa on suhteellisen lyhyt. Ne rantauiivat Suomeen 1980-luvulta pääosin Ruotsin esimerkin innoittamana. Muutamassa vuosikymmenessä monista päiväkeskuksista on kehkeytynyt monipuolisia, ammatillisesti hoidettuja yksiköitä.

Jokainen päiväkeskus muotoutuu paikallisten olosuhteiden mukaan. Niillä on omanlaisensa asiakkaat ja toimintatapa. Asiakaskunta voi olla kirjavaa: kodittomia päihteiden käyttäjiä, raittiita eläkeläismummoja, nuoria eläkeläisiä, työttömiä tai vain yksinäisiä ihmisiä. Päiväkeskukset järjestävät ruokailuja, ruoanjakoa, neulojen vaihtoa, liikuntaryhmiä ja vertaistukiryhmiä. Myös kuntouttavaa työtoimintaa ja vapaaehtoistyötä järjestetään useissa päiväkeskuksissa.

Päiväkeskuksilla on erilaiset resurssit pyörittää toimintaa. Joku toimii pelkästään vapaaehtoisten voimalla, toisessa on useita palkattuja työntekijöitä. Joissakin kunnissa päiväkeskus on ainoa päihdepalvelu, kun taas jollakin paikkakunnalla on useita eri päihdetoimijoita. Täysin vapaaehtois-pohjalta toimivien päiväkeskusten ohelle on syntynyt joukoittain myös korvausta vastaan palveluita tarjoavia päiväkeskuksia. Niissä pitää ottaa tarkasti huomioon erilaiset rahoittajien ja lakien myötä tulevat velvoitteet. Tässä kirjassa ja sisältöä tukevilla verkkosivuilla tämä tarve onkin otettu erityisesti huomioon.

PÄIVÄKESKUKSET OVAT HYVIN ERILAISIA

Asiakasryhmiä	Kodittomia päihteiden käyttäjiä, raittiita eläkeläismummoja, nuoria eläkeläisiä, mielenterveyskuntoutujia, vammaisia, lapsiperheitä, työttömiä, yksinäisiä ihmisiä jne.
Toimintamuotoja	Ruokailu, ruoanjako, kuntouttavaa työtoiminta, vapaaehtoistyö, vertaistukiryhmät, liikuntaryhmät, musiikki ja muut harrastusmahdollisuudet, neulojen vaihto, infotilaisuudet hampaiden hoidosta, puutarhan tai kiinteistön hoito, retket jne.
Resurssit	Pelkästään vapaaehtoisia, palkattuja työntekijöitä tai molempia.
Rahoitus	Vapaaehtoisten lahjoitukset, erilaiset avustukset, yhdistyksen oman toiminnan tuotot esim. kirpputoreilta, tuotot kunnan ostopalveluista sekä erilaisista muista tuotteista ja palveluista jne.
Muut palvelut paikkakunnalla	Joissakin kunnissa päiväkeskus on ainoa päihdepalvelu, toisissa kunnissa on useita eri päihdetoimijoita.
Odotukset	Matalan kynnyksen kohtaamispaikka, jolta halutaan mm. osallisuutta edistävää yhteisöllisyyttä, päihdehaittojen ehkäisyä, palveluohjausta, työelämävalmiuksia edistävää sosiaalista kuntoutusta jne.

1.2 Rahoituspohja luo erilaisia odotuksia

Rahoittajat edellyttävät, että päiväkeskuksen toiminta on jäsentynyttä ja tuottaa tilatulle palvelulle vastinetta. Jos kunta rahoittaa päiväkeskusta, se saattaa odottaa päiväkeskukselta asiakkaan työelämävalmiuksia ja osallisuutta edistävää sosiaalista kuntoutustoimintaa. Kuntien tiukentunut taloustilanne tuo uusia haasteita päiväkeskuksen rahoitukselle. Päiväkeskusten toiminnan sisältöön vaikuttaa myös se, jos rahoitusta on haettava eri lähteistä. Yhdistyksiltä vaaditaan lisäksi enenevässä määrin omarahoitusta, jota syntyy vaikkapa kirpputoritoiminnasta tai tuotteiden ja palvelujen myynnistä. Päiväkeskusten oheen voi siis muotoutua monenlaista toimintaa.

Valtaosa päiväkeskuksista toimii avustuksista, ostopalveluista sekä tuotteista ja palveluista saatavien rahoitusten varassa. Edelleen on kuitenkin myös niitä päiväkeskuksia, jotka toimivat lähes kokonaan vapaaehtoisvoimin. Päiväkeskustyöstä voi tulla elämäntapa ja työtä tehdään sydämen palosta. Työn sisältö, tavoitteet ja työtavat näissä päiväkeskuksissa eivät ole riippuvaisia rahoittajista, eikä näihin haluta olla sidoksissa. Vapaaehtoisten ylläpitämien päiväkeskusten elämänkaari on yhtä pitkä tai lyhyt kuin on niissä työskentelevien aktiivien jaksaminen. Tällaisissa päiväkeskuksissa tehtävä työ ei aina näy selkeästi ulkopuolisille, vaikka niissä toimitaan kaikkein heikommassa asemassa olevien ihmisten auttamiseksi.

1.3 ”Toinen haisee vieressä kaljalle” – suhtautuminen päihteiden käyttöön

Päihdetyön päiväkeskuksilla on erilaisia näkemyksiä siitä, saavatko asiakkaat tulla päiväkeskukseen päihtyneenä vai vaaditaanko heiltä raittiutta. Päihteellisellä ja päihteettömällä päiväkeskuksella on erilaiset kohderyhmät ja toimintaa ohjaavat erilaiset tavoitteet. Kun ihminen tulee päihteettömään päiväkeskukseen, hän tietää, että siellä voi viettää päivän raittiissa ympäristössä. Monelle pysyminen selvin päin on vaikeaa paikoissa, joissa on päihtyneitä henkilöitä. Päihteetön päiväkeskus on turvallinen vaihtoehto olla raittiissa seurassa. Seuraavat sitaatit ovat VAAKA-kyselystä.

”Tämä on paikka, joka pitää mut selvin päin. Ei siinä oo sen kummempaa selitystä.”

”Tää on sellainen paikka, että se ei pyöri sen [alkoholin] ympärillä. Sen takia mä käyn täällä.”

Monelle asiakkaalle juuri päihteettömyys onkin syy käydä päiväkeskuksessa. Päiväkeskus saattaa olla ainut paikka, jossa saa olla selvänä. Tällaisena päivänä ei tule käytettyä päihteitä tai käyttö voi jäädä vähäiseksi.

”Suurin syy on se, että täällä saa olla selvin päin. Kun mulla on alkoholi-ongelma. Kyllähän ruokaa saa mistä vaan. Mutta täällä saa olla selvin päin. Ei tarvii olla päissään.”

”Se on sellainen juttu että, mä tulen tänne aamulla aamupalalle. Ne kuppi-lat on auenneet yhdeksältä ja tuun tänne yhdeksäksi. Mä juon kahvin tässä. Mulla menee tässä tunti. Juttelen tässä näiden kanssa näin. Tuttujen kanssa. Sitten mä tuun tänne syömään yhentoista-kahentoista aikaan. No nyt kello on niin paljon, että päivä on jo puolessa eikä kannata alkaa ryyppäämään.... Se [päiväkeskuksen työntekijä] ei sitä ymmärrä, että mitä se meinaa tälle porukalle, että saa olla täällä sen hetken yli. Niin mulla tekee se hetki, että kun se menee puolillepäivin niin mun ei enää teekään mieli viinaa.” Asiakas

Aina päiväkeskusten asiakkailla ei ole akuuttia päihdeongelmaa, vaan he ovat saattaneet raitistua jo vuosia aiemmin. Päiväkeskus voi auttaa heitä ylläpitämään jo saavutettua raittiutta.

”...ihmiset, jotka on jo päässeet pois päihdemaailmasta. Mutta joko lapsuudesta lähtien on ollut tai päihdemaailman seurauksena on niin huonossa kunnossa, että paluu työelämään on täysin mahdotonta. Tää toimii tietynlaisena turvapaikkana niille...Että tää tarjoaa sellasta tervettä ohjelmaa päivän ajaksi. Tavallaan niinkun varjelee sitä, ettei yksinäisyyden tai jonkun muun takia palaa siihen menneeseen.” Työntekijä

Päihteettömissä päiväkeskuksissa edellytetään ainoastaan tilanneraittiutta eli asiakas ei saa olla päihtynyt tullessaan päiväkeskukseen. Raitistumista tai päihteiden käytön vähentämistä sielläkään ei edellytetä.

Myös päihteelliset päiväkeskukset tarjoavat päihteiden käytölle vaihtoehtoista toimintaa. Kaikki asiakkaat eivät kykene tilanneraittiuteen, joten nämä päiväkeskukset mahdollistavat myös päihtyneille ihmisille oleskelun valvotuissa, lämpimissä ja turvallisissa tiloissa. Päihteellisten päiväkeskusten tarkoitus on paitsi ehkäistä haittoja, myös tukea kävijöitä päihteettömään elämään tai päihteiden käytön vähentämiseen. Päihteellinen päiväkeskus edistää asiakkaiden sosiaalisia valmiuksia, koska yhteisiä pelisääntöjä on siellä noudatettava ja toisten rajoja kunnioitettava. Päihtymystila ei estä tätä. Lisäksi on hyvä huomata, että näissäkin päiväkeskuksissa päihteiden käyttö ei ole sallittua. Päihteellisen päiväkeskuksen perustamisen yhteydessä ja toiminnan alettua on hyvä käydä henkilökunnan ja mahdollisten vapaaehtoisten kesken keskustelua suhtautumisesta päihtyneisiin asiakkaisiin. Joskus varsinkin oman päihdetoustan omaavilla voi olla vaikea hyväksyä päihtyneiden pääsyä päiväkeskukseen. On myös varauduttava huolehtimaan siitä, etteivät päihtyneet aiheuta häiriötä päiväkeskuksen ympäristössä.

1.3.1 Päihteellinen vai päihteetön päiväkeskus?

Se, millainen linjaus päihteiden käyttöön valitaan, tulisi perustua toiminnan tavoitteisiin ja asiakkaiden mahdollisuuksiin osallistua. Jos tarkoitus on tavoittaa huono-osaisimpia asiakkaita ja ehkäistä heille koituvia päihdehaittoja, päihtyneenä asioimisen salliminen madaltaa heidän kynnystään astua sisään.

”Koska mä nään sen ajatuksen sellain, että nekin ketkä pienessä sievässä tulee tänne, niillä on se kipinä siellä. Kun ne saa vaan sen kipinän leijumaan kunnolla, leimahtamaan tuleen. Kun saa vähän hyvää sisään, niin se voi alkaa laajenemaan.” Asiakas

Ajatusta siitä, että yhdessä yksikössä tulisi palvella ainoastaan raittiita tai päihtyneitä, on myös kyseenalaistettu (Kaukonen 1990, 92–93). Joissakin päiväkeskuksissa on rajattu aika, jolloin paikalle saa tulla päihtyneenä, muulloin on oltava selvin päin. Toimitilaa voidaan myös jakaa raittiille ja päihtyneille tarkoitettuihin alueisiin. ”Raittiit ja märät” kellonajat tai alueet on syytä erottaa selvästi. Valittua linjausta on noudatettava johdonmukaisesti. Jatkuvuus ja ennustettavuus lisäävät asiakkaiden turvallisuuden kokemusta.

”Ja joitakin se voi häiritä. esim. jos haluaa tulla tänne sillain, että tää on päihteetön paikka. Ja sitten tää ei olekaan päihteetön paikka. Joku, kuka on just raitistunut, voi kokea sen todella ahdistavana, että toinen haisee vieressä kaljalle.” Asiakkaiden ryhmähaastattelu

Keskustelu päihteellisistä ja päihteettömistä päiväkeskuksista liitetään usein alkoholiin. Päiväkeskusasiakkaissa on kuitenkin entistä enemmän huumeiden käyttäjiä sekä sekakäyttäjiä. Heidän määränsä on lisääntynyt 90-luvun jälkeen, jolloin suuri osa päiväkeskuksista perustettiin ja toimintaa suunniteltiin. Esimerkiksi Sininauhaliiton jäsenjärjestöjen keskuudessa huumeiden osuus on lisääntynyt pelkästään vuosien 2009 ja 2013 välillä (Lund et al. 2015, 21).

Huumeita käyttävät asiakkaat tuovat uudenlaisia haasteita myös päihde- ja vankilatyöskysymykseen. Työntekijän on joskus vaikea arvioida, onko asiakas käyttänyt huumeita. Lisäksi juuri korvaushoidosta tullut asiakas voi vaikuttaa huumaantuneelta, vaikka kyseessä on laillinen hoitomuoto. Päiväkeskuksissa on myös havaittavissa alkoholistien ja huumeiden käyttäjien välistä klikkiytymistä ja ryhmien välistä torjuntaa. Laittomien huumeiden käyttö ja siihen liittyvät ongelmat, kuten pelko kiinnijäämisestä, vaikeuttavat näiden ihmisten tavoittamista. Huumeiden käyttöön voi liittyä sellaisia kysymyksiä, joita ei osattu vielä 1990-luvun alkaessa huomioida.

Huume- ja vankilatyötä tekee kolmasosa Sininauhaliiton jäsenjärjestöistä.

NÄKEMYKSIÄ PÄIHTEETTÖMISTÄ JA PÄIHTEELLISISTÄ PÄIVÄKESKUKSISTA

	Päihteetön päiväkeskus	Päihteellinen päiväkeskus
Päihteiden käyttö päiväkeskuksessa	Päiväkeskuksen tiloissa EI SAA käyttää päihteitä. ”Pitää tulla selvin päin.”	Päiväkeskuksen tiloissa EI SAA käyttää päihteitä. ”Päihtyneenä saa tulla.”
Matala kynnyks	Tarjoaa matalan kynnyksen paikan, jossa voi olla ilman päihteitä.	Alentaa entisestään kynnystä tulla, koska ei vaadita päihteettömyyttä.
Kuntoutuminen	Päihteettömyys, ruokailu ja vaihtoehtoinen tekeminen tukevat kuntoutumista. Päihteetön päiväkeskus voi olla jatkoapaikka katkaisuhoidolle. Huom. kuntouttavaan työpa-jatoimintaan osallistuminen edellyttää turvallisuussyistä päihteettömyyttä.	Päihteellisistä päiväkeskuksista voi saada kipinän päihteiden käytön vähentämiseen. Se voi olla alkusysäys kuntoutumise-lle.
Elämänhallinta	Asiakkaiden elämänhallin-tataidot usein paranevat, mikä vähentää muiden palveluiden tarvetta. Tämä lisää myös luottamusta omaan kykenevyyteen.	Myös käyttäytymisen muutos päihtyneenä on osa elämän-hallintaa. Hygienia, ruokailu ja peruspalvelut kuuluvat myös päihtyneelle.

2

OSA 1: Päiväkeskuksen keskeiset tehtävät

Päiväkeskus ehkäisee päihdehaittoja

2 Päiväkeskus ehkäisee päihdehaittoja

Kun tavoitteena on päihdehaittojen ehkäisy, päiväkeskuksen kynnyks pyritään pitämään mahdollisimman matalana. Usein matalan kynnyksen paikkoihin liitetään ajatus siitä, että asiakas voi tulla sellaisena kuin on, esimerkiksi päihteitä käyttäneenä. Kävijöille tarjotaan mahdollisuus ravintoon, puhtauteen, lepoon ja turvaan sekä sosiaalisiin kontakteihin saavutettavalla ja helpolla tavalla ilman vaatimusta elämäntavan muutoksesta. Näin huono-osaisimmillekin yritetään turvata edes peruspalvelut. Samalla voidaan lisätä muun yhteisön turvallisuutta ja viihtyvyyttä. (Törmä 2009; 27, 33.)

2.1 Asiakkaiden erilaisten tarpeiden huomioiminen

Maslow'n tarvehierarkiassa ryhmitellään inhimilliset tarpeet hierarkkiseen järjestykseen. Mallin mukaan alempien tarpeiden on täytyttävä ensin, jotta ihminen voi motivoitua muiden tarpeiden täyttämiseen. Vaikka Maslow'n mallia on kritisoitu muun muassa sen vuoksi, että tarpeet eivät aina asetu hierarkkisesti, se ei poista tarpeiden olemassaoloa. Malli toimii yhtenä käytännön viitekehyksenä päiväkeskustyössä. Tämän kirjan luvussa 13 esitetyssä mallissa päiväkeskustoimintojen jäsentämisestä on hyödynnetty juuri tarvehierarkiaa.

2.2 ”Kun muuttuu osaksi yhteisöä” – Ruoan ja puhtauden perustarpeista sosiaalisiin suhteisiin

Päiväkeskus täyttää asiakkaiden perustarpeita. Ilmainen tai edullinen ruoka on monelle asiakkaalle välttämättömyys, joka on usein ensimmäinen syy tulla päiväkeskukseen. Monelle kävijälle päiväkeskuksessa tarjottu ruoka on päivän ainoa lämmin ateria. Perustarpeisiin kuuluu myös mahdollisuus suihkuun ja pyykinpesuun. Joissakin päiväkeskuksissa jaetaan myös vaate- lahjoituksia.

”...täällä on helvetin halpa ruoka. Ja onhan kato täällä..tässäkin tää muotitalo-päiväkeskuksen paita päällä.” Asiakas

Kuva 1: Maslow'n tarvehierarkian soveltaminen päiväkeskustyössä.

Asiakkaan ulkonäkö muuttuu usein siistimmäksi, kun hän alkaa käydä päiväkeskuksessa. Muilta kävijöiltä tuleva sosiaalinen paine voi saada hänet huolehtimaan paremmin omasta hygieniastaan. Kukaan ei halua poiketa kielteisellä tavalla muista. Joskus muut asiakkaat huomauttavat suoraan epäsiististä olemuksesta. Ulkoisen olemuksen kohentuminen voi olla merkki elämänhallinnan lisääntymisestä.

”Jos tulee ihan kadulta, niin totta kai on siistimpi ja puhtaampi ulkonäkö, kun alkaa viettää täällä enempi aikaa kuin kadulla...” Työntekijä

Mitä vakiintuneemmaksi asiakas tuntee asemansa yksikössä, sitä pienempi merkitys on tarjotulla ruoalla ja muulla aineellisella avulla (Kaukonen 1990, 80). Ruokapäivästä saattaakin tulla tärkeä sen sosiaalisten suhteiden vuoksi, koska silloin kävijöitä on paljon ja on mahdollisuus tavata muita ihmisiä.

”Ei tää vaikuta syömiseen sellain. Mutta just tää keskiviikko on sen takia hyvä päivä, kun tulee paljon ihmisissä ja on se ilmanen ruoka.” Asiakas

Myönteiset kokemukset ja muiden kohtaaminen päiväkeskuksen kaltaisessa neutraalissa paikassa edistävät asiakkaiden sosiaalisia valmiuksia.

”...ihmissuhdetaidot kehittyi. Oppii tuntemaan ja tietää sitten, mitä voi jutella kenenkin kanssa.” Asiakas

”Uutiset tulee yleensä katsottua ja sillon porukka yleensä hiljenee, koska ne kaikki ei katso, mutta ne tajuaa, että joku haluaa katsoa.” Asiakas

”Et kun ihmiset tulee tänne, se muutos mikä näkyy, on nimenomaan siinä, miten ne oppii käyttäytymään.” Työntekijä

”Siitä sen näkee, kun muuttuu osaksi yhteisöä, suhtautuu muihin kohteliaasti. Myös niihin, kenestä ei välttämättä pidä niin paljon.” Työntekijä

2.3 Säännöllisyys kannattelee arkipäivää

Ihmisen *turvallisuuden tarpeet* ovat tyydyttyneet, kun elämän puitteet ovat kunnossa. Turvallisuuteen kuuluu kodin ja fyysisen koskemattomuuden lisäksi riittävä ennustettavuus ja säännöllisyys. Päiväkeskuksen tarjoama päivärhythmi on sitä merkittävämpi turvallisuuden rakentaja, mitä vähemmän elämässä on muita tukipuita.

”Tuohan se aika paljon elämään se säännöllisyys. Miten sen nyt sanos. Onhan

sitä aika paljon paremmat filiksen silloin, kun on jonkunlainen säännöllisyys elämässä.” Asiakas

”Alussa se monilla on just sitä, että istutaan hiljaa ja tullaan nimenomaan siihen ruoka-aikaan. Ja istutaan tunti- puoli tuntia. Sit monelle käy niin että tullaan yhä aikaisemmin ja aikaisemmin ja istutaan yhä pidempään.”

Työntekijä

”Kyllä moni tulee aamulla nakutettuna tänne ja lähtee neljältä ”töistä kotiin”.” Työntekijä

Kun kävijän päiväohjelma vakiintuu, myös muu arjen pyörittäminen helpottuu. Päivään tulee arkea kannattelevaa rytmiä ja säännönmukaisuutta, mikä ehkäisee ajautumista juomaan. On helpompi tarttua muuhun tekemiseen, kun mieli on aktiivisessa vireessä.

”Kyllä sitä tulee aina sit kotonakin tehtyä jotakin, kun on täällä käynyt. Saa niin kuin uutta virtaa.” Asiakas

”Täällä on vaan pakko käydä..tai ei pakko.. mutta sellainen, että ei sitä ajattelekaan, että mitä sitä, vaan automaattisesti tulee tänne. Siitä lähtee se päivä käyntiin.” Asiakas

Joskus päiväkeskuksen tarjoama turva on hyvin konkreettista. Kodittomalle päiväkeskus on turvallinen paikka, jossa voi hetken hengähtää.

”No ehkä se pitää vajoamasta alaspäin. Tää on sellainen turvapaikka. Mulle tulee muutama asiakas mieleen, ketkä asuu asuntoloissa. Mutta ne pelkää olla niissä, koska ne on asuntoloita, joissa voi käyttää päihteitä ja naapurissa on todella väkivaltaisia ihmisiä. Ja he meneekin sinne mielellään vasta yöllä siinä vaiheessa, kun muut on jo nukkumassa...ne voi olla päivän turvallisessa ympäristössä, missä ei oo päihteiden vaaroja... Sit kun paikka menee kiinni, ne lähtee kadulle keräämään pulloja juo pohjia niistä ja sitten yöllä kovassa humalassa kotiin. Mut jos tätä paikkaa ei olisi, niin sitten se aamupäivä voisi olla paljon huonompi.” Työntekijä

2.4 Päiväkeskus vaikuttaa myös lähiympäristöön

Päiväkeskus vaikuttaa paitsi asiakkaisiinsa myös lähiympäristöön. Päiväkeskuksen vaikutukset lähiympäristöön, kuten muutkin päiväkeskuksen vaikutukset, riippuvat asiakaskunnasta ja paikallisista olosuhteista. Siksi etukäteen on vaikea sanoa, miten päiväkeskuksen perustaminen vaikuttaa ympäristöön. Usein myönteiset vaikutukset lähiympäristölle havaitaan vasta, kun paikka suljetaan.

...sillon kahtena vuotena, kun oli kiinni, niin kyllä ne oli paineet varsinkin tuossa terveydenhuollossa.” Työntekijä

”Monella olisi toimettomuutta ja pyörisivät tuolla torilla. Sellastahan tää oli silloin, kun tää perustettiin.” Työntekijä

”Jos tuo paikka loppuu, niin ollaan sosiaalitoimistossa, että mitä tehään kaikille. Kävelevät tuossa tiellä ja juovat entistä enempi ja osa makaa sairaalassa mikä senkin maksaa.” Kuntatoimija

”Aikaisemmin kun ei ollut päiväkeskustoimintaa niin päihdeongelmaiset parveilivat usein [sosiaali]toimiston aulassa ja se ei ole kenenkään kannalta hyvä ratkaisu.” Kuntatoimija

Päiväkeskuksen olemassaoloa perustellaan usein sillä, että sen sanotaan rauhoittavan ympäristöä. Yksilölle aiheutuvat päihdehaitat ja niiden ehkäisy vaikuttavatkin välillisesti myös lähiympäristöön. Helsingin Diakonissalaitoksen päiväkeskus Stoorin asiakkaista tehty tutkimus osoittaa, että riittävä ravinto sekä turvallinen ja lämmin nukkumapaikka vähentävät häiriöitä tehokkaasti. Stoorista todettiin, että säännöllinen ruokailu vähensi huomattavasti päiväkeskuksen sisäisiä häiriötapahtumia. (Törmä, Huotari ja Pitkänen 2007; Törmä ja Huotari 2005.)

Päiväkeskus tarjoaa myös vaihtoehtoista tekemistä. Jos päiväkeskuksessa vietetty aika tarkoittaa samalla päihteetöntä päivää, on tällä lisäksi muita välillisiä vaikutuksia asiakkaalle sekä ympäristölle.

3

OSA 1: Päiväkeskuksen keskeiset tehtävät

Päiväkeskus luo yhteisöllisyyttä

3 Päiväkeskus luo yhteisöllisyyttä

Päiväkeskus voi toimia yhteisönä, joka tarjoaa osallistumismahdollisuuksia syrjäytyneille ihmisille. Yhteisön tuottamia hyötyjä voidaan tarkastella esimerkiksi *sosiaalisen pääoman* käsitteen avulla. Tiivistettynä sosiaalinen pääoma tarkoittaa sitä, että yhteisö synnyttää enemmän hyötyä kuin yksittäisten jäsenten tuottama yhteenlaskettu hyöty. Yhteisön jäsenten väliset suhteet tuottavat lisäarvoa, joka ei ole johdettavissa yksittäisistä henkilöistä. (Heimonen 2007; Hyyppä 2002; Niemelä 2002.) Me-henki luo hyvinvointia, yhteisön jäsenenä ihmisen *kuulumisen ja arvostuksen tarpeet* täyttyvät. Tämä luo pohjaa itsetunnon rakentumiselle. Sosiaalinen pääoma vaikuttaa yhteisön jäsenten identiteettiin. *Identiteetti kehittyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa*, joten sen myönteistä kehittymistä voidaan edistää päiväkeskusten tarjoaman yhteisön avulla. Koska yksilöt ovat osa yhteisöä, heidän identiteettinsä myös osaltaan rakentaa syntyvää sosiaalista pääomaa. (Niemelä 2002; Kotkavirta 2000.)

Identiteettityö tulisikin ottaa paremmin huomioon syrjäytymisen vastaisessa työssä. Olisi tärkeää, että jokaiselle ihmiselle löytyisi sellainen kenttä, jossa hän voisi identifioitua arvokkaana ihmisenä. (Niemelä 2002, 91.)

”Kyllä sitä kokonaisuutena on huomannut, että tämä on sellainen tosi hyvä kasvupaikka ollut itselle. ...Mä tarkoitan kasvua ihmisenä ja oma parantuminen niistä haavoista, joita on tullut ihan sieltä lapsuudesta saakka...”

Toimiva yhteisö voi tuottaa myönteisiä vaikutuksia – paitsi itselle, myös toimintaympäristölleen verkottamalla eri tahoja keskenään ja edistämällä päiväkeskuksen ja ympäristön välistä yhteistyötä. Kun tiedonkulku tiivistyy ja luottamus päiväkeskuksen ja toimintaympäristön välillä lisääntyy, syntyvät edellytykset yhteistyölle.

3.1 Luottamus ja kommunikaatio sosiaalisen pääoman rakentajina

Sosiaalisen pääoman käsite auttaa selkiyttämään yhteisöllisyyden tuottamaa

lisäarvoa ja sen vaikutuksia päiväkeskuksessa sekä kehittämään toimintaa pääoman lisäämiseksi. Tätä varten käsitettä on kuitenkin jäsennettävä. Sosiaalisesta pääomasta puhuttaessa viitataan usein luottamuksen lisääntymiseen yhteiskunnan eri jäsenten välillä. Tämä edellyttää sosiaalisen pääoman mekanismien toimimista. Onkin syytä hahmottaa sosiaalisen pääoman käsitettä, josta voi erottaa *tuotokset, mekanismit ja lähteet*. Vaikutusten (tuotokset) syntyminen edellyttää, että luottamus ja kommunikaatio (mekanismit) toimivat. Se, millaisia vaikutuksia syntyy, riippuu taas sosiaalisen pääoman lähteistä. Lähteitä ovat yhteisöön kuuluvat ihmiset, heidän elämäntilanteensa ja motiivinsa, päiväkeskuksen sisäiset hierarkiat ja verkostot sekä yhteisössä olevat vastavuoroisuuden normit sekä ympäröivä yhteiskunta ja paikallinen toimintaympäristö. (Ruuskanen 2001, 45–47.)

Vaikutukset palautuvat sosiaalisen pääoman lähteille: yhteisölle, yhteisöön kuuluville ihmisille sekä toimintaympäristölle. Vaikutukset voivat olla myönteisiä tai kielteisiä. Niiden laatu riippuu yhteisöstä, yhteisön jäsenistä ja ympäröivästä yhteiskunnasta. (Ruuskanen 2001, 45–47.) Sosiaalisen pääoman toimintalogiikkaa voisi tiivistää ja kärjistää seuraavalla tavalla.

Kun luottamus ja kommunikaatio toimivat, seuraa siitä aina mielihyvää yhteisön jäsenille. Lisäksi jäsenten keskinäinen yhteistoiminta paranee monin eri tavoin. Oleellista on se, kenen keskinäistä yhteistoimintaa halutaan parantaa ja millaisia yhteistyökäytäntöjä edistää.

Sosiaalinen pääoma tuottaa yhteisössä vaikutuksia silloin, kun luottamus ja kommunikaatio toimivat. Hyvin toimivassa työyhteisössä syntyy sosiaalisen pääoman tuotoksina työhyvinvointia, sitoutumista ja työmotivaatiota. Toisaalta rikollisjengissäkin syntyy sosiaalista pääomaa: mielihyvää tuottavat luottamus jengiin ja sen jäseniin sekä voimantunne ja mahdollisuus vaikuttaa jengin toimintaan. Keskinäinen lojaalisuus ja vahva ryhmäidentiteetti lujittavat itsetuntoa, vaikka yhteiskunnan kannalta jengin toiminta on hajottavaa ja kielteistä. Sosiaalisen pääoman lähteet siis vaikuttavat siihen, ovatko vaikutukset kielteisiä vai myönteisiä ja millaisia ilmenemismuotoja luottamus ja kommunikaatio saavat aikaan. Jos luottamus ja kommunikaatio eivät toimi, yhteisö on kuin mikä tahansa satunnainen joukko ihmisiä samassa tilassa.

3.1.1 Pelisäännöt, työntekijät ja me-henki rakentavat luottamusta päiväkeskuksessa

Luottamus on siis toinen sosiaalisen pääoman mekanismeista. Luottamukseen sisältyy sekä luottamus ihmisiin että instituutioon. Ihmisissä luottamusta herättävät tuttuus ja instituutioissa yleisessä tiedossa olevat käytännöt sekä niiden toimivuus. (Ilmonen 2000, 34–35.) Päiväkeskuksessa luottamus voi rakentua esimerkiksi *selkeistä pelisäännöistä, yhteisön me-hengestä sekä työntekijän auktoriteetista*. Yhteisön paine ja työntekijän auktoriteetti varmistavat sen, että ryhmadynamiikka toimii eikä kukaan aja omia etujaan yhteisen edun kustannuksella. Esimerkiksi päihteettömissä päiväkeskuksissa nimenomaan asiakkaat valvovat tiukimmin sitä, ettei kukaan tule päiväkeskukseen päihtyneenä ja että päihteet luovutetaan työntekijälle. (Kaukonen 1990, 92; Hietala 2014.)

Sidosryhmien ja päiväkeskuksen välinen luottamus rakentuu molemminpuolisesti. Sidosryhmillä tarkoitetaan niitä toimijoita, joiden kanssa päiväkeskus on tekemisissä ja joihin toiminta vaikuttaa. Sidosryhmän luottamus voi ilmetä siten, että se kokee päiväkeskuksen toimintaperiaatteet hyödyllisinä ja henkilökunnan osaavana. Päiväkeskus puolestaan voi kokea yhteistyökumppanin myönteisesti suhtautuvana ja toimintaa tukevana tahona.

Päiväkeskusten asiakkaiden luottamus yhteiskunnallisiin instituutioihin on usein heikkoa. Monilla asiakkailla on taustalla huonoja kokemuksia poliisin tai muiden viranomaisten kohtaamisesta. Joissakin päiväkeskuksissa asiakkaiden luottamusta yhteiskuntaan on pyritty edistämään esimerkiksi siten, että poliisi käy ennakkoon sovittuna ajankohtana päiväkeskuksessa kertomassa omasta toiminnastaan. Tällaisen tilaisuuden kohdalla ennakkotiedottaminen on kuitenkin erityisen tärkeää, jotta kohtaaminen ei tule yllätyksenä. Toisaalta joskus poliisin tuleminen paikalle, hyvästä ennakkotiedottamisesta huolimatta, voi pelästyttää asiakkaita ja aiheuttaa siten myös kielteisiä vaikutuksia.

3.1.2 Tiedonkulku on toimivan yhteistyön edellytys

Toinen sosiaalisen pääoman mekanismi on kommunikaatio. Tiedonkulku eri ihmisryhmien välillä paranee, kun ihmiset tapaavat useasti ja keskusteluyhteys muuttuu välittömämmäksi ja on vastavuoroista. Sekä asiakkaiden

että ulkopuolisten sidosryhmien kannalta toimivan yhteistyön edellytys on, että niillä on riittävästi tietoa päiväkeskuksesta sekä mahdollisuus vaikuttaa sen toimintaan. Tiedonkulku työntekijältä asiakkaalle tarkoittaa, että asiakas tietää, miksi päiväkeskus on olemassa ja miten hän voi osallistua ja vaikuttaa. Esimerkiksi tieto aukioloajoista ja palveluista on oltava selkeää ja ymmärrettävää.

Mut mä vieläkin peräänkuulutan sitä, että jos ihminen ei halua olla sellaisessa paikassa, sen täytyy voida valita itse. Et esim. ihminen, jolla on rankka huumeidenkäyttötausta ja se raitistuu, sit se tietää, että kun mä menen sinne –[päiväkeskuksen nimi]-n , niin se tietää, että siellä ei ole kukaan päissään. Et se on itte tavallaan päättänyt, että menen tollaseen paikkaa, missä ei kukaan oo varmasti aineissa. Ei halua nähdä päihtyneitä. Et se voi kokea sen paikan turvallisena. Asiakkaiden ryhmähaastattelu

Päiväkeskuksen välityksellä voidaan myös tiedottaa asiakasryhmälle jotta-kin erityisesti heitä koskevaa asiaa. Asiakkaille voidaan kertoa esimerkiksi muutoksista, jotka koskevat etuuksien hakemista tai heitä voidaan varoittaa liikkeellä olevista uusista muuntohuumeista. Päiväkeskus voi järjestää myös esimerkiksi vertaistukikoulutusta, kuten Sininauhaliiton Lähipalveluhankkeessa tehtiin (Lihavainen 2011, 46–49). Työntekijän palveluohjauksellinen apu voidaan myös rinnastaa asiakkaan ja työntekijän väliseen tiedonkulkuun. Työntekijä voi auttaa asiakasta paremmin, jos hänellä on riittävästi tietoa tämän elämäntilanteesta. Lisäksi on oleellista, että tieto kulkee tältä osin myös päiväkeskuksen ja ulkopuolisten sidosryhmien kesken. Kun työntekijä välittää sidosryhmille tietoa asiakkaiden kohtaamista järjestelmän haasteista ja palveluohjauksen tarpeista, sosiaalisen pääoman vaikutukset voivat ulottua päiväkeskuksen ulkopuolelle. Tätä aihetta tarkastellaan tarkemmin luvussa neljä.

Kun sidosryhmät tuntevat toimintaa, heidän on helpompi myös ohjata asiakkaita sen piiriin. Siksi päiväkeskuksen on tärkeää kertoa työn sisällöstä ja laadusta sekä arvioida toiminnan tuloksia ja vaikutuksia. Sininauhaliiton VAAKA-työkalujen tarkoitus on tukea tätä päämäärää. Työkaluista kerrotaan tarkemmin luvussa 14. Toiminnan läpinäkyväksi tekeminen ja sen arviointi lisäävät päiväkeskustyön uskottavuutta sekä nostavat järjestön tai

muun päiväkeskustoimijan profilia vartenotettavana kumppanina. Tämä puolestaan kasvattaa luottamusta toimintaan, mikä voi osaltaan mahdollistaa työn jatkuvuuden ja pitkäjänteisen kehittämisen.

3.2. ”Ettei ihmiset jää yksin” – osallisuuden kokeminen

Päiväkeskustoiminnan vahvuutena pidetään usein sitä, että se tarjoaa mahdollisuuden osallisuuteen myös kaikkein huono-osaisimmille ihmisille. Tätä pidetäänkin usein juuri järjestötoimijoiden erityisvahvuutena.

”Me ajatellaan, että järjestö on hyvä toimija. Se ei ole viranomaistoimintaa kun annetaan tämmöistä päiväkeskuspalvelua erilaisille erityisryhmille, vaan on juuri järjestöille sopivaa toimintaa ja sitä tarvitaan että ihmiset on osallisen yhteiskunnassa. Tarvitaan yhä enenevässä määrin ettei ihmiset jää täysin ulkopuolelle.” Kuntatoimija

3.2.1 ”Sit osataan olla huolissaan, jos jotakin ei näy.” – Vastuuta ja vertaistukea

Kun kävijät ja työntekijät ovat tiiviisti tekemisissä keskenään, luottamus ja kommunikaatio lisääntyvät ja päiväkeskusyhteisön sisäinen yhteistyö tiivistyy. Tämä taas palautuu yhteisön voimavaraksi ja sosiaalisesti pääomaksi muun muassa vertaistukena ja vapaaehtoistyönä. Suuri osa päiväkeskusten vapaaehtoisista onkin joskus ollut asiakkaana. Kun vapaaehtoisia on paljon, päiväkeskus voi pyöriä pienilläkin henkilöresursseilla.

”Sit osataan olla huolissaan, jos jotakin ei näy. Kun on huomannut, että ites-täkin välitetään, niin alkaa sitten huolehtii myös niistä muista.”

”..just se on rohkaissut ja tukenut, että on nähnyt ja huomannut, että muil-lakin voi olla vaikeata ja sitten selvitä niistä..” Asiakas

Päiväkeskusyhteisössä asiakas voi harjoitella vastuunottamista hänelle sopivalla tavalla. Joskus yhteiseen vastuuseen ja aktiiviseen tekemiseen ohjaaminen on toimivampi tapa kuin yksilöön keskittyvä hoiva (Hietala 2013).

Asiakkaan saattaa olla helpompaa ottaa ensin vastuuta koko yhteisöstä ja vasta sitten itsestään.

Vastuunottokyvyn kasvu voi näkyä muun muassa siinä, että asiakas alkaa omatoimisesti tehdä pieniä tehtäviä, jotka edistävät päiväkeskusyhteisön hyvinvointia. Tällaisia tekoja ovat esimerkiksi työntekijän auttaminen, siivous tai pienet korjaustyöt päiväkeskuksessa. Asiakkaat alkavat siis tehdä vapaaehtoistyötä. He saattavat myös järjestää ryhmätoimintaa muille asiakkaille. Päiväkeskuksen omaehtoisuuteen ja kollektiivisuuteen perustuvat työtehtävät, kuten kahvilan hoito, tarjoavat asiakkaalle mahdollisuuden ottaa vastuuta mielekkäällä tavalla (Hietala 2013, 248, 328–329). Vastuunottokyvyn kasvaessa osa asiakkaista voi työllistyä päiväkeskukseen kuntouttavaan työtoimintaan, harjoitteluun tai jopa vakinaisiksi työntekijöiksi.

”Opettaa vastuuta. Kun otat sen homman, haluaa tehdä sen kunnolla eikä jättää kesken. muuten tulee sanomista. Katot, että paikat on siistejä ja roskat viety.” Asiakas

”Vastuun ottaminen keskeistä. Alkaa ottamaan vastuuta myös muissa asioissa. Mutta liika vastuukin on stressaavaa.” Asiakas

”Päiväkeskus tavallaan työpaikka, jossa käyttäydytään sen mukaisesti.” Asiakas

”...joitakin, jotka rahapäivänä tiputtaa kolehtiboksiin kenellekään sanomatta setelirahojakin. Sitten joku taas tuo suht säännöllisesti kahvipaketin tai jotain pientä, jota pystyy omastaan antamaan. Ja sillä tavalla osoittaa, että arvostaa paikkaa ja saa jotain apua siitä. Ja haluaa olla mukana sitä. Ei pelkästään ottamassa, vaan antamassa. Näkyy myös siinä, että tarjoutuu auttamaan useammin... tarjoutuu viemään roskia, siivoamaan, auttamaan ruoanlaitossa.” Työntekijä

”Kyllä sitä on tullu vähän omatoimiseksi. Hakee lehdet tai lakaisee raput... Kesällä kattoo vähän tarkemmin, ketä tossa pihalla liikkuu.” Asiakas

”Että tänä päivänä on sellaisia, että ne haluaa tehdä töitä tämän talon eteen.

Että ne on melkein kaikki vapaaehtoisia. Se on mukavaa, kun täällä puhalletaan aina yhteen hiileen talon hyväksi. Tänäinkin oli tosi moni mukana tuossa pihalla haravoimassa.” Työntekijä

Päiväkeskuksessa tehdään vapaaehtoistyötä siksi, että toimintaa pidetään tärkeänä ja merkityksellisenä. Päiväkeskuksesta saattaakin tulla vapaaehtoistyötä tekevän asiakkaan elämän keskeisin sisältö. Tämä ei ole tietenkään tarkoitus, vaan elämään pitäisi löytyä sisältöä myös päiväkeskuksen ulkopuolelta.

Vapaaehtoistyö ja muiden uusien elämänsisältöjen etsiminen ja löytäminen on merkki halusta korvata päihdekeskeinen elämäntapa toisenlaisella elämäntyyllillä. (Kuusisto 2010, 271–272). Oleellista on, että toipuneet ovat löytäneet jonkin asian, josta voivat ammentaa voimavarat elämäänsä (Ruisniemi 2006). Ihminen itse lopulta ratkaisee, mitkä asiat hänen elämässään ovat merkittäviä. Päiväkeskus voi toimia väliportaana uuteen elämänvaiheeseen. Päiväkeskuksen merkitystä kuvastaa se, että asiakkaat puhuvat siitä ”henkireikä”.

”Ei miulla oo muuta kun tää. Tää on ainoa, mikä mulla on.” Asiakas

3.2.2 ”Yksinäisyys tappaa.” – Nähdyksi ja kuulluksi tuleminen

Sosiaalisen pääoman mekanismit, toimiva kommunikaatio ja luottamus, tuottavat yhteisön jäsenille siis välitöntä mielihyvää (Ruuskanen 2001, 47). Lisäksi yhteisöllisyys tarjoaa asiakkaille mahdollisuuden ottaa vastuuta toiminnasta. Sosiaalisen pääoman onkin todettu vaikuttavan terveyteen ja elämänlaatuun (esim. Oksanen 2009). Perus- ja turvallisuuden tarpeisiin vastaamisen ohella päiväkeskus voi osaltaan täyttää myös yhteenkuuluvuuden, arvostuksen ja itsensä toteuttamisen tarpeita (esim. Maslow, 1943).

Sosiaalisen arvostuksen ohella yksinäisyys ja ihmissuhteiden puute ovat suuri syy, miksi moni asiakas käy päiväkeskuksessa. Päiväkeskuksen merkityksellisyyttä sosiaalisten tarpeiden täyttäjänä osoittaa se, että asiakkaat vertaavat päiväkeskusyhteisöä jopa perheeseen.

”Tää on vähän niinkun perhepiiri. Minä oon se serkkupoika Etelä-Suomesta... Et sellain se [päiväkeskuksen työntekijä] on niin kun perheen äiti.” Asiakas
”Tai monesti ne ilmoittaakin, jos lähtee johonkin reissuun, että minä en ens viikolla tule. Tää on niinkun sellainen perhe.” Työntekijä

”Mutta suurin työ mitä me voidaan tehdä, on että me voidaan tarjota terveitä ihmissuhteita ja ylläpitää niitä.” Työntekijä

”Ei tässä oo kun yks asia, mikä ihmisiä tänne ajaa. Suurin syy on yksinäisyys. Yksinäisyys tappaa.” Asiakas

”Ja mä oon yksinäinen ihminen muuten.” Asiakas

”Viikonloppuna sitä oottaa, että alkais nyt se päiväkeskus, että pääsee sinne. Eikä tarttis yksin olla täällä kämpällä.” Asiakas

Päiväkeskuksessa voi toteutua yksilön perustava tarve tulla nähdyksi ja kuulluksi. (Tedre ja Pulkkinen 2010, 138). Ihmisen elossapysymisen ja onnellisuuden kannalta on tärkeää, että muutkin pitävät häntä arvokkaana (Bauman 1998).

Onkin todettu, että arvostetuksi tulemisen tarpeen täyttymättömyys on tuhoisaa identiteetille (Taylor 1992). Päiväkeskuksen työntekijän merkitys tämän tarpeen kohtaamisessa on suuri. Työntekijältä asiakas voi saada sellaista arvostusta, jota vaille on jäänyt. Positiivisten kokemusten myötä hän alkaa arvostaa myös itse itseään. Päiväkeskuksessa asiakas tulee kohdatuksi ensisijaisesti ihmisenä – ei päihde- tai mielenterveysongelmaisena.

”Lämminhenkinen paikka sairaalle yksinäiselle ihmiselle. Ulko-ovelta jo heipataan, kun tytöt huutaa sieltä, että tervetuloa. Tuntuu tosi kivalta. Tuntuu siltä, että mä oon nyt siellä, missä mun paikka on ja missä mun pitää ollan-kin...Silloin kun mä tulin tänne, että jos ei olis olut – [päiväkeskuksen nimi], ei olis minuakaan.” Asiakas

” [Päiväkeskuksessa ei ole]...kehitysvamman korostamista, kuten kuntapuolella...Mä en koe sitä kuntapuolen diagnosointia yhtään hyvänä...sitä laitetaan

ihminen johonkin ja väkisin halutaan kirjata hullun kirjoihin. Segmentoidaan sitten sen mukaan. Siellä kunnioitetaan vaan sitä segmenttiä, mihin sut on laitettu... Ja sen takia hänelle ei tarvii olla koulutusta tai mahdollisuutta päästä mihinkään työmarkkinoille tai muuhun. Me ei tarvita päihde- eikä kehitysvammatyyppejä luokittelmiä, koska ne on mun mielestä vähän sellaisia hierarkisia luokittelmiä...Kuntapuoli on sellanen diagnoosiverstas.” Asiakas

Päiväkeskusyhteisö voi myös olla ainoa ei-syrjäyttävä vaihtoehto marginaaliin joutuneelle ihmiselle. Se tarjoaa vaihtoehtoisen sosiaalisen areenan juomaseuralle (Tedre ja Pulkkinen, 132).

Monelle syrjäytyneelle sosiaalistuminen suoraan valtakulttuuriin on vaikeaa. Itsensä näkymättömäksi kokeminen, väärin näkeminen ja vähättely ovat tyypillisiä köyhien kokemuksia (Lister 2002). Valtakulttuuriin mukautuminen tarkoittaisi samalla sitä, että ihminen hyväksyisi oman roolinsa yhteiskunnan huono-osaisena jäsenenä. Osallisuutta ja yhteisöllisyyttä on siksi helpompi hakea vastayhteisöjen – kuten rikollis- ja päihdekulttuurien – kautta. (Niemelä 2002, 87.) Niissä eivät päde samat yhteiskunnan luokajaot ja niissä roolit jaetaan uudelleen.

Päiväkeskus voikin toimia terveenä ja rakentavana osakulttuurina asiakkaan elämässä. Se voi toimia väliportaana marginaali- ja valtakulttuurin välillä. Toisaalta asiakkaiden *jämähtäminen* vuosiksi päiväkeskukseen voi kertoa myös siitä, että rooli päiväkeskuksen ulkopuolella ei ole muuttunut. Vaikka ihminen kokisi osallisuutta ja yhteenkuuluvuutta päiväkeskuksessa, ulkopuolella sama henkilö ei pääse osaksi yhteiskuntaa. Siksi tätä sosiaalistamistehtävää ei voida jättää yksin päiväkeskusten tai muiden kolmannen sektorin toimijoiden tehtäväksi.

3.2.3 ”Kaikki köyhät ovat täällä samassa läjässä” – Päiväkeskus osattomuuden vahvistajana?

Päiväkeskustoimintaa on kritisoitu siitä, että se saattaa entisestään edistää kävijöiden syrjäytymistä muusta yhteiskunnasta. Päihdetyön päiväkeskuskävijöitä yhdistää huono-osaisuus, kurjuus ja köyhyys sekä yleinen kokemus ulkopuolisuudesta yhteiskunnassa. Yhteinen nimittäjä vaikuttaisi pikemminkin olevan yksinäisyys ja ansiotyön puute kun päihdeongelma.

Vaikka päiväkeskus siis toisaalta yhdistää huono-osaisia, se saattaa samalla eristää heidät sosiaalisesti luokaksi, jota leimaavat monenlaiset ongelmat. Tällöin päiväkeskus voi jopa entisestään vahvistaa ihmisen kokemusta ulkopuolisuudesta ja osattomuudesta yhteiskunnassa. (Tedre ja Pulkkinen 2010.)

”Välillä ajattelen, että eihän näitä paikkoja pitäisi olla olemassa ollenkaan, siis tämmöisiä, että kaikki köyhät ovat täällä samassa läjässä.”
Asiakas [Lainaus julkaisusta Tedre ja Pulkkinen 2010, 133.]

Päiväkeskuksen asiakaskunta tuntuu usein edellyttävän uudelta tulijalta, että tässä on jotain vikaa. Henkilökohtaisia onnistumisia on peiteltävä, jotta tulisi muun yhteisön hyväksymäksi. Samoin puhe A- ja B-luokan kansalaisista sekä ”normaaleista” ja ”epänormaaleista” kuuluu päiväkeskusten asiakkaiden puheessa. (Tedre ja Pulkkinen 2010, 136.)

”Tuossa asukastuvassa käyvät sellaset, ketkä käy työssä sun muuta...Ne on niinkun tavallisia ihmisiä. Ja täällä käy epänormaaleja...” Asiakas

Tätä ilmiötä voidaan tarkastella myös sosiaalisen pääoman mekanismien näkökulmasta. Kun yhteishenki ryhmän kesken on suuri (korkea luottamus), mutta tiedon kulku rajoittuu yhteisön sisälle, se edistää ryhmän keskinäistä yhteyttä, mutta ehkäisee jäsenten pyrkimyksiä ylittää ryhmän elintaso (Ruuskanen, 47–48, 2001). Yhteisön sisälle rajoittunut tiedon kulku on ongelmallista myös siksi, että tällöin päiväkeskusasiakkaiden ääni ei yllä yhteiskunnallisen päätöksenteon tasolle.

Yhteiskunnan rakenteet tukevat helposti tällaista erillään pitämistä, koska se suojaa sitä kritiikiltä. Kun ongelmista ei puhuta, niitä ei ole. Poiskäännytettyjen ihmisten yhteen kasaaminen voikin toimia yhteiskuntajärjestelmän kannalta myös piilossa pitämisenä ja järjestelmään kohdistuvan kritiikin vaimentamisena. Usein päiväkeskusten käyttöön tarjotut tilat sijaitsevat fyysisesti poissa silmistä, kaupungin laitamilla. Tässä mielessä päiväkeskusten kaltaiset eri syistä huono-osaisia yhteen kokoavat palvelut voivat lisätä eriarvoistumiskehitystä ja jakoa hyvä- ja huono-osaisten palveluihin, joissa samoja alkoholi-, huume- ja mielenterveysongelmia tulkitaan

eri tavoin työyhteiskunnassa pysyneiden ja sen ulkopuolella olevien näkökulmasta katsottuna. (Tedre ja Pulkkinen 2010, 136.)

Yhteiskunnallisen kehityksen kannalta oleellista on, millaiseksi toimijaksi päihdetyön päiväkeskukset mielletään ja mihin suuntaan toimintaa halutaan viedä. Onko päiväkeskus paikka, jossa huono-osaisten ongelmia hoidetaan ja jonne järjestelmään ja yhteiskuntaan sopimattomat ja sopeutumattomat asiakkaat voidaan sijoittaa? Vai onko päiväkeskus paikka, jonka avulla mahdollistetaan asiakkaiden aito osallisuus yhteiskuntaan – myös päiväkeskuksen ulkopuolella?

”Jos tänne saisi tavallisia ihmisiä käymään. Se olisi hirvu tervetullutta tämän ilmapiirin kannalta. Mä ajattelen, että me ihmiset ollaan kuin peilejä toisillemme. Kuka täällä on alkoholisti, kuka narkkari, kuka työnarkkari, kuka on sitä sun tätä, niin lommo ja vääristymä peilissä on täällä kaikilla vähän samassa kohdassa, niin se ei ole sillee tervettä. Jos tulis siltä kohdalta vähän terveempiä ja vahvempia ihmisiä tänne kanssa, niin se lommo ei olisi aina siinä samassa kohdassa ja ilmapiiri olisi jotenkin terveempi.”

[Lainaus Tedre ja Pulkkinen 2010, 130]

Olisi oleellista rakentaa sellaisia käytäntöjä, jotka edistävät päiväkeskusten asiakkaiden ja muun yhteiskunnan keskinäisen tiedonkulun ja luottamus-
pohjan kasvua. Tätä tehtävää ei kuitenkaan voida tehdä pelkästään päiväkeskuksesta käsin.

4

OSA 1:

**Päiväkeskuksen
keskeiset
tehtävät**

**Päiväkeskus
palveluohjaajana asiakkaan
ja järjestelmän välissä**

4 Päiväkeskus palveluohjaajana asiakkaan ja järjestelmän välissä

Kolmas keskeinen näkökulma päiväkeskuksen tuottamiin vaikutuksiin – osallisuuden ja päihdehaittojen ehkäisyn lisäksi – on sen rooli toimia väliportaana, madaltamassa kynnystä asiakkaan ja muun palvelujärjestelmän välillä. Päiväkeskuksissa käy paljon ihmisiä, jotka tarvitsevat tukea ja ohjausta monenlaisissa kysymyksissä. Ihmisen pitäisi tuntea palvelujärjestelmä, osata hakea palveluja oikeista paikoista ja olla sinnikäs taistelemaan oikeuksiensa puolesta. Monilla päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivillä ei ole tähän tarvittavia taitoja ja voimavaroja. Päiväkeskuksen työntekijä voi tukea ja auttaa asiakkaita näiden asioiden hoidossa.

Päihdetyön päiväkeskus voidaan mieltää matalan kynnyksen päihdepalveluksi, jonka tarkoitus on toimia väliportaana huono-osaisten asiakkaiden ja kuntouttavien päihdepalveluluiden välillä. Kuitenkin asiakkaiden ohjautuminen kuntouttaviin päihdepalveluihin on todettu olevan ongelmallista. Muiden palveluiden korkea kynnys on usein esteenä sille, että asiakas ei siirry päiväkeskuksesta eteenpäin. (Törmä 2009.) Päiväkeskuksen merkitystä asiakkaita ohjaavana toimijana kuvaa usein paremmin *rinnalla kulkeminen* kuin eteenpäin ohjaus.

4.1 Päiväkeskus korjaa järjestelmän virheitä

Päiväkeskus on siis usein linkkinä asiakkaan ja muun palvelujärjestelmän välissä. Asiakas hakee apua päiväkeskuksesta silloin, kun hän ei osaa tai uskalla hoitaa asiaa virallista reittiä. Yksin voi olla pelottavaa lähteä katkaisuhoitoon tai hakea apua psykkisiin sairauksiin. Päiväkeskuksen kynnys on matalampi kuin sairaalan tai terveyskeskuksen vastaanoton kynnys.

”Se on ihmisille monesti vaikeaa lähteä yksinään katkon pihalle seisomaan tai mennä ettimään apua mielenterveysongelmiin sairaalan vastaanotosta kuin päiväkeskuksesta.” Päiväkeskuksen työntekijä.

Päiväkeskuksessa etsitään asiakkaan kanssa ratkaisuja hänen päivittäisiin ongelmiinsa, täytetään lomakkeita ja tulkitaan viranomaispäätöksiä. Lisäksi asiakkaalla on mahdollisuus keskustella omasta elämäntilanteestaan kahden kesken työntekijän kanssa. Käytännössä päiväkeskuksissa hoidetaan usein tehtäviä, jotka vastaavat niin sanottuja virallisia palveluohjaustehtäviä.

Palveluohjausta voidaan tarkastella myös palvelujärjestelmän näkökulmasta. Se, että asiakkaat ylipäätään tarvitsevat palveluohjaajan apua palvelujen käyttöön, kertoo nimenomaan järjestelmän puutteista. Palvelut ovat usein joustamattomia eivätkä ne ja asiakas kohtaa toisiaan. Palvelut on suunniteltu jäykkien standardien mukaan eivätkä ne mukaudu yksittäisen asiakkaan tarpeisiin. Ruotsalaisessa palveluohjauksen arviointitutkimuksessa on nostettu esiin käsite *systeemivirhe* (Hänninen 2007, 47; Järkestig Berggren 2006).

Systeemivirhe tarkoittaa rakenteellisia epäkohtia yhteiskunnan palvelujärjestelmässä. Palveluohjaus toimii näin ollen myös yhteiskunnallisena kehittämisvälineenä. Järjestelmävirheistä raportoiminen onkin nähty yhtenä palveluohjauksen tehtävistä. Palveluohjauksen perimmäinen tarkoitus on tehdä itsensä tarpeettomaksi. (Hänninen 2007, 3.)

Hyvä palveluohjaaja mahdollistaa sen, että muutkin kuin kovaäänisimmät ja aktiivisimmat palveluiden käyttäjät saavat äänensä kuuluviin. Päiväkeskuksen työntekijä voi toimia kävijöiden äänitorvena. Palvelujärjestelmän kynnysten havaitseminen ja niistä raportoiminen on tärkeää. Systeemivirheiden tunnistaminen ja niiden tuominen päättäjien tietoon konkreettisten esimerkkien avulla on asiakkaiden etujen ajamista parhaimmillaan. Mitä kauemmas asiakkaiden arjesta paikallinen päätöksenteko karkaa, sitä tärkeämpää on muistuttaa niistä konkreettisista esteistä, joita asiakkaat kohtaavat. Myös kunnan viranomaiset ovat toivoneet päiväkeskuksilta tietoa asiakkaista ja heidän olosuhteistaan sekä kehitysideoita toiminnan kehittämiseksi.

Myös se, että miltä se tuntuu toteuttajasta, että mille on tarvetta tai mihin suuntaan toimintaa pitäisi kehittää.” Kuntatoimijan toive päiväkeskuksille

Semmosta lisää, että sieltä...puolelta voisi tulla aloitteita, heittelisivät vaihtoehtoja. Täällä päässä kun touhuua, niin ei heti hoksaa eikä tiedäkään, mitä

kaikkia vaihtoehtoja on olemassa. Että olisi aloitteellista toimintaa kuntaan päin.” Kuntatoimija

Mikäli asiakkaiden kohtaamia palvelujärjestelmän esteitä ei raportoida eteenpäin, ei myöskään järjestelmää voida kehittää vastaamaan tarpeita. Tällöin päiväkeskuksessakin tehtävä palveluohjaustyö jää yksittäisten oireiden lievittämiseksi ja tulipalojen sammuttamiseksi, koska varsinainen ongelma ei tule näkyviin. Asiakkaiden palveluohjaustarpeita voi raportoida paikallisille kuntatoimijoille esimerkiksi tämän kirjan liitteenä olevan VAAKA-palveluohjauslomakkeen avulla. Lomake löytyy myös Sininauhaliiton verkkosivuilta.

4.2 Palveluohjaus tietolähteenä, tulkkina ja keskustelukumppanina

Päiväkeskuksessa tapahtuva palveluohjaus ja -neuvonta voidaan esittää kolmiportaisen mallin avulla. Mallissa päiväkeskuksen palveluohjaus ja -neuvonta on jäsennetty eri tasoihin ohjauksen intensiivisyyden perusteella eli sen perusteella miten perusteellisesta ohjauksesta on kyse. Malli mukailee julkisen sektorin tapaa hahmottaa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden ohjausta ja neuvontaa (Hänninen 2007). Lisäksi mallissa on hyödynnetty palveluohjauksen erilaisten työotteiden jaottelua (Hänninen 2007; Suominen 2010). Kun päiväkeskuksessa tehtävä palveluohjaus ja -neuvonta jäsennetään näiden kolmen portaan avulla, saadaan paremmin hahmotettua päiväkeskuspalvelujen suhde muuhun palvelujärjestelmään. Lisäksi syntyy selkeämpi käsitys siitä, mitä palveluohjaus omassa päiväkeskuksessa tarkoittaa. Mitä intensiivisempää palveluohjaus on, sitä enemmän se vie työntekijän aikaa.

Kaikkein heikoimmassa kunnossa olevat asiakkaat tarvitsisivat intensiivisintä ja kokonaisvaltaisinta palveluohjausta. Usein he kuitenkin hakevat apua vain yksittäisiin asioihin. Olisi tärkeää saada rakennettua luottamusta siten, että heidän kanssaan syntyisi syvempi palveluohjaussuhde ja työstä tulisi vaikuttavampaa.

PÄIVÄKESKUKSEN PALVELUOHJAUS TUEN INTENSITEETIN MUKAAN JAOTELTUNA

Päiväkeskus infopisteenä

Päiväkeskus voi toimia asiakkaiden infopisteenä. ***Tämä on tuen kevyin muoto.***

Asiakkaalle kerrotaan, mistä hän voi hakea apua ongelmaansa tai kysymykseensä. Työntekijä ei siis ratkaise ongelmaa, vaan auttaa yhdistämään asiakkaan ja viranomaistahon. Esimerkiksi yhteystietojen etsiminen ja toiseen palveluun ohjaaminen voivat olla tämän tason neuvontaa.

Päiväkeskus tulkkina tai välittäjänä

Päiväkeskus voi toimia tulkkina tai välittäjänä asiakkaan ja palvelujärjestelmän välissä. Tällainen tuki on ***astetta intensiivisempää kun toimiminen infopisteenä.***

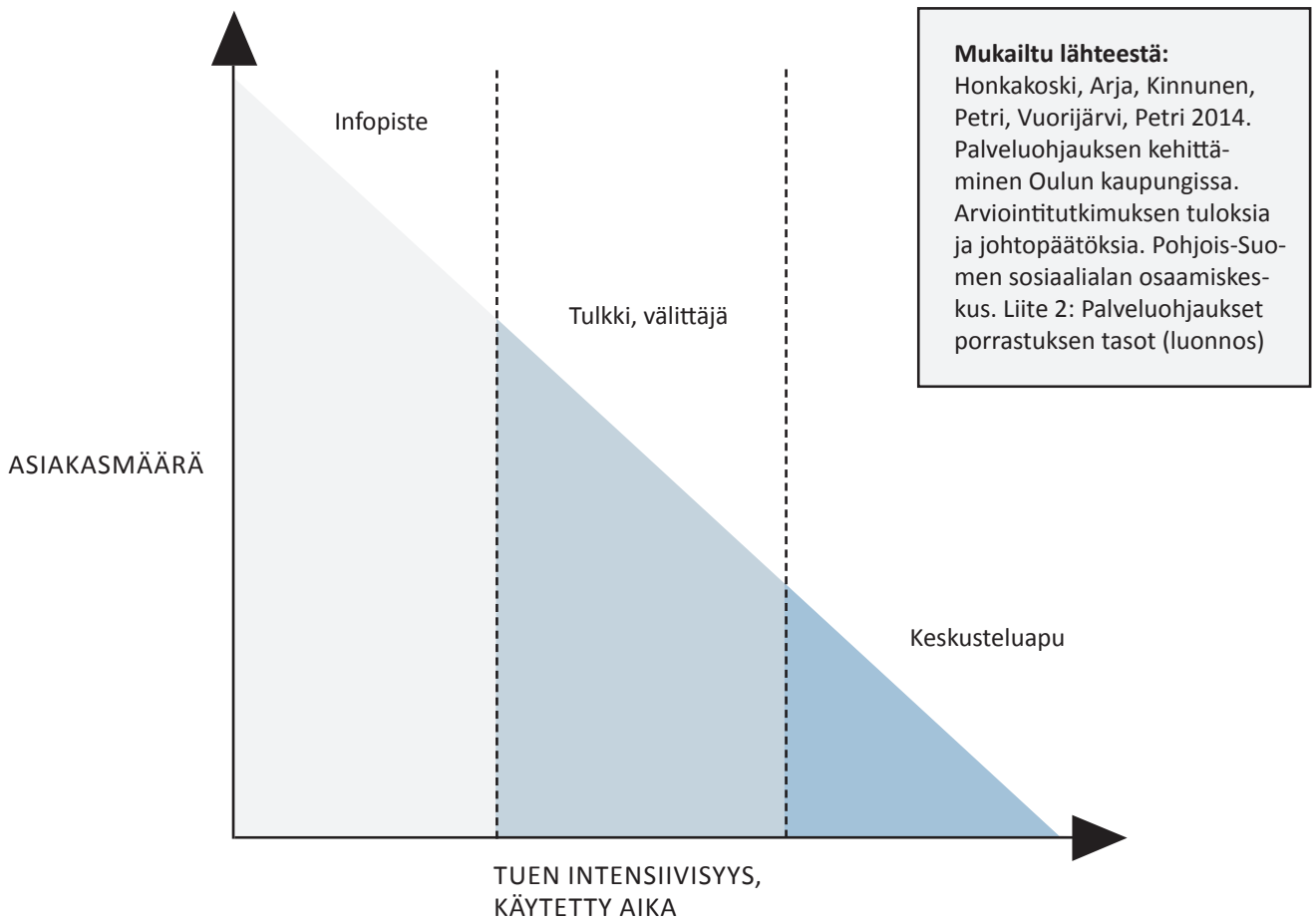
Asiakkaalla voi olla yksittäinen, usein muita palveluja koskeva kysymys, tilanne tai ongelma, jota ratkotaan yhdessä. Tämäntasoinen palveluohjaus voi olla lomakkeiden täyttämistä tai viranomaispäätösten tulkitsemista. Päiväkeskuksen työntekijä saattaa toimia myös asiakkaan saat-tajana ja epävirallisena edunvalvojana virastoissa ja muissa palveluissa.

Keskusteluapu päiväkeskuksessa

Asiakas voi kaivata keskustelukumppania omaa elämäntilannettaan koskevissa asioissa. Keskusteluapu päiväkeskuksessa on ***kaikkein intensiivisin tuen muoto.***

Yksittäisten ongelmien ratkomisen sijaan keskustelut auttavat asiakasta ja työntekijää ymmärtämään ongelmien taustalla olevia syitä. Tällöin tarkastellaan asiakkaan elämäntilannetta kokonaisuutena. Keskusteluaiheena voivat olla esimerkiksi perhesuhteet, päihteiden käyttö tai arjen hallinta.

Kuvassa 2 on esitetty, miten erilaiset palveluohjaustapahtumat ja tuen voimakkuus vaikuttavat käytettyyn aikaan ja asiakasmäärään. Eri tasojen palveluohjausta ja -neuvontaa voidaan nimetä sen mukaan, millainen rooli päiväkeskuksella on palveluohjaustapahtumassa. Tämä selventää tasojen eroja. Eri tason työotteita voidaan luonnollisesti käyttää saman asiakkaan kohdalla eri tilanteissa. (Hänninen 2007, 14.)

Kuva 2: Palveluohjaustapahtumien ja tuen voimakkuuden vaikutus käytettyyn aikaan ja asiakasmääriin.

4.3 Matalan kynnyksen palveluohjaus

Päiväkeskusten kaltaisten paikkojen on todettu tarjoavan ihanteelliset puitteet palveluohjaussuhteen luomiselle. Päiväkeskus voi tavoittaa sellaiset asiakkaat, joihin virallinen palveluohjaus ei ulotu tai jotka eivät pysty sitoutumaan siihen vaaditulla tavalla (Autio ja Rauhala 2010). Vaikeimmassa asemassa oleville päihteiden käyttäjille kynnykseksi muodostuvat ajanvarauskäytännöt, odotusajat, päihteettömyysvaade sekä muut jäykät käytännöt. Samoin liiallinen valtaistaminen, ja oman aktiivisuuden edellyttäminen voivat estää palvelujen käytön ja hoitoon hakeutumisen. Siten palveluiden – sekä palveluohjauksen – ulkopuolelle jäävät helposti huonosti itseään ilmaisevat, heikkokuntoiset sekä ne, jotka eivät tiedä, mitä haluavat tai tarvitsevat. Apua saavat vain kaikkein aktiivisimmat ja vaativimmat asiakkaat. (Törmä 2009, 119, 128.) Päiväkeskus voi siis tavoittaa ja auttaa niitä ihmisiä, joita muu sosiaalihuolto ei tavoita tai jotka eivät kykene sitoutumaan tavanomaiseen palveluohjaukseen. Päiväkeskuksessa voidaan luoda joustavat palveluohjauksen rakenteet. Esimerkiksi keskustelua varten ei tarvitse varata aikaa etukäteen, vaan se voidaan käydä juuri silloin, kun asiakas on siihen valmis.

Erityisesti päihdeongelmaisen ihmisen kanssa vaikuttavaksi on todettu intensiivinen ja pitkäjänteinen työskentely sekä asiakkaasta kiinnipitävä ja jalkautuva työote. Rinnalla kulkeminen ja arkisissa asioissa auttaminen ovat keskeisessä roolissa. (Jauhiainen 2006; Korteniemi 2004.) Palveluohjaussuhde ei synny hetkessä, vaan toimiakseen se vaatii aikaa. Päiväkeskus arjen kiintopisteenä mahdollistaa luottamussuhteen syntymisen asiakkaan ja työntekijän välille.

Moni asiakas käy päiväkeskuksessa päivittäin ja työntekijät tuntevat vakiokävijät hyvin. Kun saman kävijän kanssa keskustellaan usein, alkaa työntekijälle muodostua selkeä kuva asiakkaan elämäntilanteesta, hänen ongelmistaan ja mahdollisuuksistaan. Intensiivinen palveluohjaussuhde voi syntyä kuin huomaamatta.

Sellaset pitkäaikaiset asiakkaat, niissä on tullut vähän sellainen hoitosuhde. Me tiedetään niitten sairauksiakin. Työntekijä

Päiväkeskuksen rooli ei-viranomaistoimijana edesauttaa luottamussuhteen syntymistä. Erityisen tärkeää on, että intensiivisessä palveluohjauksessa ohjaajana ei ole viranomainen, jolla on samanaikaisesti valta tehdä asiakastaan koskevia päätöksiä (Hänninen 2007, 15). Päiväkeskuksessa asiakkaan kohtaaminen on aina epävirallista, mikä toimii hyvänä lähtökohtana luottamussuhteen rakentamiselle.

4.4 Asiakkaan puolesta tekeminen ei ole auttamista

Päiväkeskustyöntekijän on hyvä tunnistaa oman osaamisensa rajat ja löytää ne asiakkaat, joille palveluohjauksesta on apua. Kaikkea ei tarvitse tehdä itse, vaan vastuu kuuluu myös viranomaisille. Samoin kaikki asiakkaat eivät tarvitse palveluohjauksellista apua. Monissa päiväkeskuksissa käy hyväkuntoisia asiakkaita, jotka kykenevät toimimaan itsenäisesti. Liiallinen huolehtiminen voi aiheuttaa jopa turhaa riippuvuutta päiväkeskukseen. Työntekijä joutuukin tekemään jatkuvaa punnintaa siitä, missä määrin asiakas selviytyy yksin ja missä hän tarvitsee apua. Yleiseksi ohjeeksi on annettu se, tuntee ko palveluohjaaja itsensä tukijaksi vai vedätetyksi (Suominen 2010).

5

OSA 2:
Velvoitteet,
oikeudet ja
odotukset

Päiväkeskustoiminnan aloittaminen

5 Päiväkeskustoiminnan aloittaminen

Päiväkeskuksen perustamistoimet vaihtelevat sen mukaan, onko kyseessä yksityinen sosiaalipalvelu vai ei. Tätä käsitellään tarkemmin luvussa kuusi.

Mikäli aloitettava toiminta ei ole korvausta vastaan tuotettavaa sosiaalipalvelua, vähimmillään riittää toimintaa varten erotettu tila sekä jonkinlainen asiakkaiden neuvonta, valvonta tai ohjaus. Tässä luvussa käsitelläänkin varsinaista päiväkeskustoiminnan aloittamista perustajan, rahoittajan ja ilmoitukseen liittyvän viranomaismenettelyn näkökulmasta.

5.1. Mitä päiväkeskus tarvitsee?

Päiväkeskus tarvitsee työntekijät tai toiminnasta vastaavat, jotka ovat joko palkattuja työntekijöitä tai vapaaehtoisia aktiiveja. Henkilöstöön liittyvistä velvoitteista ja oikeuksista kerrotaan laajemmin luvussa kahdeksan.

Toiseksi tarvitaan toimitilat, joissa toimitaan sovittuina aikoina. Toimiloista ja niiden esteettömyydestä kerrotaan tarkemmin luvussa seitsemän.

Päiväkeskukset ovat pääasiassa niin sanottuja matalan kynnyksen toimipaikkoja, jotka ovat avoinna kaikille halukkaille, osa myös päihtyneenä oleville ihmisille. Asiakkaiden oikeuksista kerrotaan myös tarkemmin luvussa seitsemän.

Päiväkeskukseen voi myös tulla osallistumatta päiväkeskuksen sisällä järjestettyihin toimintoihin. Joskus päiväkeskuskävijä voi vain viivähtää hetken päiväkeskuksessa, tavata toisia päiväkeskuskävijöitä tai käydä vaikkapa lukaisemassa päivän lehden.

Päiväkeskuksessa on useimmiten mahdollisuus edulliseen ruokailuun. Jokaisessa päiväkeskuksessa on tarjolla vähintään kahvia. Kaikille päiväkeskuksille yhteinen, ehkä kaikkein tärkein päiväkeskukseen liittyvä asia voidaan kiteyttää erään pitkään päiväkeskuksessa työskennelleen henkilön sanoihin: *”Tärkeintä päiväkeskuksessa on kohtaaminen ja ilmapiiri”*.

Päiväkeskuksissa on myös monenlaista muuta aktiviteetteja, esimerkiksi ryhmätoimintaa ja kuntouttavaa työtoimintaa. Erilaisista päiväkeskuksista kerrotaankin kirjan kolmannessa osassa, luvuissa 10–11.

5.2 Perustaminen

Vaikka toiminta alkaisi hyvin pienimuotoisesti ja vaatimattomasti, kannattaa kuitenkin soveltuvin osin noudattaa seuraavassa kuvattuja yksityisen sosiaalipalveluntuottamisen toiminnan käynnistämisen ohjeita.

Päiväkeskuksen suunnitelmallinen ja hallittu aloittaminen voidaan rinnastaa yrityksen perustamiseen. Päiväkeskuksenkin perustaminen voi lähteä asiakkaiden palveluntarpeesta (liikeideasta), palvelun tuottamistavan pohdinnasta (yritysideasta) ja johtaa suunnitelmaan toteutuksesta (liiketoimintasuunnitelma). Yrityksen perustajan kannattaa miettiä myös SWOT-analyysin tekemistä, riskienhallintaa, markkinointia, hinnoittelua ja rahoitusta. Nykyisin laki julkisista hankinnoista (hankintalaki) velvoittaa kilpailuttamaan yksityisten sosiaalipalveluiden hankinnat, mikäli hankinnan arvo ylittää niin sanotun kynnsarvon.

Mikäli päiväkeskuksen palveluita on tarkoitus myydä kunnalle tai kuntayhtymälle, yhdenkin kokoaikaisen työntekijän työpanoksen rahoittaminen myytävänä palveluna käytännössä ylittää nykyisin voimassa olevan sosiaalipalveluiden kynnsarvon. Tarjouspyyntöihin vastaaminen edellyttää palveluiden tuotteistamista.

Yrityksen perustamiseen löytyy paljon erilaisia käytännönläheisiä oppaita, joihin kannattaa tutustua. Muun muassa uusyrityskeskukset julkaisevat tietoa ja oppaita aloittelevalle yrittäjälle.

5.2.1 Ilmoituksen tekeminen sijaintikunnalle

Valvontalain mukaisen yksityisen sosiaalipalvelun aloittamisesta on tehtävä ilmoitus palvelun sijaintikunnalle. Mikäli kyseessä on valvontalain soveltamisen ulkopuolelle jäävä, vapaaehtoistyön tai avustusten varassa toimiva sosiaalipalvelu, ilmoitusta ei tarvitse tehdä.

Ilmoituksen tekemistä varten aluehallintovirastot ovat julkaisseet valmiita lomakkeita ja niiden täyttöohjeita. Lomakkeet ohjaavat ilmoituksen laatimista ja niihin on laadittu myös hyvät täyttöohjeet. Ilmoitukseen on liitettävä terveystarkastuksen ja pelastusviranomaisen tarkastuspöytäkirjat. Lisäksi ilmoitukseen liitetään tietoja suunnitellusta toiminnasta, toimitiloista ja asiakaskunnasta. Tarkempia tietoja löytyy netistä aluehallintovirastojen sivuilta. Ilmoitukseen liitettävät tiedot on listattu myös valvontalaissa.

Yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajan, joka tarjoaa muita kuin ympä-

rivuorokautisia sosiaalipalveluja, on tehtävä ennen toiminnan aloittamista, olennaista muuttamista tai lopettamista ilmoitus sosiaalihuollosta vastaavalle monijäseniselle toimielimelle (useimmiten nimellä sosiaali- ja terveystoimisto) siinä kunnassa, jossa palveluja tuotetaan.

Ilmoitus tulee toimittaa hyvissä ajoin ennen suunniteltua toiminnan aloittamisajankohtaa. Kunta tarkastaa tiedot ja tekee useimmiten myös tarkastuskäynnin. Sen jälkeen se toimittaa tiedot ja oman lausuntonsa aluehallintovirastolle rekisteriin merkitsemistä varten. Kunta tekee arvion siitä, täyttääkö ilmoituksenvarainen palvelutoiminta valvontalaissa säädetty edellytykset. Aluehallintovirasto päättää toiminnan merkitsemisestä rekisteriin. Mikäli rekisteröintiesteitä ei ole, aluehallintovirasto tekee toiminnasta merkinnän yksityisen sosiaalipalveluntuottajan rekisteriin ja lähettää rekisteröintimerkinnästä tiedon palveluntuottajalle. Päätös on maksullinen. Valvontalain tarkoittaman yksityisen sosiaalipalvelun tuottamisen voi aloittaa tämän jälkeen.

5.2.2 Toimintasuunnitelma on vapaamuotoinen

Ilmoituksenvaraisen päiväkeskuksen perustajan on liitettävä ilmoitukseen toimintasuunnitelma. Se on vapaamuotoinen eikä sen pituudelle tai yksityiskohtaisuudelle ole asetettu vaatimuksia. Siinä olisi hyvä vähintään olla tiedot toimintaa harjoittavasta yhteisöstä, suunnitellusta asiakasryhmästä, päiväkeskuksen ohjelmasta ja yhteistyöverkostoista. Lisäksi on hyvä kuvata tarkemmin toiminnan tiloja, henkilöstöresursseja ja taloudellisia voimavaroja.

Toimintasuunnitelman kirjoittamisessa on hyötyä hyvin laaditusta liiketoimintasuunnitelmasta tai päiväkeskuksen palvelukuvauksesta. Toimintasuunnitelman otsikoita ja sisältöä pohdittaessa voi hyödyntää myös omavalvontasuunnitelman otsikoita. Omavalvontasuunnitelma tulee valvontalain mukaan laatia kuuden kuukauden kuluttua toiminnan aloittamisesta, joten sen runkoa on hyvä hyödyntää jo alusta alkaen.

5.3 Päiväkeskuksen perustamis- ja toimintatarpeen arviointi

Päiväkeskuksen perustamiseen ei ole olemassa vain yhtä selkeää mallia. Toiminta eri paikkakunnilla on käynnistynyt monella eri tavalla. Jokaises-

sa päiväkeskuksessa on kuitenkin joitakin perusasioita, jotka ovat kaikille päiväkeskuksille yhteisiä.

YDINKYSYMYKSIÄ PÄIVÄKESKUSTOIMINTAA PERUSTETTAESSA

Minkälainen tarve päiväkeskustoiminnalle on paikkakunnalla? Tarvetta voi kartoittaa esimerkiksi haastatteleamalla kunnan sosiaalityöntekijöitä, päihdetyöntekijöitä, vuodeosaston osastonhoitajaa, terveyskeskuksen mielenterveys-työstä vastaavaa työntekijää ja seurakuntien työntekijöitä, kuten esimerkiksi seurakunnan diakoniatyöntekijöitä.

Mitä tavoittelemme perustamalla päiväkeskuksen? Kannattaa miettiä myös jo valmiiksi, mitä vaikutuksia toiminnalla kenties on. Kun päiväkeskustoimintaan haetaan rahoitusta, ovat rahoittajat kiinnostuneet nimenomaan tavoitteista ja vaikutuksista.

Millaisia yhteistyökumppaneita meillä on ja mitkä ovat tärkeimmät yhteistyöverkostomme? Onko paikkakunnalla mahdollisesti muita toimijoita, joilla on matalan kynnyksen toimintaa ja jotka tekevät työtä syrjään jäävien ihmisten parissa? Paikkakunnalla kenties on jo päiväkeskus. Silloin kannattaa miettiä, onko syytä perustaa kilpailevaa toimintaa, vai lähteä tukemaan jo olemassa olevaa päiväkeskusta.

Missä päiväkeskus sijaitsee fyysisesti? Päiväkeskuksen sijainnilla on merkitystä. Päiväkeskus kannattaa perustaa alueelle, missä potentiaaliset asiakkaat tavoitetaan hyvin. Päiväkeskukset sijaitsevat usein sellaisilla asuinalueilla tai niiden läheisyydessä, missä päihde- ja mielenterveysongelmaisia asuu tai liikkuu runsaasti.

Mitä päiväkeskustoimintamme sisältää? Sisältääkö toimintamme jotain sellaista, jota paikkakunnan palvelujärjestelmästä puuttuu? Mitä sellaista erityisyyttä toiminnassamme on, jolla pystymme esimerkiksi perustelemaan rahoittajille toimintamme tarpeellisuuden? Olemmeko huomioineet myös rahoittajien tarpeet toiminnassamme?

Mistä on mahdollista saada rahoitus toimintaan ja sen käynnistämiseen?

Onko tarjolla hyviä ideoita? Järjestöt ja kunnat järjestävät monenlaista matalan kynnyksen toimintaa ja päiväkeskustoimintaa. Ennen oman toiminnan käynnistämistä kannattaa käydä tutustumassa erilaisiin päiväkeskuksiin. Usein näkemällä ja kuulemalla saa hyviä ideoita ja voi myös välttää kompastumiset, kun kuulee toisten kokemuksia perustamisesta ja toiminnasta.

5.4 Kuntien odotukset päiväkeskustoiminnan suhteen

Kun kunnilta on pyydetty palautetta päiväkeskusten toiminnasta, ne ovat kertoneet pitävänsä päiväkeskuksia tärkeinä, päihdetyön kokonaisuuteen hyvin integroituneina toimijoina. Tutkittaessa on toisaalta käynyt ilmi, että kuntien sosiaalijohto ei tunne riittävän hyvin päiväkeskusten monialaista yhteistyötä muiden palveluntuottajien ja organisaatioiden kanssa. Päiväkeskusten kumppaneiden ja yhteistyötahojen roolit ovat heille epäselviä. Tämä johtuu osittain päiväkeskusten puutteellisesta tiedottamisesta osaamisesta. Tästä syystä kunnissa voi syntyä helposti käsitys, että päiväkeskustoiminta keskittyisi vain päiväkeskuksen sisälle.

Päiväkeskusten asiakkailta saatava palaute voi toisinaan olla jopa täysin ristiriidassa kunnan näkemyksen kanssa. Tarvitaan oikein kohdennettua tiedotusta kertomaan, miten ja millaisista toiminnoista asiakkaat kokevat hyötyvänsä ja saavansa elämäänsä uusia eväitä.

Kenties päiväkeskuksen vaikutusta yhteisötasoon ei ole myöskään osattu perustella kunnille riittävän hyvin, vaikka päiväkeskusten henkilöstö näkee-kin oman työnsä kautta selkeästi asiakkaissa tapahtuvan muutoksen vaikutuksen muuhun yhteisöön.

Kunnilla saattaa olla hyvin tarkkoja toiveita päiväkeskustoiminnan sisällöstä. Päiväkeskuksen halutaan tarjoavan esimerkiksi ryhmämuotoista toimintaa, joka on tavoitteellista sekä kuntoutumista edistävää. Kunnat pitävät tärkeänä päiväkeskuksen päihteettömyyttä. Päiväkeskustoiminnan toivotaan tapahtuvan ammattihenkilöiden ohjauksessa. Kunnat arvostavat myös vertaistoimintaa, jota nykyään toteutetaan laajalti esimerkiksi kokemusasiantuntijoiden avulla.

Kristillisuus ilmenee Sininauhaliiton jäsenjärjestöjen päiväkeskuksissa vaihtelevassa määrin. Joissakin päiväkeskuksissa hengelliset asiat ovat näkyvästi esillä, toisissa kristillisuus saattaa olla yksinomaan päiväkeskusta ylläpitävän järjestön sääntöihin kirjattu arvo. Osa toimintaa rahoittavista kunnista ei halua kristillisyyden näkyvän päivittäisessä toiminnassa. Kunta saattaa silti haluta, että päiväkeskuskävijöillä on mahdollisuus esimerkiksi elämän peruskysymyksiä luotaaviin keskusteluihin.

6

OSA 2:

Velvoitteet,
oikeudet ja
odotukset

**Päiväkeskuksen
perustamiseen
liittyvät velvoitteet**

6 Päiväkeskuksen perustamiseen liittyvät velvoitteet

Päihteiden käyttäjille tarkoitetun päiväkeskuksen perustaminen on helppoa ja muodolliset vaatimukset vähäisiä. Perustaja- tai ylläpitäjätaholta ei vaadita erityistä kelpoisuutta. Päiväkeskuksen voi perustaa esimerkiksi kunta, yksityishenkilö, yhdistys tai yritys.

Velvoitteet ja vaatimukset lisääntyvät vasta sitten, jos palveluita aletaan myydä. Päiväkeskusta perustettaessa onkin syytä ensin selvittää, mitä ollaan tekemässä. Vaatimukset vaihtelevat sen mukaan, tarjotaanko päiväkeskuspalveluita korvausta vastaan vai esimerkiksi avustusten turvin.

Myytävien päiväkeskuspalvelujen vastuuhenkilöiltä ja työntekijöiltä edellytetään kelpoisuutta tehtäviin. Perustamisesta tulee tehdä ilmoituksia eri viranomaisille, jotka voivat valvoa ja tarkastaa toimintaa. Aluksi onkin selvitettävä, onko kyseessä sellainen yksityinen sosiaalipalvelu, jota laissa yksityisistä sosiaalipalveluista eli valvontalaissa (922/2011) tarkoitetaan. Sen selvittämiseksi on syytä esittää muutamia avainkysymyksiä, joita on listattu oheisessa kuvassa.

AVAINKYSYMYKSET PÄIVÄKESKUSTA PERUSTETTAESSA

- Onko kyseessä sosiaalipalvelu?
- Onko kyseessä yksityinen sosiaalipalvelu?
- Millainen organisaatio palveluita tuottaa?
- Tuotetaanko palvelua liike- tai ammattitoimintaa harjoittamalla?
- Tuotetaanko palvelua korvausta vastaan?

6.1 Sosiaalipalvelu

Sosiaalipalveluita luetellaan sosiaalihuoltolain 17 §:ssä. Niitä ovat muun muassa sosiaalityö, asumispalvelut, päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien palvelut ja kuntouttava työtoiminta. Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön suorittamaa ohjausta, neuvontaa ja sosiaalisten ongelmien selvittämistä sekä muita tukitoimia, jotka ylläpitävät ja edistävät yksilöiden ja perheen turvallisuutta ja suoriutumista sekä yhteisöjen toimivuutta.

Kunta voi lisäksi järjestää muitakin tarpeellisia sosiaalipalveluita. Useassa kunnassa päihteidenkäyttäjille suunnattu päiväkeskus on katsottu tarpeenmukaiseksi sosiaalipalveluksi, vaikka päiväkeskusta ei nimenomaisesti sosiaalihuoltolaissa mainitakaan eikä julkinen valta ole laissa veloitettu päiväkeskusta järjestämään. Monella paikkakunnalla on kuitenkin havaittu sille olevan tarvetta ja päiväkeskuksen on ymmärretty olevan kunnan ja kuntalaisten kannalta hyödyllistä toimintaa.

Hallitus antoi syyskuussa 2014 esityksen sosiaalihuoltolain muuttamiseksi (HE 164/2014). Päiväkeskusten palveluiden sisällön tai tuottamisen näkökulmasta uusi laki ei tuo olennaisia muutoksia. Jatkossakin sosiaalipalveluiden järjestäminen on kunnan tai tuottamisvastuussa olevan kuntayhtymän tehtävä, eikä uusikaan laki nimenomaan velvoita päiväkeskusten perustamiseen. Lopulta palveluiden tuottamiseen vastuullinen taho ratkeaa valmisteilla olevassa sosiaali- ja terveystalouden uudistuksessa.

6.2 Yksityinen sosiaalipalvelu

Kunta tai kuntayhtymä voi tuottaa sosiaalipalvelut itse tai hankkia niitä yksityisiltä palveluntuottajilta, kuten yritysiltä tai järjestöiltä. Kunta voi perustaa päiväkeskuksen, eivätkä sitä sido valvontalain säännökset. Kunnan ei tarvitse tehdä perustamastaan päiväkeskuksesta ilmoitusta sosiaalipalveluita valvovalle viranomaisille eikä se tarvitse toimintaansa erityistä lupaa. Kunta voi perustaa päiväkeskuksen kunnan omaa päätöksentekomenettelyä ja rahoitusjärjestelyä noudattaen. Tässä artikkelissa ei käsitellä kunnan omia päiväkeskuksia.

Valvontalain 3 §:ssä määritellään, mitä yksityisillä sosiaalipalveluilla tarkoitetaan. Sellaisia voivat olla edellä mainitut sosiaalihuoltolain 17 §:n

mukaiset palvelut. Niiden lisäksi yksityisiä sosiaalipalveluita voivat olla sosiaalipalveluiden järjestämiseen liittyvä sosiaalialan ammatillinen ohjaus ja neuvonta, joita yksityinen henkilö, yhteisö tai säätiö taikka julkisyhteisön perustama liikeyritys tuottaa. Päiväkeskustoiminta on yleensä tämän määritelmän mukaista sosiaalipalvelua. Päiväkeskuksessa voidaan lisäksi tarjota muitakin hyvinvointia ja selviytymistä edistäviä palveluita. Valvontalaki ei rajoita palvelutarjonnan laajuutta.

6.3 Palveluntuottaja

Valvontalain 3 §:n määrittelyn mukaan palveluita voi antaa yksityinen henkilö, yhteisö tai säätiö taikka julkisyhteisön perustama liikeyritys. Yksityisellä yhteisöllä tarkoitetaan avointa yhtiötä, kommandiittiyhtiötä, osakeyhtiötä, osuuskuntaa, yhdistystä ja muuta yksityisoikeudellista oikeushenkilöä. Sellaisia ovat myös rekisteröidyt yhdistykset ja säätiöt.

Julkisyhteisöjen, kuten valtion ja sen laitoksen, kunnan, kuntayhtymän, seurakunnan ja muun uskonnollisen yhdyskunnan järjestämiä sosiaalipalveluja ei pidetä yksityisinä. Esimerkiksi evankelisluterilaisen kirkon seurakunnan perustama päiväkeskus ei ole valvontalain soveltamisalan piirissä. Sen sijaan uskonnollisten yhteisöjen perustama yhdistys on lain tarkoittama yhdistys, joka voisi tuottaa laissa tarkoitettuja yksityisiä sosiaalipalveluita.

Julkisyhteisön perustama liikeyritys on lain soveltamisen kannalta samassa asemassa kuin yksityinen yhteisö, joten sen tuottamat sosiaalipalvelut olisivat yksityisiä sosiaalipalveluja. Yksityisellä henkilöllä tarkoitetaan käytännössä ammatinharjoittajaa.

6.4 Liike- tai ammattitoiminta

Valvontalain 3 § edellyttää edelleen, että palveluntuottaja tuottaa palvelun korvausta vastaan liike- tai ammattitoimintaa harjoittamalla. Liike- tai ammattitoiminta tarkoittaa muun muassa sitä, että palvelua tuottaa ammatillisesti kelpoinen, tehtävään palkattu henkilökunta. Toimintaa harjoitetaan ammattimaisesti ja sillä on tarkoitukseen varatut toimitilat ja muut voimavarat. Usein sen tuottamisesta neuvotellaan ja sovitaan palvelun tilaajan kanssa. Vapaaehtoisten osallistuminen palvelun tuottamiseen ei poista

ammattimaisuutta. Pelkästään vapaaehtoistyönä tuotettava palvelu ei ole liike- tai ammattitoiminnan harjoittamista.

Toimintaan saatu mittavakaan avustus ei vielä tee siitä liike- tai ammat-
titoiminnan harjoittamista. Avustusta voi maksaa esimerkiksi Raha-au-
tomaattiyhdistys, toiminnan sijaintikunta, yksityinen säätiö tai yksityiset
henkilöt. Avustuksen kestollakaan ei ole merkitystä arvioitaessa sitä, onko
kyseessä liike- tai ammattitoiminta.

6.5 Korvausta vastaan

Korvausta vastaan -termin tulkinta on keskeisin kriteeri, joka vaikuttaa toi-
minnan toteuttamiseen. Sen vuoksi on tarkoin selvitettävä, onko kyseessä
maksullinen vai maksuton palvelu. Valvontalaissa tarkoitettu termi ”kor-
vausta vastaan” tarkoittaa, että tuotettavasta sosiaalipalvelusta suoritetaan
palveluntuottajalle maksu. Sen voi suorittaa joko palveluita käyttävä asiakas
itse, useimmiten kuitenkin palvelusta maksava kunta, kuntayhtymä tai muu
julkisoikeudellinen hankintayksikkö. Vain korvausta vastaan harjoitettava
toiminta voi olla laissa tarkoitettua yksityistä sosiaalipalvelua. Vapaaehtois-
toiminta ei tapahdu korvausta vastaan, eikä pelkästään vapaaehtoisten yllä-
pitämä päiväkeskus ole laissa tarkoitettua yksityistä sosiaalipalvelua.

Mikäli toimintaa harjoitetaan sekä avustuksen turvin että korvausta vas-
taan, kyseessä on laissa tarkoitettu yksityinen sosiaalipalvelu. Korvauksen
ja avustuksen määrän suhde ei ole ratkaiseva, vaan pienikin korvaus johtaa
valvontalain soveltamiseen.

Joissakin päiväkeskuksissa tuotetaan tavanomaisten päiväkeskuspal-
veluiden ohella myös muita palveluita. Vaikka päiväkeskustoiminta olisi
avustettua toimintaa ja siten se ei olisi yksityistä sosiaalipalvelua, muu toi-
minta voi sellaista olla. Tällaista on usein kuntouttava työtoiminta, jonka
järjestämisestä saadaan kunnalta maksu. Mikäli kuntouttavan työtoiminnan
järjestäminen tapahtuu korvausta vastaan, siihen sovelletaan valvontalakia.

Joissakin tapauksissa kuntouttavasta työtoiminnasta ei makseta mitään
korvausta palveluntuottajalle. Kyseessä on silti sosiaalipalvelu, mutta sitä ei
tuoteta maksua vastaan. Näin ollen valvontalakia ei kyseiseen toimintaan
sovelleta. Mikäli kunta myöntää palveluntuottajalle vuosittaisen avustuksen
ja edellyttää palveluntuottajan ottavan vastaan kuntouttavaan työtoimin-

taan tulevia henkilöitä, rajanveto hämärtyy. Silloin voitaneen tulkita, että palvelua ei tuoteta korvausta vastaan, mikäli palveluntuottaja voi kieltäytyä kuntouttavaan työtoimintaan osoitettavan asiakkaan vastaanottamisesta.

7

OSA 2:

Velvoitteet,
oikeudet ja
odotukset

Asiakkaiden oikeuksien ja erityistarpeiden huomioiminen

7 Asiakkaiden oikeuksien ja erityistarpeiden huomioiminen

Kysyntä päiväkeskuspalveluille syntyy ihmisten yksilöllisistä sosiaalisen tuen tarpeista. Myös päiväkeskuspalvelujen järjestämisessä lähtökohtana ovat asiakkaat – heidän toiveensa, etunsa ja oikeutensa. Myös erityisryhmät, kuten vammaiset, on tarkkaan huomioitava esimerkiksi toimitilojen valinnassa.

7.1. Sosiaalihuollon asiakkaita koskevia lakeja

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) sisältää sosiaalihuollon asiakkaan osallistumiseen, kohteluun ja oikeusturvaan liittyvät keskeiset oikeudelliset säännöt ja periaatteet. Asiakaslaki määrittelee myös keskeisimmät sosiaalihuollon palveluntarjoajien velvollisuudet asiakastietojen salassapitoa, vaitiolovelvollisuutta ja salassa pidettävien tietojen luovuttamista koskevissa kysymyksissä.

Asiakaslakia sovelletaan sen 2 §:n ja 3 §:n perusteella lähtökohtaisesti kaikkiin julkisen tai yksityisen järjestämiin sosiaalihuoltolain 17 §:n mukaisiin palveluihin ja tukitoimiin. Näihin kuuluvat myös päihteiden käyttäjille tarkoitettut päiväkeskukset, ja laki tulee niissä sovellettavaksi huolimatta siitä, sovelletaanko niiden toimintaan valvontalakia.

Keskeisimpiä asiakaslain mukaisia sosiaalihuollon asiakastyötä ohjaavia asiakkaan oikeuksia ovat asiakkaan oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun. Asiakkaan oikeuksia ja velvollisuuksia koskevassa asiakaslain 2. luvussa asiakkaan hyvää kohtelua edistävästä periaatteista nousevat esiin erityisesti asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja osallisuuden edistäminen häntä koskevissa palveluissa.

Oikeutta laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon edistetään parhaiten pitämällä huolta henkilökunnan osaamisesta ja työhyvinvoinnista sekä työtapojen ja menetelmien jatkuvasta kehittämisestä kulloisiinkin tarpeisiin sopiviksi. Asiakkaille tärkeää on myös se, että he voivat osallistua palvelujen kehittämiseen. Erilaiset asiakaskyselyt ja julkinen omavalvontasuunnitelma ovatkin hyviä työkaluja asiakaslähtöiseen laadun parantamiseen.

Asiakkaan oikeus hyvään kohteluun edellyttää sosiaalihuollon työnteki-

jöiltä kunnioittavaa ja ihmisen yksilölliset toiveet, mielipiteet ja edut huomioidavaa työtettä. Hyvää kohtelua koskevalla asiakaslain 4 §:n säännöksellä pyritäänkin kiinnittämään palveluntarjoajien huomiota asiakkaiden perustuslain mukaisiin perusoikeuksiin. Asiakkaita on kohdeltava syrjimättömästi ja yhdenvertaisina. Asiakkaiden vakaumusta ja yksityisyyttä tulee kunnioittaa ja heidän äidinkieltänsä ja kulttuuritaustansa on mahdollisuuksien mukaan pyrittävä ottamaan huomioon kaikkea sosiaalihuoltoa toteutettaessa.

Itsemääräämisoikeutta ja asiakkaan osallistumista koskeva yleisluonteinen säännös on asiakaslain 8 §. Sen mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu.

Itsemääräämisoikeuden toteutumiseksi sosiaalihuollon henkilöstön on asiakaslain 5 §:n mukaan selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen. Jos henkilökunta ei ymmärrä asiakkaan käyttämää kieltä tai asiakas ei vammansa tai muun syyn vuoksi voi tulla ymmärretyksi on käytettävissä olevien mahdollisuuksien mukaan pyrittävä huolehtimaan asiakkaan tulkitsemisesta. Tarvittaessa asiakkaan tahtoa on selvitettävä yhteistyössä hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa. Alaikäisen asiakkaan toivomukset ja mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla.

Päiväkeskuksissa asiakkaan oikeuksien ja velvollisuuksien selvittäminen voidaan toteuttaa esimerkiksi esittelemällä uudelle asiakkaalle keskuksen tilat ja henkilökunta sekä tutustuttamalla asiakas päiväkeskuksen toimintaan ja sääntöihin. Lain 7 §:n mukaista palvelu-, hoito- tai kuntoutussuunnitelmaa ei pelkästään päiväkeskuksen asiakkuuden perusteella ole yleensä tarpeellista tehdä, joskin se on mahdollista. Päiväkeskuksessa asioiminen voi myös olla osana asiakkaan ja kunnan sosiaalitoimen laatimaa kuntoutussuunnitelmaa.

7.2 Asiakastiedot ja salassapito

Asiakkaan tiedonsaanti- ja itsemääräämisoikeuden vahvistaminen lisäävät asiakaslähtöisyyttä sosiaalihuollossa. Tähän on pyritty myös asiakaslain asiakastietojen käsittelyä, salassapitoa ja vaitiolovelvollisuutta koskevilla säännöksillä. Sosiaalihuollon asiakkaalle on tärkeää voida luottaa siihen, että sosiaalihuollon työntekijät pitävät häntä koskevat tiedot luottamuksellisina. Luottamuksellisuus koskee asiakkuuden olemassaoloa sekä kaikkia asiakkaan itsestään antamia arkaluonteisia tietoja. Asiakasta koskevien tietojen käsittelyn tulee lähtökohtaisesti perustua asiakkaan suostumukseen ja asiakkaalla on aina oikeus tietää, mitä tietoja hänestä kerätään, miten tietoja on lupa käsitellä ja mihin niitä voidaan luovuttaa. Asiakas saa myös tutustua hänestä koottuihin tietoihin ja pyytää niiden korjaamista.

Päiväkeskuksessa on syytä pohtia tarkoin, mitä asiakkaita koskevia tietoja kerätään ja millä perusteilla. Jos tietoja kerätään, niiden käsittelyssä on noudatettava henkilötietolain säännöksiä. Usein päiväkeskuksissa on valittu toimintatavaksi, että mitään asiakkaita koskevia tietoja ei kerätä, koska palveluissa voi ja tuleekin voida asioida anonymisti. Tietojen keräämiselle ei välttämättä edes ole henkilötietolain mukaista perustetta, kun päiväkeskuksen palveluita on mahdollista tarjota asiakkaan henkilöllisyyttä tuntematta.

Sosiaalihuollon asiakirjojen salassapitoa ja vaitiolovelvollisuutta koskevat säännökset ovat asiakaslain 3. luvussa. Sen 14 §:n mukaan kaikki asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta tai muusta yksityisestä henkilöstä, ovat salassa pidettäviä. Salassa pidettävää asiakirjaa tai sen kopiota tai tulostetta siitä ei saa näyttää eikä luovuttaa sivulliselle eikä antaa sitä teknisen käyttöyhteyden avulla tai muulla tavalla sivullisen nähtäväksi tai käytettäväksi.

Asiakasta koskevat tiedot ovat myös vaitiolovelvollisuuden alaisia. Vaitiolovelvollisia ovat 15 §:n mukaisesti kaikki päiväkeskuksen työntekijät, harjoittelijat, vapaaehtoistyöntekijät tai muuten päiväkeskuksen lukuun toimivat henkilöt. Vaitiolovelvollisuus jatkuu palvelussuhteen päätyttyäkin. Myöskään asiakas, hänen edustajansa tai avustajansa eivät saa ilmaista sivullisille asiakkuuden perusteella saatuja salassa pidettäviä tietoja, jotka koskevat muita kuin asiakasta itseään.

Asiakkaalla itsellään on oikeus saada tieto myös salassa pidettävästä, itseään koskevasta asiakirjasta. Salassa pidettävästä asiakirjasta voidaan asia-

kaslain 16 §:n mukaan antaa muille tietoja lähtökohtaisesti vain asiakkaan nimenomaisen suostumuksen perusteella.

Asiakkaan suostumuksesta riippumatta asiakasta koskevia tietoja voidaan asiakaslain 17 §:n perusteella antaa sosiaalihuollon viranomaiselle, sen toimeksiannosta sosiaalihuollon tehtäviä suorittavalle henkilölle tai yhteisölle sekä muulle viranomaiselle seuraavissa tilanteissa:

- asiakas on hoidon tai huollon ilmeisessä tarpeessa terveytensä, kehityksensä tai turvallisuutensa vaarantumisen vuoksi eikä hoidon tai huollon tarvetta muutoin voida selvittää taikka hoidon tai huollon toimenpiteitä toteuttaa
- tieto on tarpeen lapsen edun vuoksi
- tieto on tarpeen asiakkaan välttämättömien etujen ja oikeuksien turvaamiseksi eikä asiakkaalla itsellään ole edellytyksiä arvioida asian merkitystä.

Tällöinkin asiakkaalta on ensisijaisesti pyydettävä suostumus tietojen luovuttamiseen. Annettavien tietojen tulee myös olla välttämättömiä asiakkaan hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi, hoidon, huollon tai koulutuksen järjestämiseksi tai toteuttamiseksi taikka toimeentulon edellytysten turvaamiseksi.

Asiakaslain 18 §:ssä on mainittu muut tilanteet, joissa asiakasta koskevia tietoja voidaan luovuttaa tämän suostumuksesta riippumatta. Tällaisia ovat muun muassa tapaukset, joissa sosiaaliviranomainen pyytää tietoja sellaista tuomioistuin- tai viranomaiskäsittelyä varten, jossa sosiaalihuollon viranomaiselle on laissa säädetty oikeus tai velvollisuus panna asia vireille tai osallistua vireillä olevan asian käsittelyyn. Tällaisia ovat myös tilanteet, joissa poliisi, syyttäväviranomainen tai tuomioistuin pyytää tietoja vakavan rikoksen selvittämistä varten.

Mikäli asiakas kokee sosiaalipalvelujen tuottajan kohdelleen häntä tai käsitelleen hänen henkilötietojaan asiakaslain vastaisesti, on asiakkaalla oikeus tehdä lain 23 §:n mukainen muistutus. Muistutuksen voi tehdä päiväkeskuksen vastuuhenkilölle tai sijaintikunnan sosiaaliviranomaiselle. Muistu-

tukseen on vastattava kohtuullisessa ajassa sen tekemisestä. Muistutuksen tekeminen ei rajoita asiakkaan oikeutta käyttää muita lainmukaisia oikeussuojakeinoja, esimerkiksi kantelua. Asiakas voi myös selvittää oikeuksiaan asiakaslain 24 §:n mukaiselta oman kuntansa sosiaaliamieheltä.

7.3 Toimitilat löytyvät neuvottelemalla

Päiväkeskukset toimivat usein kunnilta saaduissa tiloissa. Kunnat panostavat monessa tapauksessa päiväkeskustyöhön siten, että yhdistys saa tilan kunnalta käyttöönsä vastikkeetta. Lukuisat kunnat ovat kuitenkin ulkoistaneet kunnan kiinteistöjen isännöinnin kunnan omistamille tulosvastuullisille vuokratyöyhtiöille, jolloin vastikkeettomuudesta neuvottelu saattaa tiukentua. Vuokratyöyhtiöiden isännöitsijöiden kanssa tiloista neuvotellessa kannattaa tuoda esiin päiväkeskustoiminnan myönteiset vaikutukset asuinyhteisöille. Päiväkeskuksesta saattaa olla ennakkokäsitys, että se lisää päihtyneiden oleskelua asuinalueilla. Vaikutukset ovat kuitenkin usein juuri päinvastaiset. Asuinalueet rauhoittuvat ja alueen viihtyisyys lisääntyy, kun väki viettää päiväkeskuksessa päihteetöntä päivää ja ihmisten hyvinvointi lisääntyy.

Myös monet seurakunnat antavat tiloja päiväkeskustoimintaan. Tilat saattavat olla päivisin vapaana kun seurakunnan oma toiminta painottuu iltoihin ja viikonloppuihin. Päiväkeskusten vapaaehtoiset ovat usein juuri seurakuntien aktiiveja. Näin tilat sekä seurakuntien ja järjestöjen toiminta linkittyvät hyvin toisiinsa. Esimerkiksi ViaDia Pohjois-Savo ry:n useat päiväkeskukset sijaitsevat seurakuntien tiloissa. Samoin Uudessakaarlepyyssä päiväkeskus on toiminut paikallisen seurakunnan tiloissa jo kymmenkunta vuotta.

Juvalla tila päiväkeskukselle löytyi, kun kunnan omistama omakotitalo tyhjentyi viimeisen vuokralaisen lähdettyä talosta. Kunta antoi talon yhdistysten käyttöön järjestötaloksi. Talo on avoin kaikille järjestöille, vaikka pääasiallinen käyttäjä onkin Juvan päihdeongelmaisten päiväkeskusyhdistys ry. Taloa käyttävät eri yhdistykset kokouksiinsa ja kokoontumisiinsa. Päiväkeskusyhdistyksellä on talossa päiväkeskustoimintaa maanantaista perjantaihin ja myös kahtena iltana viikossa. Kahtena päivänä viikossa yhdistys järjestää päiväkeskustoimintaa yhdessä kunnan kanssa.

Lähiöiden ja asunto-osakeyhtiöiden kerhotilat sopivat hyvin alueen asukastuviksi ja päiväkeskustiloiksi. Ne ovat tarkoitettu alueen asukkaiden kohtaamis-, oleskelu- ja harrastetiloiksi, ja soveltuvat myös päiväkeskustoimintapaikoiksi, jonne alueen kaikilla asukkailla on mahdollisuus tulla. Tilojen saamisesta päiväkeskuskäyttöön kannattaa neuvotella isännöitsijöiden kanssa. Päiväkeskuksilla ja asukastuvilla on lähiön yhteisöllisyyttä vahvistava vaikutus, joka on hyvä tuoda neuvotteluissa esiin.

Kun päiväkeskusta perustetaan, tilojen sijaintiin ja kuntoon on syytä kiinnittää huomiota. Tilojen on hyvä sijaita lähellä niitä paikkoja, jossa päiväkeskuskävijät asuvat tai paikoissa, joihin on hyvät kulkuyhteydet. Monelakaan päiväkeskuskävijöistä ei ole käytössään omaa autoa liikkumiseen. Myöskään julkisiin kulkuvälineisiin ei kaikilla ole varaa päivittäin.

Joskus päiväkeskustilaa voidaan yhdessä kunnostaa ja sisustaa kävijöilleen mieleiseksi. Se lisää kodinomaisuuden tunnetta ja tuo mieleen ajatuksen, että tila on kävijöitään varten. Tilan on oltava kuitenkin peruskunniltaan terve ja turvallisuustekijät on huomioitava. Kosteusvaurioinen tila ei sovellu päiväkeskuskävijöille sen paremmin kuin työntekijöillekään. Esteettömyyteen on kiinnitettävä huomiota ja tilasta on oltava kunnolliset poistumistiet.

Yksi perusedellytys on ruokailumahdollisuus. Päiväkeskustilan yhteydessä on sen vuoksi hyvä olla toimiva keittiö, joka on paikallisen terveystarkastajan hyväksymä. Ruokailu ja hyvät keittiötilat tarjoavat myös työtä palkkatuetulle ihmiselle. Aterioiden raaka-aineina käytetään usein lahjoituksina saatuja elintarvikkeita, jolloin ruokailu on edullista. Usein päiväkeskuksista voi saada vielä eväspaketin kotiin vietäväksi tai päiväkeskuksen yhteydessä toimii ruokakassien jakopiste. Ruokakassin saaminen voi olla päiväkeskuksessa kävijälle ensimmäinen askel kohti päiväkeskuksen yhteisöllistä toimintaa.

7.3.1 Toimitilalle asetettavat vaatimukset

Valvontalain mukaan toimintayksikössä tulee olla riittävät ja asianmukaiset toimitilat ja varusteet. Toimitilojen tulee olla terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan siellä annettavalle hoidolle, kasvatukselle ja muulle huolenpidolle sopivia.

Kunnalle toimitettavaan ilmoitukseen on liitettävä toiminnassa käytettä-

vien tilojen pohjapiirustus ja käyttösuunnitelma, pelastuslaissa tarkoitettu pelastussuunnitelma ja poistumisturvallisuusselvitys, pelastusviranomaisen lausunto sekä terveydensuojeluviranomaisen lausunto. Niiden perusteella kunta arvioi, vastaavatko suunnitellut tilat niiden käyttötarkoitusta.

Päiväkeskusta aloitettaessa kannattaa olla mahdollisimman pian yhteydessä toiminnan sijaintikunnan pelastusviranomaisiin ja terveydensuojeluviranomaiseen tarvittavien tarkastusten toteuttamista varten. Tarkastusta varten tulee olla selvillä, millaiselle asiakaskunnalle toimintaa suunnitellaan, mikä on oletettu asiakasmäärä ja millaista toimintaa tiloissa tullaan harjoittamaan. Tarkastettavia asioita ovat muun muassa poistumisteiden merkinnät, palokuorma, sisäilman laatu, hygieenisuus ja suunniteltu ruoanvalmistus.

Perustettavat päiväkeskukset sijoitetaan lähes poikkeuksetta olemassa olevaan rakennuskantaan. Usein päiväkeskukselle suunniteltu tila sijaitsee alun perin muuhun käyttöön tarkoitettussa tilassa. Tiloja muunneltaessa on hyödyllistä huomioida edellä mainittujen lisäksi myös asiakkaiden ja työntekijöiden henkilöturvallisuus. Sokkeloisia ja useisiin kerroksiin sijoittuvia tiloja olisi hyvä pyrkiä muuttamaan avoimiksi ja esteettömiksi.

Viranomaisvaatimusten lisäksi päiväkeskuksen sijaintia ja tiloja suunniteltaessa on hyvä miettiä useita näkökulmia. Missä asiakkaat asuvat tai yleensä oleskelevat, kuinka saavutettavissa tila on omin tai julkisin liikennevälinein, onko tilan esteettömyydelle vaatimuksia, voidaanko pihaa tai puutarhaa hyödyntää ja kuinka tilojen ylläpito järjestetään. Esimerkiksi vuokra saattaa olla matala tai vastikkeeton, mutta kiinteistön lämmitys- ja hoitokustannukset voivat olla huomattavia.

7.4 Esteettömyys päiväkeskustoiminnassa

Mitä ihmiselle tulee ensimmäiseksi mieleen sanasta esteettömyys? Ehkäpä luiskat, hissit ja inva-wc? Hetken miettimisen jälkeen mieleen saattaa nousta muitakin rakennettuun ympäristöön liittyviä asioita kuten hyvä valaistus ja hyvät opasteet. Joku saattaa muistaa kuulovammaisia auttavan induktiosilmukan ja heikkonäköisten liikkumista helpottavat värikontrastit.

Päiväkeskukset toimivat usein vanhoissa kiinteistöissä ja niiden muuttaminen täysin esteettömiksi voi olla haastavaa. Onneksi monissa päiväkes-

kuksissa on kuitenkin asenne kohdallaan – kaveria autetaan mielellään, niin hyvin kuin pystytään. Hyvällä asenteella pääseekin pitkälle. Esteettömyydessä on kysymys nimenomaan asenteesta: haluamme toivottaa kaikki tervetulleeksi ja huomioimme ihmisten erilaiset tarpeet. Mikäli isoihin muutostöihin ei ole resursseja, päiväkeskuksen esteettömyyttä ja turvallisuutta voi edistää myös valaistuksella, kaiteilla, värikontrasteilla, selkeillä opasteilla ja selkokielisillä materiaaleilla.

Pitkäaikaista vuokrasopimusta tehdessä on hyvä neuvotella vuokranantajan kanssa tilojen esteettömyydestä. Jos asiasta keskustellaan ajoissa ja esteettömyys nähdään toiminnan kannalta tärkeänä perusarvona ja laatutekijänä, vuokranantaja voi pyydettyäessä tehdä tiloihin tarvittavat muutostyöt ennen vuokrasopimuksen kirjoittamista.

7.4.1 Esteettömyyssuunnitelma paljastaa kehittämiskohteet

Esteettömyyssuunnitelman tekeminen on hyvä väline päiväkeskuksen esteettömyyden kehittämiseen. Esteettömyyssuunnitelmassa käydään läpi kaikki esteettömyyden eri osa-alueet ja kehittämiskohteet. Suunnitelman tekemiseen saa tarvittaessa ohjeita ja apua esimerkiksi vammaisjärjestöistä tai Sininauhaliitosta. Saavutettavuuden miettimisestä ja tiedon hankkimisesta on hyötyä. Muutostöitä voidaan toteuttaa pikkuhiljaa ja esteettömyys osataan huomioida tulevissa remonteissa tai silloin kun uusien toimitilojen hankkiminen on ajankohtaista. Esteettömyysasioihin perehtyminen on myös hyödyllistä ennakoimista – on hyvä etukäteen tietää mistä asiakkaalle saadaan lainaksi apuvälineitä tai mistä viittomakielinen tulkki tilataan.

Remonttia tehdessä ja inva-wc:tä rakennettaessa on tärkeää käyttää suunnittelutyössä vammaisjärjestöjen asiantuntemusta. Esimerkiksi Kynnys ry:n, Invalidiliiton tai paikallisen esteettömyysasiamiehen osaamista kannattaa hyödyntää. Oikein rakennetussa inva-wc:ssä moni pyörätuolia käyttävä asiakas voi toimia itsenäisesti. ”Melkein toimiva wc” sen sijaan vaatii usein henkilökohtaista avustamista tai on hankala jopa avustettuna. Se on senteistä kiinni!

Remonttia suunnittelevat päiväkeskukset voivat hakea Raha-automaattiyhdistykseltä investointitukea esteettömyyttä edistäviin muutostöihin. Pientä taloudellista helpotusta voidaan saada myös verotuksen kautta, kun muutostyöt merkitään verovähennyksenä investointeihin.

7.4.2 Selkoa sanomisiin

Yksi tärkeä esteettömyyden osatekijä, joka saattaa helposti unohtua, on viestimisen ja tiedottamisen esteettömyys. Sitä voi edistää huomattavasti käyttämällä selkosuomea. Selkosuomesta hyötyvät monenlaiset ihmiset: maahanmuuttajat, joiden kielitaito on vielä heikko, lievästi kehitysvammaiset ihmiset, muistisairaat, kuurot ja ikääntyneet ihmiset. Lisäksi on joukko ihmisiä, joilla on erilaisista syistä vaikeuksia oppimisen, muistamisen, keskittymisen ja hahmottamisen alueella. Nämä kognitiiviset haasteet voivat johtua synnynnäisistä neurologisista vammoista tai olla runsaan päihteiden käytön, mielenterveyden ongelmien tai tapaturmaisen vammautumisen vuoksi joko tilapäisiä tai pysyviä.

Selkosuomi eli selkokieli on yleiskieltä helpompaa sekä rakenteen että sanaston puolesta. Selkokielen avulla voi pitää huolta siitä, että toiminnasta kertovat esitteet ja asiakkaille suunnatut kirjeet ja viestit ovat kaikille ymmärrettäviä. Selkokeskuksen verkkosivuilla on hyvät ohjeet selkokiellisen tekstin tuottamiseen. Jos selkokielen opettelemiseen ei ole mahdollisuutta ja aikaa, selkokeskuksesta voi edullisesti tilata selkomukautuksen haluamaansa tekstiin. Hyvä arkinen esimerkki selkokielen tarpeesta on esimerkiksi asiakkaalle tullut etuuspäätös tai jonkin viranomaistahon lähettämä kirje. Asiakas saattaa tarvita apua hallintokielen ymmärtämisessä, eikä ole tavanonta, että työntekijäkin tarttuisi mielellään selkoversioon, jos sellainen olisi saatavilla.

Myös palveluohjaustilanteissa voidaan hyödyntää selkovuorovaikutuksen periaatteita. Jos asiakkaalla on oppimisen, hahmottamisen ja muistamisen vaikeuksia, tapaamiset kannattaa järjestää tilassa, jossa on rauhallista ja mahdollisimman vähän aistiärsykeitä. Tapaamisen kesto on lyhyt ja käsiteltävä asia rajataan selkeästi. Aiheesta puhutaan konkreettisesti ja pidetään huolta, että asiakas ymmärtää mistä on kysymys. Käsiteltävää asiaa voi tarvittaessa havainnollistaa kuvien ja piirtämisen avulla. Näitä ja myös muita aivovammakuntoutuksen työtapoja ja menetelmiä kannattaa hyödyntää asiakastyössä.

7.4.3 Aistivammaisten asiakkaiden huomioiminen

Päiväkeskustoiminnassa voi olla mukana ihmisiä, joiden kuulo on merkittävästi heikentynyt. Heidän toimintaansa päiväkeskuksessa voi helpottaa

minimoimalla esimerkiksi ulkoa tulevan taustahälyn ja huolehtimalla, että yhteisissä tiloissa ei ole kuulemista vaikeuttavaa kaikua. Induktiosilmukasta on monelle kuulovammaiselle ihmiselle apua. Valitettavasti niitä on valmiiksi asennettuna päiväkeskusten toimitiloissa melko harvoin. Tulevan remontin tai uusien tilojen hankkimisen yhteydessä kannattaa ottaa selvää, miten kuulemisympäristöä voisi parantaa. Lisää tietoa aiheesta saa esimerkiksi Kuuloliiton nettisivuilta. Hyvä valaistus on myös heikkokuuloisille ja kuuroille tärkeää – sekä huulilta lukevat että viittomakieliset tarvitsevat kommunikointiin hyvät valaistusolosuhteet.

Heikkonäköisten itsenäistä liikkumista päiväkeskuksessa helpottaa hyvin suunniteltu valaistus, sekä värikontrastien käyttäminen esimerkiksi rappuissa ja ovissa. Materiaalia ja esitteitä tuotettaessa on tärkeä pitää huolta, että samat asiat löytyvät sähköisesti sellaisessa muodossa, että niitä voi lukea apuvälineiden avulla. Esimerkiksi pdf-tiedostot eivät aukea kaikilla tekstilukulaitteilla. Word-tiedostot sitä vastoin ovat esteetön vaihtoehto. Näkövammaisten toimimista päiväkeskuksessa helpottavat selkeät ja hyvin suunnitellut tilat ja se, että asiakas saa paikkaan ensi kertaa tullessaan opastetusti tutustua tiloihin. Näkövammaisen asiakkaan kanssa on hyvä sopia opastamiskäytännöstä tai opaskoiran käyttämisestä.

7.4.4 Esteettömyydestä tiedottaminen

Toiminnasta kertovissa esitteissä ja verkkosivuilla on hyvä mainita päiväkeskuksen esteettömyydestä. Jos henkilökunnassa on viittomakielen taitoisia työntekijöitä, se on myös hyvä mainita. Esteettömyydestä huolehtiminen ja siitä tiedottaminen kertoo päiväkeskuksen arvoista ja turvallisuudesta. Samalla se rohkaisee esimerkiksi pyörätuolia käyttäviä tai näkövammaisia ihmisiä tulemaan mukaan toimintaan.

HYVIÄ ESTEETTÖMYSSIVUSTOJA

- **Invalidiliiton sivusto** www.esteeton.fi
- **Kehitysvammaliiton sivusto** www.papunet.fi
- **Kynnys ry:n** www.kynnyskonsultit.fi
- **Tietoa selkokielestä** <http://papunet.net/selkokeskus/selkokeskus/>
- **Opetus ja kulttuuriministeriön** www.kulttuuriakikille.fi
- **Kirkon saavutettavuusohjelma** www.saavu.fi
- **Kuuloliitto** www.kuuloliitto.fi
- **Näkövammaistietoutta** www.nkl.fi
- **Saavutettavuudesta suomeksi** www.saavutettava.fi
- **Tietoa viittomakielestä** <http://www.kl-deaf.fi/fi-FI/Viittomakieli/>
- **Tietoa esteettömän tapahtuman järjestämisestä**
http://www.kulttuuriakikille.fi/doc/tarkistuslistat/esteettoman_koulutuksen_jarjestaminen_tarkistuslista.pdf
- **RT Rakennustieto** <http://www.esteettomyys.rakennustieto.fi/>

Kolmeen neljästä päiväkeskuksesta pääsee pyörätuolilla.

Lähde: Kysely Sininauhaliiton jäsenjärjestöille

8

OSA 2:
**Velvoitteet,
oikeudet ja
odotukset**

Henkilöresurssit

8 Henkilöresurssit

Päiväkeskustoiminnan sisältöön liittyy yhä enemmän erilaisia sosiaalisen tuen muotoja. Toiminta linkittyy entistä vahvemmin muualla kuin päiväkeskuksessa tapahtuvaan työhön, kuten katkaisuhuitoon tai sosiaaliseen isännöintiin asukkaan kotona. Nykypäivänä myös verkostotyön tärkeyttä korostetaan ja toiminnan on oltava osa paikkakuntien palveluketjuja. Toisaalta päiväkeskustyön ytimeen kuuluu vapaaehtoistyö ja vertaistuki. Päiväkeskustyöryhmien voima nousee usein juuri vertaisilta, joilla on omaa kokemusta esimerkiksi päihdeongelmista.

Edellä mainituista syistä päiväkeskuksen työntekijöiltä edellytetään monipuolista ammatillista osaamista, kohtaamisen taitoa, suvaitsevaisuutta, joustavuutta mutta myös kykyä ja rohkeutta asettaa rajoja. Päiväkeskuksessa on usein asiakkaita, jotka tarvitsevat monenlaista tukea. Työntekijän on hallittava auttamistyön perusteet, tunnettava sosiaali- ja terveystyöjärjestelmä sekä oltava selvillä toimintaan ja asiakkaiden etuisuuksiin ja oikeuksiin liittyvästä sosiaalilainsäädännöstä.

Palveluverkostoissa toimittaessa ja neuvottelutilanteissa ammatillinen osaaminen tuo vakuuttavuutta. Useat päiväkeskukset tuottavat palveluja kunnalle ostopalvelusopimuksella. Silloin kuvaan astuu laki yksityisten sosiaalipalvelujen tuottamisesta, jonka mukaan toiminnasta on tehtävä ilmoitus sille kunnalle, jossa palveluja annetaan. Päiväkeskukselta edellytetään myös omavalvontasuunnitelmaa ja toiminnan vastuuhenkilöllä tulee olla vähintään sosiaali- tai terveydenhuollon amk-tasoinen tutkinto.

Vapaaehtoisten työpanos päiväkeskuksissa on merkittävä. Lisäksi päiväkeskuksissa työskentelee työntekijöitä, joilla on oikeus palkkatukeen tai jotka ovat työkokeilussa. Palkkatukityöntekijä tai työkokeilussa oleva voi olla koulutuksensa ja työkokemuksensa perusteella päiväkeskustyössä aivan uudenlaisten haasteiden edessä. Heidän, samoin kuin vapaaehtoisten perehdytykseen, tukemiseen ja ohjaamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Jokaisessa päiväkeskuksessa on oltava perehdyttämissuunnitelma ja sen on oltava käytössä niin työntekijöillä, työkokeilussa olevilla kuin vapaaehtoisillakin. Vapaaehtoisia on lisäksi koulutettava ja tuettava säännöllisesti.

8.1 Henkilöstövaatimukset

Valvontalain mukaan toimintayksikössä tulee olla toiminnan edellyttämä henkilöstö. Kunta ottaa kantaa henkilöstön riittävyteen ja kelpoisuuteen tarkastaessaan aloittavaa päiväkeskustoimintaa. Yksityisen sosiaalipalveluntuottajan henkilöstöä koskevat vaatimukset ovat samat kuin kunnallisella toimijalla.

Henkilöstön lukumäärän tulee olla riittävä palvelujen tarpeeseen ja asiakkaiden lukumäärään nähden. Henkilöstöltä vaadittavista kelpoisuuksista säädetään sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa (kelpoisuuslaki). Lomakkeella on ilmoitettava henkilöstön määrä ja ammatillinen koulutus. Henkilökuntaa koskevissa tiedoissa on ilmoitettava myös avustavan henkilöstön määrä. Siihen kuuluvat esimerkiksi henkilöt, jotka tekevät siivoukseen, ruuanjakeluun ja pyykkihuoltoon kuuluvia tehtäviä.

Toimintayksiköllä tulee olla vastuuhenkilö, joka vastaa siitä, että toimintayksikössä toteuttavat palvelut täyttävät niille asetetut vaatimukset. Lomakkeessa on mainittava vastuuhenkilön nimi, henkilötunnus, yhteystiedot, koulutus, työkokemus ja tehtävä toimintayksikössä. Vastuuhenkilö vastaa siitä, että palvelutoiminta täyttää sille asetetut vaatimukset eli muun muassa siitä, että sosiaalipalvelujen antamiseen on palvelujen tarpeeseen ja asiakkaiden määrään nähden riittävästi henkilöstöä, jonka koulutustaso ja ammatitaito mahdollistavat laadukkaiden palvelujen antamisen. Vastuuhenkilön on työskenneltävä yksikössä. Vastuuhenkilöllä on oltava kelpoisuuslain 10,4 §:ssä määritelty koulutus (vähintään AMK) ja riittävä käytännön kokemus (yleensä noin kolmen vuoden) vastaavanlaisesta toiminnasta. Selvityksenä on esitettävä jäljennökset palvelujen vastuuhenkilön koulu- ja työtodistuksista. Vastuuhenkilön vaihtumisesta on tehtävä sijaintikunnalle ilmoitus.

Päiväkeskuksessa voi olla heidän lisäksi muutakin toimintaa järjestävää henkilökuntaa. Palkkatuella palkatut henkilöt ovat yleensä määräaikaaisia, mutta he ovat työoikeudellisesti samassa asemassa kuin muutkin työsuhteiset työntekijät. Myös oppisopimuksella opiskeleva henkilö voi olla työsuhteessa päiväkeskuksen ylläpitäjätahoon. Heitä tulee kohdella yhdenvertaisesti kaikkien työsuhteessa olevien työntekijöiden kanssa. Työkokeilussa tai kuntouttavassa työtoiminnassa olevat henkilöt tai opiskelijahar-

joittelijat eivät ole työsuhteessa, vaan heidän asemansa määräytyy muun lainsäädännön perusteella.

Päiväkeskuksessa kuntouttavassa työtoiminnassa oleva henkilö tekee usein samoja tai samankaltaisia tehtäviä kuin työsuhteessa olevat henkilöt. Hänen asemaansa säätelee kuitenkin laki kuntouttavasta työtoiminnasta. Kyseisen lain mukaan kuntouttava työtoiminta on sosiaalipalvelua, ja sen kohteena olevan henkilön asemaan tulee siis sovellettavaksi laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Sen mukaan sosiaalipalveluiden piirissä oleminen on salassa pidettävä tieto. Asianomainen henkilö saa itse kertoa, mikäli hän haluaa, olevansa kuntouttavassa työtoiminnassa.

Mikäli toimintaan ei sovelleta valvontalakia, henkilöstölle ei ole kelpoisuusvaatimuksia.

8.2 Vapaaehtoistyö päiväkeskuksessa

Lähes puolet suomalaisista on mukana jonkinlaisessa vapaaehtoistyössä. Potentiaalisia vapaaehtoistyöntekijöitä päiväkeskuksiin siis löytyy. Arviolta viidennes niistä ihmisistä, joita vapaaehtoisuus ei ole vielä vienyt mukanaan, on siitä kuitenkin kiinnostunut.

Vapaaehtoistyöllä tarkoitetaan työtä, jota henkilöt suorittavat olematta työsuhteessa ja saamatta siitä vastiketta. Vapaaehtoistyöntekijä tekee usein samaa tai samankaltaista työtä kuin työpaikan muu henkilöstö. Monet vapaaehtoistehtävät ovat sellaisia, joihin palkatun henkilöstön aika ei riitä. Useimmiten kyse on tavalla tai toisella lähimmäisen auttamisesta. Vapaaehtoistyötä voi tehdä kuka tahansa iästä tai asuinpaikasta riippumatta kykyjensä, aikataulunsa ja voimavarojensa mukaan.

Vapaaehtoistyötä tehdään yleensä tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin. Vapaaehtoiselta ei edellytetä ammattipätevyyttä, mutta toisaalta ammattilaisetkin voivat päivätyönsä lisäksi osallistua oman alansa vapaaehtoistyöhön. Esimerkiksi lääkäreiden ja juristien joukossa on vapaaehtoistyötä palkkatyönsä lisäksi tekeviä. Myös terveydenhoitoalan ihmisiä toimii vapaaehtoisina esimerkiksi SPR:n tai muiden järjestöjen parissa. Yleensä vapaaehtoistyötä voi kuitenkin tehdä täysin arjen elämäkokemuksen pohjalta.

8.2.1 Autetusta auttajaksi

Moni päätyy vapaaehtoistyön pariin oltuaan ensin itse sen kohteena. Autettavasta auttajaksi on yleinen ilmiö muun muassa päihdetyön päiväkeskuksissa ja joskus myös järjestöjen asumisyksiköissä. Vapaaehtoistyön kautta päiväkeskuskävijä voi löytää elämälleen uuden suunnan. Vapaaehtoisena toimittuaan hän voi myöhemmin motivoitua kouluttautumaan. Esimerkiksi lähihoitajakoulutuksen saaneista on tällä hetkellä kova kysyntä. Voi olla, että entinen vapaaehtoistyön kohde tarvitsee kuitenkin järjestön henkilöstön tukea ja kannustusta, jotta polku elämänmuutokselle löytyy ja toteutuu.

Vapaaehtoistyön suurin anti useimmille sitä tekeville on toisten ihmisten auttaminen. Se tarjoaa myös mielekkään tavan rytmittää arkea ja mahdollisuuden ihmisenä kasvamiseen.

Tarve vapaaehtoisille tunnustetaan yleensä järjestöjen sisällä, mutta toisinaan aloite voi tulla ulkoapäinkin. Joskus vapaaehtoiseksi haluava voi oman kokemuksensa kautta nähdä palkattua henkilöstöä selkeämmin, minkälaisilla toimilla asiakkaiden elämänhallintaa voitaisiin parantaa. Hänen antamansa vihjeet kannattaa ottaa huomioon. Vapaaehtoisuudelle on hyvä antaa tilaa.

8.2.2 Mitä työtä vapaaehtoinen tekee?

Kaikilta ei luonnistu mikä tahansa vapaaehtoistyö. Jokainen hyötyy, jos vapaaehtoiset voivat toteuttaa niitä tehtäviä, jotka he kokevat itselleen luontaisimmiksi. Yhteisön vapaaehtoiset ovat keskenään tasa-arvoisia. Kukaan ei ole toista arvokkaampi, vaikka joku olisikin paremmin koulutettu tai kokenempi.

Henkilöt, jotka mielellään osallistuisivat vapaaehtoistyöhön, eivät aina rohkene ilmoittaa halustaan oma-aloitteisesti. Siksi järjestöjen kannattaa olla aktiivisia vapaaehtoisia hakiessaan ja rekrytoidessaan. Vapaaehtoiseksi on mahdollista päästä ottamalla suoraan yhteyttä esimerkiksi tuttuun päiväkeskukseen.

Usein vapaaehtoistyöllä täydennetään ja joskus ainakin tilapäisesti korvataan palkattujen työntekijöiden tekemää työtä. Pienen järjestön toiminta voi myös perustua täysin vapaaehtoisuuteen. Vapaaehtoistyö on samaa tai samankaltaista kuin työpaikan työntekijöiden työ. Kristillisen päihdetyön pariin vapaaehtoisiksi hakeutuvien kolme suurta ryhmää ovat seurakun-

tien aktiivit, omakohtaisen kokemuksen omaavat sekä päihdeongelmaisten kanssa töitä tehneet työttömät tai alalle aikovat. Vapaaehtoisista, joilla on omakohtainen kokemus päihdeongelmista, kasvaa usein kokemusasiiantuntijoiksi kutsuttuja henkilöitä. Heille vapaaehtoisuus voi ajan mittaan muuttua esimerkiksi kouluttautumisen kautta palkkatyöksi.

8.2.3 Vapaaehtoinen tarvitsee ohjausta

Vapaaehtoisella on oikeus saada riittävää ohjausta tehtäviinsä ja niiden aikana tarvittavaan tukeen. Ihanne on, jos vapaaehtoisuus voi alkaa siihen perehdyttävällä koulutuksella. Pienet järjestöt voivat yhdistää voimavaransa koulutusta järjestääkseen. Koulutuksen puute ei silti ole este vapaaehtoistyön tekemiselle. Vapaaehtoinen on joka tapauksessa perehdytettävä tehtäviin ja tietosuojasäännöksiin esimerkiksi yksikössä käytettävää perehdytysohjelmaa soveltaen. Perehdytyksessä käydään läpi sekä järjestön toiminnan tarkoitus että vapaaehtoisen paikka toiminnan kokonaisuudessa.

Vapaaehtoiset on otettava palkatun henkilöstön kanssa yhdenvertaisina huomioon, kun on mahdollisesti tarvetta esimerkiksi kriisitilanteiden jälkeiseen henkiseen tukeen.

Vapaaehtoista ei voi pakottaa tekemään työtä etukäteen määriteltynä ajankohtina. Tiukat työajat viittaavat jo työsuhteeseen, josta on maksettava palkka. Vapaaehtoiselta odotetaan kuitenkin luotettavuutta. Jos hän ilmoittaa tulevaisuudessa määrättyyn aikaan paikalle ja viipyvänsä ilmoittamansa ajan, päiväkeskustoiminnasta vastaavan on voitava luottaa siihen. Vapaaehtoiselta odotetaan tiettyyn rajaan asti sitoutumista. Jotkut vapaaehtoistehtävät, kuten yksittäiset tapahtumat, voivat olla kertaluontoisia.

On suositeltavaa tehdä kirjallinen sopimus vapaaehtoisten tehtävistä. Siihen voi sisältyä oikeuksia ja velvollisuuksia. Vapaaehtoistyön päättyessä tekijälle on hyvä antaa todistus hänen tekemästään vapaaehtoistyöstä.

8.2.4 Henkilöstöä ei tule korvata vapaaehtoisilla

Vapaaehtoiset työskentelevät yhteistyössä palkatun henkilöstön kanssa. Palkatun henkilöstön toimenkuvaan ja työaikaan on hyvä sisällyttää osio vapaaehtoisten opastamiseen. Vaikka vapaaehtoiset kykenisivätkin tekemään samoja töitä, joita palkattu henkilöstö tekee, vapaaehtoisilla ei voi korvata palkattua henkilöstöä, ellei siitä erikseen tapauskohtaisesti ja yhteisymmärryksessä sovita.

Vapaaehtoinen saattaa tehtävässään kuulla luottamuksellisia tietoja asiakkaista tai esimerkiksi järjestön sisäisistä asioista. Siksi häneltä edellytetään palkatun henkilöstön tavoin täyttä vaitiolovelvollisuutta.

Joskus työpaikalla joudutaan pohtimaan, missä rajoissa vapaaehtoisten tekemä työ voi liikkua ja mitä tehtäviä heille voidaan antaa. Usein vapaaehtoisten työpanos on paikallaan erilaisten tapahtumien järjestelyissä. Toisinaan vapaaehtoiset saattavat tarvita myös työnohjausta, jossa on mahdollisuus päästä pohtimaan muun muassa omia motiivejaan ja jaksamistaan. Pienetkin järjestöt voivat järjestää virkistystapahtumia vapaaehtoisilleen resursseja yhdistämällä.

Vapaaehtoiselta odotetaan suvaitsevaisuutta kaikkia työssä kohtaamiaan ihmisiä kohtaan. Vapaaehtoisen on saatava tietoonsa kaikki yhteisön yleiset säännöt, joiden noudattaminen kuuluu myös asiakkaalle. Esimerkiksi päihteettömässä päiväkeskuksessa vapaaehtoinen ei voi sallia asiakkaalle päihteiden käyttöä. Vapaaehtoisella on niin ikään ilmoitusvelvollisuus mahdollisista uhka- ja vaaratilanteista tai asiakkaan hyvinvoinnin heikkenemisen uhasta.

Vapaaehtoistyötä tarjoavan on huolehdittava siitä, että vapaaehtoistyöntekijän turvallisuudelle tai terveydelle ei aiheudu haittaa tai vaaraa. Vapaaehtoistyöntekijä on velvollinen noudattamaan työpaikan turvallisuusohjeita sekä käyttämään tarvittaessa asianmukaisia henkilönsuojaimia ja apuvälineitä. Vapaaehtoisille sattuvien tapaturmien varalle täytyy ottaa vakuutus, joka tunnetaan myös talkoovakuutuksen nimellä. Talkoovakuutuksessa vakuutetaan tietty henkilömäärä, joka vastaa järjestön käyttämien vapaaehtoisten määrää. Vakuutus on edullinen, joten kannattaa mielellään vakuuttaa riittävän suuri joukko talkoolaisia, jos vapaaehtoisten määrä ei ole vakio.

8.2.5 Vertaistuelle ei ole hintalappua

Vapaaehtoistyötä voi arvioida eri näkökulmista. Talouden kannalta katsottuna vapaaehtoiset tekevät lähes ilmaista työtä. Aiemmin yhteiskunnalle kuuluviin tehtäviin on jo pitkään toivottu järjestöjen ja erityisesti vapaaehtoisten apua. Suurehko määrä perinteisesti julkiselle sektorille mielletyistä tehtävistä hoidetaan nykyään järjestöjen ja niiden vapaaehtoisten voimin.

Vapaaehtoistyö on nähty myös kielteisessä valossa. Ajatellaan, että järjestöt voivat vapaaehtoisten ansiosta polkea hintoja ja siten menestyä kilpailu-

tuksissa. Vapaaehtoisuuteen kuuluva vertaistuki on asia, jolle ei kuitenkaan ole hintalappua, kun se toteutetaan osana järjestöjen toimintaa. Järjestöt saavat vertaistoimijoiden työpanoksen joko kokonaan ilman taloudellisia kuluja, tai kulut ovat huomattavan pienet.

Vapaaehtoistyön yhteydessä pitää katsoa, että vapaaehtoiset eivät kuormitu liiaksi. Monet säännöllistä vapaaehtoistyötä tekevät ovat ulkoapäin katsottuna lähestulkoon palkkatyötä vastaavassa tilanteessa. Kun on kyse vapaaehtoisuudesta, pitää muistaa, ettei vapaaehtoistyöstä saa tulla kenellekään pakkoa.

VAPAAEHTOISTEN TEHTÄVIÄ PÄIVÄKESKUKSESSA

Esimerkkejä ja ideoita päiväkeskustoiminnassa mukana olevien vapaaehtoisten tehtävistä.

- Kahvila- ja ruokailutoiminnassa avustaminen (Edellytyksenä hygieniapassikoulutus).
- Pienimuotoisten ruoanlaittokurssien järjestäminen (Edellytyksenä hygieniapassikoulutus).
- Asiakkaiden kanssa seurustelu ja avustaminen esimerkiksi kauppa-asioissa.
- Lehtien lukeminen heikosti näkeväille tai muuten heikon lukutaidon omaavalle.
- Asiakkaiden kanssa tehtävistä vapaa-ajankäynneistä vastaaminen (esim. kaverina lätkämatsiin, museoon tai konserttiin).
- Erilaisiin harrastuksiin opastaminen (vapaaehtoisen oman osaamisen jakaminen asiakkaille: liikunta, käsityöt, valokuvaus ym.).
- Siivoustehävät ja toimipaikan viihtyvyydestä huolehtiminen.
- Hengellisten ja muiden tilaisuuksien ja tuokioiden järjestäminen päiväkeskuksessa.
- Kaverikoirakäynnit (vain päihteettömissä päiväkeskuksissa).

8.3 Hyvää työtä ja hyvinvointia työssä

Päiväkeskustyö on kiinnostavaa, innostavaa ja palkitsevaa. Usein se on myös raskasta ja raastavaa. Jatkuva vuorovaikutuksessa oleminen ja ihmisten kohtaaminen vie voimia, huomaamatta. Mitä enemmän työssä on hankalia ja ikäviä tilanteita, rankkoja elämäntarinoita ja tauotonta tekemistä, sitä enemmän se rasittaa. Jos työtä joutuu tekemään yksin, ilot ja surut on myös kannettava yksin.

Hyvin suunniteltu ja rytmitetty työ sekä työnohjaus luovat mahdollisuuden työhyvinvointiin, työstä nauttimiseen ja työssä jaksamiseen. Arjen pyörityksessä itsestä huolehtiminen usein unohtuu. Jokaisen on itse löydettävä työskentelytavat, taukopaikat ja lepoaikat omaan elämään ja omaan työhön. Yhdelle sopii reipas tahti aamusta iltaan ja toiselle verkkainen vauhti päivästä toiseen. Pysähtyä voi työtuolissa, riippumatossa, lenkkipolulla, kirkossa tai kahvilassa.

8.3.1 Työn suunnittelu

Työn suunnittelulle kannattaa varata aikaa viikko-, kuukausi- ja vuositasolla. Seuraava vuosi suunnitellaan organisaation strategiaan nojaten. Työ- tai toimintasuunnitelma tehdään pääpiirteittäin: mitä tehdään, kenen kanssa, milloin ja millä rahalla. Tämän lisäksi suunnitellaan seuraavan kuukauden ja seuraavan viikon työt. Päiväkeskuksen yhteisen ohjelman suunnitteluun osallistuvat myös päiväkeskuskävijät ja vapaaehtoiset. Jokainen työntekijä on vastuussa omasta työstään ja sen suunnittelusta, esimiehen tai tiimin tuella.

Työpäivissä täytyy olla selkeä rakenne, jonka sisälle mahtuu erilaisia toimintoja ja yllättäviäkin tilanteita. Rakenteen luomisen tai kehittämisen voi aloittaa listaamalla kaikki tarvittavat ja toivottavat toiminnot, päiväkeskuksen aukioloajat, kävijämäärät, työntekijät, vapaaehtoiset, fyysiset puitteet, rahoituskanavat jne. Rakennustyötä voi jatkaa laatimalla lukujärjestys sekä päiväkeskustoiminnalle että työntekijöille ja vapaaehtoisille. Kuka vastaa mistäkin, kenen kanssa ja milloin? Kuinka monta kertaa päivässä ja viikossa on taukoja ja ”sinisiä hetkiä”, jolloin voi olla ja hengitellä, antaa ajatusten virrata ja mielen rauhoittua? Onko päiväkeskuksessa rauhoittumisen paikkoja? Miten yksin työskentelevä järjestää itselleen riittävästi jakamisen ja

keskustelun mahdollisuuksia? Löytyykö keskustelukumppani tai vertaisryhmä naapurijärjestöstä, seurakunnasta vai kunnan sosiaalitoimesta?

Työn suunnittelussa unohtuu usein rytmittäminen ja hyvinvoinnista huolehtiminen. Liikunta- ja kulttuurisetelit tai joulujuhlat eivät takaa työssä jaksamista ja työstä nauttimista. Kahvitauoista ja lounashetkestä kannattaa huolehtia. Paperitöille on varattava oma aikansa ja suunnitelmista on myös pidettävä kiinni. Jos kalenterissa on klo 13 – 15 merkintä ”uuden projektin suunnittelu”, silloin suljetaan ovi, istutaan alas ja suunnitellaan. ”Lauluhetki” ja ”neuvottelu sosiaalijohtajan kanssa” ovat kalenteriin merkittyinä yhtä tärkeitä asioita. Työn ja tekemisen imu ja ihmisten erilaiset tarpeet täyttävät helposti työpäivät, jos työtä ei ole suunniteltu tai jos suunnitelmista ei pidetä kiinni.

8.3.2 Työnohjaus ja vertaistuki

Työnohjauksessa on mahdollista tutkia omaa työtä ja työroolia asiantuntevan työnohjaajan ohjauksessa. Työnohjaus on työn tutkimista, arviointia ja kehittämistä, yksilöllisesti tai ryhmässä. Keskusteluun voi tuoda erilaisia työhön liittyviä kysymyksiä, ongelmatilanteita, kokemuksia ja tunteita. Säännöllinen ja jatkuva työnohjaus auttaa jaksamaan työssä ja pysymään työkykyisenä. Työnohjausryhmään voivat osallistua samassa työyhteisössä työskentelevät työntekijät; tällöin työhön liittyvien asioiden käsittely palvelee kaikkia ja asiakasasioistakin voidaan keskustella luottamuksellisesti. Vapaaehtoistoimijat tarvitsevat myös työnohjauksellista tukea toiminnassaan.

Myös vertaistuki on hyvä vaihtoehto oman työn tarkasteluun ja työssä kehittymiseen. Toiminta perustuu samankaltaisten elämän- tai työkokemusten jakamiseen. Vertaistuki on järjestelmällistä tukitoimintaa kahden ihmisen välillä tai ryhmässä ja osallistujat ovat tasavertaisia keskenään. Vertaistukiryhmässä voi olla myös keskustelunohjaaja, joka vastaa sovitun prosessin ja toimintatapojen ylläpidosta.

Eri järjestöjen ja toimijoiden väliseen yhteistyöhön liittyy aina salassapito- ja vaitiolovelvollisuuteen liittyviä kysymyksiä. Asiakasasioista keskustellessa on huolehdittava, että toinen osapuoli ei tunnista kyseistä henkilöä. Vaikka asiakkaiden asioita ei käsiteltäisikään, yhteistyökeskustelut ovat hyödyllisiä. Tutustuminen yhteistyökumppaneihin ja heidän toimintatapoihin saa lisää luottamusta ja helpottaa yhteisen työn tekemistä.

9

OSA 2:
Velvoitteet,
oikeudet ja
odotukset

**Laatua
päiväkeskustyöhön**

9 Laatu päiväkeskustyöhön

Päiväkeskustoiminnassa on huomioitava useita toiminnan laatuun, hyviin käytäntöihin, suosituksiin ja viranomaismääräyksiin liittyviä asioita. Monet näistä asioista liittyvät koko yhdistyksen toimintaan, silloin kun yhdistyksellä on muutakin toimintaa päiväkeskustoiminnan lisäksi.

Mikäli päiväkeskustoiminta on yhdistyksen toimintaa, yhdistyslaki ja yhdistyksen säännöt säätelevät sitä. Yhdistyksen säännöissä kerrotaan yhdistyksen perustehtävästä ja yhdistyslaissa on muun muassa määräyksiä päätöksenteosta ja päätösvallan käyttämisestä yhdistyksessä.

Yhdistyksellä on näiden lisäksi hyvä olla johtosääntö ja taloussääntö, joissa on määritelty toimivaltasuhteet ja esimerkiksi päiväkeskuksen työntekijän hankintarajat. Myös työntekijän tilinkäyttöoikeudet ja pankkikortin käyttöoikeudet pitää olla määriteltyt. Useissa päiväkeskuksissa saattaa olla esimerkiksi käteiskassa ruokailumaksua varten. Silloin myös käteiskassan kirjanpidon on oltava asianmukainen.

9.1 Päiväkeskuspalvelu

Kun päiväkeskus on perustettu, myös sen käytännön toimintaa ohjaa jako valvontalain mukaisiin sosiaalipalveluihin ja muihin sosiaalipalveluihin. Valvontalain soveltamisalan ulkopuolelle jäävä päiväkeskustoiminta – eli palveluita ei tuoteta korvausta vastaan – voi suunnitella toimintaansa melko vapaasti. Sen sijaan valvontalain piiriin kuuluvat päiväkeskukset joutuvat tarkoin suunnittelemaan toimintansa lain velvoitteiden mukaisiksi. Hyvä työväline toiminnan organisoimiseen on omavalvontasuunnitelma.

9.1.1 Omavalvonta

Yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajan on laadittava toiminnan asianmukaisuuden varmistamiseksi omavalvontasuunnitelma. Sen tulee kattaa kaikki palvelujen tuottajan sosiaalipalvelut ja palvelukokonaisuudet. Omavalvontasuunnitelma on pidettävä julkisesti nähtävänä ja palveluntuottajan on seurattava sen toteutumista. Sitä ei kuitenkaan tarvitse lähettää millekään viranomaiselle tai muulle verkostolle. Mikäli kunta ostaa päiväkeskuspalvelua, se voi vaatia omavalvontasuunnitelman nähtäväkseen.

Valvira on antanut 1.1.2015 voimaan tulleen ja toistaiseksi voimassa olevan määräyksen omavalvontasuunnitelman sisällöstä, laatimisesta ja seurannasta. Se on saatavilla aluehallintovirastojen ja Valviran kotisivuilta.

Omavalvonnalla tarkoitetaan palvelujen tuottajan omatoimista laadun ja asiakasturvallisuuden varmistamista. Omavalvonnalla turvataan, että toiminnassa toteutuvat lainsäädännön, lupaehtojen ja palvelujen tuottajan itse omalle toiminnalleen asettamat laatuvaatimukset. Omavalvonta on osa toimintayksikössä toteutettavaa laadunhallintaa ja perustuu riskinhallintaan.

Omavalvontasuunnitelmalla tarkoitetaan palvelujen laadun ja asiakasturvallisuuden varmistamiseksi ja parantamiseksi suunniteltujen menettelytapojen kuvausta ja siinä käytettäviä asiakirjoja. Suunnitelma on laadittava johdon ja henkilökunnan yhteistyönä. Se on pidettävä yksikössä julkisesti nähtävänä siten, että asiakkaat, omaiset ja yksikön omavalvonnasta kiinnostuneet voivat tutustua siihen ilman erillistä pyyntöä. Uuden palveluntuottajan on laadittava omavalvontasuunnitelma kuuden kuukauden sisällä uuden yksikön toiminnan aloittamisesta.

9.2 Työsuojelu

Päiväkeskuksen ylläpitäjän on tarkistettava, kuuluuko toiminta työturvallisuuslain soveltamisalaan. Sitä sovelletaan työsopimuksen perusteella tehtävään työhön sekä virkasuhteessa tai siihen verrattavassa julkisoikeudellisessa palvelussuhteessa tehtävään työhön. Lakia ei kuitenkaan sovelleta tavanomaiseen harrastustoimintaan. Työturvallisuuslain noudattaminen ei siis ole riippuvainen siitä, tuotetaanko päiväkeskuspalvelua sosiaalipalveluiden valvontalain mukaisesti vai ei.

Lakia sovelletaan myös oppilaan ja opiskelijan työhön koulutuksen yhteydessä, työvoimapolitiittiseen toimenpiteeseen osallistuvan henkilön työhön, kuntoutukseen liittyvään työhön ja kuntouttavaan työtoimintaan, rangaistusta suorittavan henkilön työhön sekä hoito- tai muussa siihen verrattavassa laitoksessa hoidettavan tai pidettävän henkilön työhön ja työtoimintaan. Näin ollen työsuojelutoiminnan piiriin on pääsääntöisesti otettava kaikki päiväkeskuksen erilaisissa tehtävissä toimivat henkilöt.

Työturvallisuuslain mukaan työnantaja on velvollinen huolehtimaan työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä. Työnantajan on otet-

tava huomioon työhön, työolosuhteisiin ja muuhun työympäristöön samoin kuin työntekijän henkilökohtaisiin edellytyksiin liittyvät tekijät.

Työnantajan eli päiväkeskuksen ylläpitäjätahon on laadittava työsuojelun toimintaohjelma. Sen pohjalta laadittavassa suunnitelmassa on mainittava keskeiset tavoitteet työpaikan turvallisuuden ja terveellisyyden sekä työkyvyn edistämiseksi. Asioita on käsiteltävä työntekijöiden tai heidän edustajiensa kanssa.

Työnantajan on riittävän järjestelmällisesti selvitettävä ja tunnistettava työstä, työajoista, työtilasta, muusta työympäristöstä ja työolosuhteista aiheutuvat haitta- ja vaaratekijät. Tähän niin sanottuun riskien kartoitukseen on saatavilla erilaisia valmiita lomakkeita ja ohjeistuksia. Tietoja löytyy muun muassa sosiaali- ja terveystieteiden sivuilta sekä nettisivuilta työsuojelu.fi.

Työnantajan on huolehdittava fyysisen työympäristön lisäksi henkisestä työsuojelusta. Erilaiset kehittämispäivät, virkistyspäivät, työnohjaus ja muut työn arviointia, kehittämistä tai työstä palautumista tukevat toimet ovat tärkeitä työvälineitä ongelmien ennaltaehkäisemisessä. Työnantajan velvollisuuksiin kuuluu myös työssä havaittuihin epäkohtiin puuttuminen.

9.3 Toiminnan läpinäkyvyys on laatua

Kun päiväkeskukseen palkataan työntekijöitä, on työsopimukset tehtävä kirjallisina. Jos työntekijä palkataan määräaikaista, on määräaikaisuus perusteltava. Työntekijän toimintaa selkeyttää, kun toimenkuvat on määritelty. Työntekijän perehdytys tehtäviinsä on myös tärkeää. Sillä on merkitystä työn sujumisen, mutta myös vastuukysymysten kannalta. Jokaisessa päiväkeskuksessa on sitä varten syytä olla perehdytys suunnitelma laadittuna ja perehdytyskansio käytössä. Perehdytys on tärkeää myös päiväkeskuksessa toimiville vapaaehtoisille. Päiväkeskustyö on ihmisläheistä ja antoisaa, mutta usein myös henkisesti kuormittavaa. Työssä jaksamiseen ja työhyvinvointiin on sen vuoksi kiinnitettävä paljon huomiota. Työsuojelun pitää olla organisoitu ja mahdollisuus työterveyshuoltoon järjestetty. Tärkeää on myös että työntekijällä on mahdollisuus koulukseen ja työnohjaukseen.

Päiväkeskuksessa käynti perustuu luottamuksellisuuteen. Asiakastiedot ja tiedot päiväkeskuksessa kävijöistä ovat vaitiolovelvollista tietoa. Vaitio-

lovelvollisuus koskee myös päiväkeskuksen vapaaehtoisia toimijoita ja sitä heille kannattaa aina erityisesti korostaa. Opiskelijoilta, vapaaehtoisilta ja työntekijöiltä on hyvä pyytää kirjallinen lupaus, jossa he sitoutuvat salassapitoon. Kun päiväkeskuksessa on luottamuksellisia asiakirjoja, jota ovat muun muassa asiakkaita koskevat tiedot ja työntekijöiden työsopimukset, on niiden säilyttäminen järjestettävä turvallisesti siten, että ulkopuolisilla ei ole pääsyä näihin tietoihin. Päiväkeskuksessa ei kannata kerätä asiakkaista muita kuin sovittuja tietoja. Sosiaalista ja terveydellistä tilannetta koskevat tiedot voivat olla arkaluontoisia.

Kun toiminnan rakenne on kunnossa ja johtamisessa noudatetaan hyviä käytäntöjä sekä hyvää hallintotapaa, on se osoitus myös toiminnan hyvästä laadusta. Toiminta on silloin uskottavaa ja läpinäkyvää. Sillä on merkitystä, kun neuvotellaan toiminnan rahoituksista, etsitään kumppaneita ja verkostoidutaan.

9.4. Verotus

Päiväkeskuksen ylläpitäjätahon verovelvollisuuden selvittämiseksi on aluksi arvioitava, onko kyseessä yleishyödyllinen yhteisö. Ylläpitäjä on usein yleishyödyllinen yhdistys tai säätiö, mutta myös sellaisella voi olla elinkeinotoimintaa. Tuloverolain 22 §:n mukaan yhteisö on yleishyödyllinen, jos se täyttää kaikki seuraavat ehdot:

- se toimii yksinomaan ja välittömästi yleiseksi hyväksi aineellisessa, henkissä, siveellisessä tai yhteiskunnallisessa mielessä
- sen toiminta ei kohdistu vain rajoitettuihin henkilöpiireihin
- se ei tuota toiminnallaan siihen osallisille taloudellista etua osinkona, voitto-osuutena taikka kohtuullista suurempana palkkana tai muuna hyvityksenä.

Yleishyödyllisyyttä arvioidaan sekä sääntöjen että tosiasiallisen toiminnan perusteella. Verohallitus on julkaissut 26.6.2014 verotusohjeen yleishyödyll-

lisille yhteisöille. Ohjeessa selvennetään verottajan tulkintakriteerejä, milloin toimintaa on pidettävä yleishyödyllisenä.

9.4.1 Verotuksen arviointi on tapauskohtaista

Yleishyödyllinen yhteisö on tuloverolain 23 §:n mukaan saamastaan elinkeinotulosta verovelvollinen. Yleishyödyllisen yhteisön toimintojen veronalaisuus arvioidaan aina tapauskohtaisesti kunkin toiminnon osalta erikseen. Arviointi painottuu tällöin siihen, täyttääkö toiminta elinkeinotoiminnan tunnusmerkit. Tulovertolain 23.3 §:ssä on erikseen säädetty, mitä tuloja ei pidetä yleishyödyllisen yhteisön elinkeinotuloina. Tällaisia voivat olla muun muassa myyjäisten tai arpajaisten tulo tai sosiaalipalveluiden askartelutoiminnan tuotosten myyntitulo. Sen sijaan sosiaalipalveluiden myynti voi olla elinkeinotoimintaa.

Yleishyödyllisen yhteisön verotettava elinkeinotoiminnan tulo lasketaan elinkeinotulon verottamisesta annetun lain (EVL) säännösten mukaisesti. Elinkeinotoiminnan käsitettä ei ole lainsäädännössä määritelty, joten arviointi toiminnan luonteesta on aina tehtävä tapauskohtaisesti ja kokonaisolosuhteet huomioon ottaen.

Näin ollen sellaisen päiväkeskuksen, joka myy palveluitaan kunnalle, toiminnan tulos saattaa olla verotettavaa elinkeinotuloa. Markkinaympäristössä (kilpailutettu toiminta) tapahtuva palvelun myynti käypään hintaan on yleensä elinkeinotoimintaa. Sen sijaan julkiset avustukset myönnetään lähtökohtaisesti yleishyödylliseen toimintaan eivätkä avustukset ole veronalaista tuloa.

9.4.2 Tarvitaan vastuuhenkilö

Sosiaalihuoltona tapahtuva tavaroiden ja palvelujen myyminen on arvonlisäverolain 37 §:ssä säädetty arvonlisäverosta vapaaksi. Yksityiset palveluntuottajat voivat myydä sosiaalihuoltopalveluja arvonlisäverottomasti silloin kun toiminta on sosiaaliviranomaisten valvomaa, yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain mukaista luvan- tai ilmoituksenvaraista toimintaa.

Sosiaalihuoltopalveluiden arvonlisäverotuksesta annetun verohallinnon syventävän vero-ohjeen mukaan arvonlisäverottomuus edellyttää yksityisiltä sosiaalipalveluilta lisäksi sitä, että sosiaalihuolto perustuu joko viranomaisen päätökseen tai palveluntuottajan ja asiakkaan väliseen kirjalliseen

sopimukseen, palveluntuottajalla on asiakkaan kanssa yhteistyössä tehty palvelu- tai muu vastaava suunnitelma ja, että palveluntuottajalla on omavalvontasuunnitelma, jonka toteutumisesta palveluntuottaja seuraa.

Yksityistä sosiaalihuoltoa tarjoavalla toimintayksiköllä tulee olla vastuuhenkilö, joka vastaa siitä, että toimintayksikössä toteutettavat palvelut täyttävät niille asetetut vaatimukset.

9.4.3 Ilmoitusvelvollisuus koskee lähes kaikkia

Yksityiseksi sosiaalipalveluksi määriteltävien verovapaiden palveluiden lisäksi päiväkeskuksissa saatetaan usein ylläpitää pienimuotoista kahvila- tai ruokalatoimintaa. Tällaisesta toiminnasta palveluntuottaja on lähtökohtaisesti arvonlisäverovelvollinen. Arvonlisäverolain 3 §:n perusteella arvonlisäverovelvollisuutta ei kuitenkaan ole, mikäli kahvila- tai ruokalatoiminnan tilikauden liikevaihto on enintään 8 500 euroa, eikä palveluntuottajalla ole muuta arvonlisäverollista toimintaa.

Useimmat päiväkeskusten ylläpitäjät ovat ilmoittaneet päiväkeskuksensa yksityisten sosiaalipalveluntuottajan rekisteriin. Kaikkia päiväkeskuksia ei kuitenkaan rekisteristä löydy. Syynä voi olla, että toimintaan ei sovelleta valvontalakia, joten rekisterimerkintääkään ei tehdä. Mikäli ilmoitus on vain jäänyt tekemättä, se tulisi kiireellisesti tehdä. Mikäli toiminnan harjoittajalle on epäselvää, onko ilmoitus tehtävä, se kannattaa tehdä, ellei toiminta ole selkeästi pelkkää maksutonta vapaaehtoistoimintaa.

Ilmoitusvelvollisuuden noudattamatta jättäminen saattaa johtaa siihen, että verottaja tulkitsee toiminnan arvonlisäverolliseksi. Mikäli näin tapahtuu, palveluntuottajan eli päiväkeskuksen ylläpitäjän tulee suorittaa palvelustaan saamasta maksusta kulloinkin voimassa olevan arvonlisäverokannan mukainen arvonlisävero. Mikäli ilmoitus on tehty ja muutkin verotusmuuden tunnusmerkit täyttyvät, verokanta on nolla prosenttia.

VIRANOMAISET NEUVOVAT TARVITTAESSA

- www.valvira.fi
- www.vero.fi
- www.tyosuojelu.fi

10

OSA 3:
Erilaiset
päiväkeskukset

Asiakkaansa näköinen päiväkeskus

10 Asiakkaansa näköinen päiväkeskus

Tapoja toteuttaa päiväkeskustyötä on luultavasti yhtä monta kuin on päiväkeskuksiakin. Toisilta on hyvä ottaa mallia, mutta lopulta oma päiväkeskus kannattaa suunnitella paikalliset olosuhteet huomioon ottaen. Päiväkeskuskävijöiltä on hyvä välillä kysyä, vastaako toiminta heidän toiveitaan ja tarpeitaan. Kurssia voidaan muuttaa toiveiden, mutta myös olemassa olevien resurssien mukaan. Myös rahoittajien toiveita on syytä kuulla. Seuraavassa on kerrottu erilaisista toiminnoista, joita päiväkeskuksen arkeen voidaan liittää.

10.1 Elämänhallintaryhmät

Päiväkeskus on oivallinen paikka opetella asioita, jotka liittyvät jokapäiväisen elämän sujumiseen. Päiväkeskuksen yhteydessä voidaan pitää ryhmiä, joiden teemoina ovat esimerkiksi ravitseminen, ruoanlaitto, hygienia, terveys, liikunta, vaatehuolto tai rahankäyttö. Joidenkin yhdistysten toiminnassa talousneuvonta ja matalan kynnyksen velkaneuvonta ovat nousseet merkittäviksi tukemisen muodoiksi.

Ryhmät voivat olla joko suljettuja tai kaikille avoimia. Suljettuja ryhmiä järjestetään päiväkeskuksen aukioloaikojen ulkopuolella ja niihin osallistuminen edellyttää, että asiasta sovitaan ennakkoon työntekijän kanssa. Avoimiin ryhmiin voi tulla kuka vaan.

Myös ulkopuoliset toimijat voivat järjestää ryhmätoimintaa päiväkeskuksen tiloissa. Esimerkiksi kuntien päihdetyöntekijät voivat pitää ryhmiä päiväkeskuksessa. Samoin esimerkiksi AA- tai NA-ryhmät voivat kokoontua päiväkeskuksen tiloissa.

Joillakin paikkakunnilla on nostettu esiin muun muassa äiti-lapsi -ryhmän tarpeellisuus, jossa yhdessä opetellaan taloudenpitoon, ruoanlaittoon ja lastenhoitoon liittyviä asioita. Esimerkiksi neuvolat ovat havainneet nuorten lapsiperheiden kokeman avun tarpeen. Yhteisöllinen toiminta, joka vahvistaa tukea tarvitsevien lapsiperheiden arkielämän sujuvuutta, saattaa olla ehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta myös päiväkeskustoimintaa

rahoittavan kunnan mielestä toivottavaa. Yhteistyökumppaneita tähän toimintaan voi löytää esimerkiksi paikkakunnan Martta-järjestöstä tai Mannerheimin Lastensuojeluliiton paikallisyhdistyksistä.

Tutustumiskäynnit, yhteiset retket ja erilaisiin tapahtumiin osallistumiset voivat olla merkittäviä päiväkeskuskävijöille, jos yksin ei osaa tai ei ole rohkeutta osallistua niihin. Useiden päiväkeskusten toimintaan liittyy työelämävalmiuksia ja osallisuutta edistävää sosiaalista kuntoutusta tavalla tai toisella. Elämönhallintaryhmässä voidaan myös perehtyä työnhakuun ja erilaisiin tukihakemuksiin.

Päiväkeskus voi myös pohtia paikallisen terveydenhuollon kanssa, onko paikkakunnalla tarvetta yhteisölliselle toiminnalle, jossa kohderyhmänä olisivat esimerkiksi mielenterveysongelmista kärsivät nuoret.

10.2 Luonto kuntoutumisen tukena päiväkeskustyössä

Yhteys luontoon on monelle suomalaiselle osa hyvää elämää. Se näkyy muun muassa monina luontoon liittyvinä harrastuksina, joilla hoidamme omaa hyvinvointiamme. Luonnon hyvinvointivaikutuksia on paljon tutkittu viime vuosina ja hyvien tulosten innostamina Green Care -menetelmiä ollaan soveltamassa laajasti kuntoutumisen tueksi. Luonto voidaan ottaa myös osaksi päiväkeskustoimintaa.

Luontoympäristö vähentää stressioireita, palauttaa keskittymiskykyä ja lisää myönteisiä tunteita. Tämän lisäksi luonnossa tapahtuva toiminta voi tarjota oppimisen ja onnistumisen kokemuksia, osallisuuden mahdollisuuksia ja jopa identiteetin muutoksen mahdollisuutta. Päihdeongelmaisesta voi tulla kalastaja ja mielenterveyskuntoutujasta hevos- tai puutarhaharrastaja.

Yhdessä tekeminen tarjoaa mahdollisuuksia yhteisöllisyyden vahvistamiseen. Päiväkeskuksessa aloitettu harrastus voi myös madaltaa kynnystä muihin harrastuspiireihin ja uusiin sosiaalisiin suhteisiin. Luontoympäristössä tapahtuva pehmeä lumoutuminen mahdollistaa omien elämänkysymysten pohtimisen ja toiminnan lomassa näitä asioita voidaan jakaa toisten kanssa.

10.2.1 Vuodenaikojen seuranta ja laatikkoviljely

Elvyttävien ympäristöjen vaikuttavuudesta saatua tutkimustietoa voidaan hyödyntää jo päiväkeskuksen sisä- ja ulkoalueiden suunnittelussa. Sisätiloissa voidaan käyttää viherkasveja, luontokuvia ja tuoda vuodenaikojen vaihtelu myös osaksi sisustusta. Vuodenaikojen seuraaminen ja siihen liittyvät traditiot voivat näkyä päiväkeskuksen ohjelmassa. Vuodenaikojen vaihtelun ja luonnonilmiöiden seuraaminen, satoaikojen juhlistaminen ja esimerkiksi juhlapyyhiin liittyvien luontoelementtien huomioiminen sisutuksessa tarjoavat yhteyden ajankuluun.

Lähiruoka ja kaupunkiviljely ovat olleet viime vuosien trendikkäitä teemoja. Monien päiväkeskusten yhteydessä on mahdollista harjoittaa hyötykasvien viljelyä ja opetella tähän liittyviä taitoja.

Laatikkoviljely on helppoa ja palkitsevaa puuhaa ja sen kautta saa erinomaisen lisän päiväkeskuksen ruokatarjontaan. Kasvien käyttöön ja kasvisruokien valmistukseen saattaa löytyä hyviä opastajia esimerkiksi Marttojen piiristä. Myös viljelypalstan vuokraaminen on monessa paikassa mahdollista. Puutarhanhoitoon voi löytyä päiväkeskuskävijöistä oma tiiminsä. Tämä joukkue voi vastata myös ulkoalueiden hoidosta ja viherkeitaiden rakentamisesta yhteiselle ulkoalueelle.

Jos päiväkeskus sijaitsee kaupunkimaisessa ympäristössä, retket luontokohteisiin tarjoavat hyvän henkireiän arjen keskelle. Näin päiväkeskuskävijät löytävät uusia ympäristöjä, joissa he voivat käydä myös itsenäisesti.

10.2.2 Luonto kerhotoiminnan sisällöksi tai jopa ammatiksi

Luontoon liittyvää toimintaa voidaan harrastamisen lisäksi kehittää myös työtoiminnan suuntaan. Liikkuvaa Green Care -autoa, maatilalla tai hevos-talleilla tapahtuvaa työtoimintaa, on kehitelty Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen työhön kuntouttavassa Green Care -hankkeessa. Työntekijät pääsevät hyödyntämään luonnon hyvinvointivaikutuksia ja oppimaan uusia taitoja. Mahdollisuus kokeilla työtä luonnon parissa voi johtaa jopa luonnonvara-alan opiskeluun tai työhön luontoympäristössä.

Luontoharrastusten ympärille voi myös virittää erilaista kerhotoimintaa. Kalastus- ja eräkerhotoiminta on monelle motivoivaa toimintaa. Reissuja on helpompi suunnitella isommalla joukolla, ja ne jotka eivät innostu kalastuksesta, voivat retkeillä muuten ja harjoitella erätaitoja. Marja-, sieni- ja

Luonto tukee kuntoutumista. Lisäksi monia kiinnostaa vapaaehtoistyö, johon liittyy monipuolista luontotoimintaa.

Vuosikello antaa vinkkejä viikoittaisiin toimintoihin

Luontoon liittyvät kädentaidot täydentävät toimintavalikoimaa sadepäivinä ja talven pimeimpinä aikoina. Sininauhaliiton Vihreä veräjä -hankkeessa on luotu paljon eri vuodenaikoihin sopivia aktiviteetteja. Hankkeen nettisivuilta on mahdollista löytää käytännön toimintaohjeita vuoden jokaiselle viikolle. Vähitellen päiväkeskuksessa voidaan rakentaa omaa luontotoiminnan kalenteria eli vuosikelloa, jossa huomioidaan paikalliset mahdollisuudet. Ne kannattaa koota kansioon, jota voi vähitellen täydentää. Näin toiminta saa jatkuvuutta silloinkin, kun työntekijät ja kävijät vaihtuvat.

Retkikohteita löytyy monilta verkkosivustoilta. Retkipaikkojen tiedot voidaan koota päiväkeskuksen Green Care -toiminnan kansioon, samoin kuin tiedot muista palveluntarjoajista ja yhteistyökumppaneista.

Vihreä Veräjä -hankkeen sivuilta löytää muutakin materiaalia luontovusteiseen toimintaan. Luonto kuntoutumisen tukena -kirjaan (Salovuori, 2014) on koottu monia linkkejä ja esimerkkejä käytännön sovelluksista Green Care -toiminnassa. Tekijöitä ja hyviä vapaaehtoisia saattaa löytyä paikallisista harrastejärjestöistä (kalastuskerhot, eläinharrastajat, kädentaitajat, puutarhaseurat). Kokemus on osoittanut, että toiminnalliseen vapaaehtoistyöhön on helpompi löytää vapaaehtoisia kuin perinteiseen keskustelupainotteiseen toimintaan.

Luontoavusteinen toiminta voikin muodostua koko päiväkeskusyhteisöä voimauttavaksi ulottuvuudeksi, jonka ympärille voi rakentaa monenlaisia tapahtumia. ●

linturetket voivat olla osa päiväkeskuksen vuotuista ohjelmaa. Joku voi innostua luontovalokuvauksesta ja ikuistaa yhteiset hetket luontoympäristössä kaikille. Luontoavusteisen toiminnan tuotoksia ja yhdessä koettuja elämyksiä voidaan esitellä myös ulkopuolisille erilaisissa tapahtumissa.

Tuotteiden jatkojalostus on osa luontotoimintaa. Kalankäsittely ja kalan ruoaksi valmistus on hyvää harjoittelua. A-killat ja Sininauhaliitto ovat yhteistyössä aloittaneet kalastuskerhotoiminnan pääkaupunkiseudulla hyvin tuloksin. Kalastustapahtumiin on löytynyt runsaasti osallistujia: usein retkikunnassa on ollut jopa parikymmentä henkeä, mikä on jo haaste ohjaajillekin. Yhteistyö A-killan erätoimintaosaajien kanssa on myös sujunut hienosti ja näin olemme saaneet täydennettyä toistemme osaamista.

Myös eläinten hyödyntämiseen liittyviä mahdollisuuksia voi päiväkeskuksessa miettiä. Jos kesäkanojen tai -lampaiden hankkiminen ei ole mahdollista, kävijöiden iloksi voi löytyä säännöllisesti vierailevia koiria tai muita lemmikkejä. Lohjan Mielenterveysseura on kehittänyt koirakahvilatoimintaa ja koirakävelyjä, jotka ovat esimerkkejä mainioista matalan kynnyksen sovelluksista eläinavusteisessa toiminnassa. Silloinkin kun luottamus ihmisiin on kärsinyt paljon kolauksia, voi kontakti eläimiin muodostua sillaksi rakentaa uudestaan kykyä luottaa.

Eläimet muuttavat myös nopeasti ryhmän ilmapiiriä sekä tuovat paljon iloa ja keskustelunaiheita yhteisöön. Ne tuovat usein iloa, vanhoja muistoja ja uusia keskustelunaiheita ryhmiin. Toisinaan jopa aiemmin lähes puhumattomat henkilöt ovat löytäneet sanoja kertoakseen eläimiin liittyvistä kokemuksistaan, näin kävi esimerkiksi Kangaslammilla 2014. Yleisradio kannusti kyseisenä vuonna kansalaisia vierailemaan hoivakodeissa #hyväteko -kampanjallaan. Eräs hevosenomistaja vei minihevosensa vierailulle paikalliseen hoivakotiin huoneisiin asti, sillä osa asukkaista ei kyennyt liikumaan. Muistisairas mies, joka ei ollut puhunut sanaakaan hoivakodissa asuessaan, puhkesi muistelemaan omaa elämäänsä ja omistamiaan hevosia.

10.3 Ikääntyneiden vertaistoimintaa päiväkeskukseen

Päihdeongelmista kärsiville ikääntyneille suunnattuja, saavutettavissa olevia palveluita on ollut verrattain vähän. Samaan aikaan päihdeongelmien kanssa tasapainoilevat ikääntyneet ihmiset ovat jääneet tai jättäytyneet kaikille ikääntyneille suunnattujen palveluiden ulkopuolelle. Vertaistuelliset Pilke-porukat on perustettu, jotta näille syrjään jääneille ikääntyneille voitaisiin tarjota omaa erityistä toimintaa (Pajunen 2014, 37).

Pilke-työ on matalan kynnyksen ohjattua vertaisryhmätoimintaa. Pilke-porukoihin etsitään, saatetaan ja kutsutaan päihteitä käyttäviä ja syrjään jääneitä ikääntyneitä. Työn tavoitteena on estää syrjäytymistä sekä auttaa ja tukea arjessa selviytymisessä. (Pajunen 2014, 38.) Helsingin Diakonissalaitos aloitti Pilke-työn 2002. Sen jälkeen Pilke-työtä on kehitetty Sininauhaliitossa yhteistyössä Helsingin Diakonissalaitoksen kanssa. Liiton ikääntyneiden päihdetyötä tekevät koordinaattorit kouluttavat yhdessä Diakonissalaitoksen kanssa Pilke-porukoiden vetäjiä osaksi liiton jäsenjärjestöjen toimintaa. Vuoden 2014 lopussa Pilke-ryhmiä toimi Helsingissä ja Raumalla.

Pilkkeessä ihminen kohdataan sekä yksilönä että ryhmän jäsenenä – sellaisena kuin hän on. Pilke-työn sydän on vertaistuellinen Pilke-porukka, jota ohjaa kaksi Pilke-ohjaajaa. Ryhmä kokoontuu kerran viikossa, kahdesta kolmeen tuntia kerrallaan, samassa paikassa ja samaan aikaan aamupäivästä. Tapaamisessa syödään aamiaista, jaetaan kuulumisia, pelataan visailuja, kokeillaan kädentaitoja ja tehdään retkiä. Toiminnan sisältö nousee Pilke-porukkaan kuuluvien toiveista. Tavoitteena on, että ainoa kustannus, joka pilkeläisille toiminnasta seuraa, ovat matkakulut ryhmään ja takaisin kotiin.

Pilke-työn ydinperiaate on ehdoton ihmisarvon kunnioittaminen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että koska pilkeläiset ovat tervetulleita ryhmään sellaisena kuin ovat, he voivat tulla sinne myös päihtyneenä. Ryhmässä ei kuitenkaan juoda. Alkoholista tai juomisesta ei edes puhuta, elleivät pilkeläiset sitä itse halua. Ryhmäkertaan voi osallistua haluamallaan tavalla, omien voimavarojensa mukaan.

Rauman vertaisryhmätoiminta

Raumalla toimii kaksi Pilke-ryhmää, joista toinen kokoontuu Sininauha-liiton jäsenjärjestön, Rauman Seudun Katulähetyksen tiloissa. Ryhmän ohjaajista toinen on Katulähetyksen työntekijä, toinen Rauman kaupungin vanhushuollon työntekijä. Näin vanhus- ja päihdetyö yhdistyvät optimaalisesti Pilke-toiminnassa.

Pilke-ryhmä on suljettu, mutta täydentyvä. Ryhmä täydentyy, kun esimerkiksi kotihoidon työntekijä ottaa yhteyttä Pilke-ohjaajaan kertoakseen potentiaalisesta pilkeläisestä. Tiedon saatuaan Pilke-ohjaaja luo kontaktin ikääntyneeseen ja käy kertomassa Pilke-porukasta ja toiminnan periaatteista hänelle. Jos ikääntynyt innostuu toiminnasta ja hänet katsotaan porukkaan sopivaksi, jäsenyys syntyy.

Katulähetyksen tiloissa toimiva porukka kokoontuu päiväkeskuksessa, missä on muitakin, mutta ryhmään kuulumattomia päiväkeskuksen asiakkaita paikalla tapaamisen aluksi ja lopuksi. Osalla ryhmässä kävijöistä on heikentynyt toimintakyky ja he saavat usein apua muilta päiväkeskuskävijöiltä suoriutuakseen muutamasta porraskeleesta päiväkeskukseen. Näissä kohtaamisissa eri-ikäiset tapaavat toisiaan ja sukupolvien välinen luonteva yhteys syntyy. Päiväkeskukset ovat kohtaamispaikkoja, jotka soveltuvat mainiosti

Pilke-porukoiden tapaamispaikaksi ja kohtaamisissa syntyvän spontaanin vapaaehtoistoiminnan areenaksi.

Toiminnan tärkeimpiä vahvuuksia ovat pysyvyys ja kumppanuus. Ryhmän jäsenyys on voimassa toistaiseksi, ideaalitapauksessa se on elinikäinen. Pilke-ohjaajat kannattelevat pilkeläisiä olemalla heihin yhteydessä, muistuttamalla tapaamisista ja saattamalla uudet pilkeläiset ensimmäisillä kerroilla kotoa ryhmään. Jos joku on poissa, ohjaaja soittaa hänelle kysyäkseen kuulumisia ja välittääkseen ryhmän kuulumiset poissaollelle puhelimitse. Kumppanuus merkitsee sitä, että Pilke-ryhmässä kaikki ovat tasavertaisia. Myös ohjaajat osallistuvat kaikkeen toimintaan, jakavat kuulumisiaan ja ovat osa Pilke-yhteisöä, porukkaa. ●

Markku Pajulahti / Vastavalo

10.3.1 Koulutusta ryhmää ohjaaville

Tasavertaisuus ja ihmisarvon kunnioitus korostuvat myös koulutuksessa, jota Sininauhaliiton ikääntyneiden päihdetyö on järjestänyt yhteistyössä Helsingin Diakonissalaitoksen kanssa vuodesta 2010. Pilke-ohjaajakoulutus valmistaa ja varustaa sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia ohjaamaan Pilke-ryhmää, kohtaamaan ikääntyneitä Pilke-ideologian mukaisesti sekä tekemään etsivää ja kannattelevaa työtä päihdeongelmista kärsivien ikääntyneiden parissa. Kyseessä on prosessikoulutus, jonka painopiste on keskusteleavassa ja osallistuvassa oppimisprosessissa.

Koulutus koostuu neljästä tapaamiskerrasta, välitehtävistä sekä loppu-työstä. Mahdollisuuksien mukaan tulevat Pilke-ohjaajat käyvät myös tutustumassa olemassa olevaan Pilke-ryhmään joko Helsingissä tai Raumalla. Koulutuksessa pohditaan muun muassa ikääntyneiden päihdeidenkäyttöä, ikäeettisiä kysymyksiä, ryhmän ohjaamista ja Pilke-työn periaatteita keskustellen ja asiantuntijuutta jakaen. Koulutus vahvistaa ohjaajan yhteistoiminnallista asiantuntijuutta sekä rohkeutta ottaa vastuu ikääntyneiden päihdetyöstä. Pilke-työtä voi tehdä oman perustyön ohella ja silti omistautuen. Koulutuksen päätyttyä Pilke-ohjaajat tapaavat toisiaan säännöllisesti työnohjauksellisessa Pilke-työn foorumissa, jossa he saavat vertaistukea ja ideoita työnsä tueksi.

Parhaimmillaan Pilke-työ on tulosta eri toimijoiden välisestä yhteistyöstä. Esimerkiksi Helsingissä myös seurakunnat ovat aktivoituneet Pilke-ohjaajien koulutusyhteistyöhön. Pilke-työtä tekevä järjestö edistää ikääntyneiden päihde- ja mielenterveyspalvelujen saavutettavuutta ja tarjoaa samalla kunnille mahdollisuuden toteuttaa vanhuspalvelulakia. Laki velvoittaa kuntaa tekemään yhteistyötä järjestösektorin kanssa sekä järjestämään ikääntyneen väestön hyvinvointia tukevia palveluita. Kun kunta, järjestö ja seurakunta asettuvat kumppaneiksi Pilke-työssä, laki siltä osin toteutuu ja yhteistyön tuloksena pilkeläiset saavat elämäänsä pysyvää osallisuutta.

10.4 Päiväkeskuksen tukema katkaisuhoido

Katkaisuhoido on siirtynyt useilla paikkakunnilla terveyskeskusten vastuulle. Katkaisuhoido ei ole varattu erillisiä tiloja vuodeosastoilla, vaan katkaisuhoidossa olevia hoidetaan osastoilla muita sairauksia potevien joukossa.

Vuodeostoilla ei ole useinkaan erityisasiantuntemusta päihdekatkaisuun tai mahdollisuutta paneutua riittävästi katkaisuhoidossa olevan problematiikkaan ja tuen tarpeeseen. Myös katkon jälkeinen jatkohoito voi jäädä suunnittelematta.

Joidenkin päiväkeskusten yhtenä työmuotona on yhteistyö niiden vuodeosastojen kanssa, joissa hoidetaan päihdekatkoja. Päiväkeskuksen työntekijä tai päiväkeskuksessa vertaisena toimiva voi katkaisuhoidossa olevan suostumuksella käydä vuodeosastolla tapaamassa hoidossa olevaa ja rohkaista ja tukea häntä osallistumaan katkon jälkeiseen yhteisölliseen päiväkeskustoimintaan. Jos päiväkeskuksista käsin tehdään asumisen tukemiseen liittyvää työtä, voidaan myös katkaisuhoidosta kotiutunutta tukea tapaamalla häntä hänen kodissaan sovitun jakson ajan päivittäin.

Päiväkeskusyhteisöjen tuki voi olla merkittävää myös silloin, kun katkaisu hoidetaan avokatkaisuna A-klinikoilla. Katkaisussa olevan ei tarvitse jäädä yksin, kun hän voi viettää päivän päiväkeskusyhteisössä. Vantaan A-klinikalla toimi jo 80-luvun alussa avoin aamuryhmä, johon avokatkaisussa olevat saivat osallistua. Aamuryhmään osallistui myös paikallisen A-killan väkeä. He tarjosivat avokatkolla oleville mahdollisuuden tulla viettämään päivää läheisen A-killan tiloihin. Tällä tavalla avokatkaisussa oleva pääsi mukaan killan yhteisöön, jossa hän sai tukea ja saattoi viettää toisten seurassa raittiin päivän.

Päiväkeskuksesta käsin tehtävä asumisen tuki voi olla myös lisänä, kun katkaisu hoidetaan kotona. Kotona tapahtuvan katkaisun piirissä on usein iäkkäitä asiakkaita, jotka ovat yksinäisiä ja joiden liikkuminen kodeistaan on hankalaa. Kotona tapahtuvan katkaisuhoidon kehittäminen päiväkeskustoiminnan yhteyteen on yksi mahdollisuus laajentaa päiväkeskustoimintaan liittyvää oheispalvelua. Kotona toteutettavan katkaisuhoidon aloittaminen edellyttää neuvotteluja, yhteistyötä ja työnjakoa paikallisen sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa.

10.5 Palveluohjauksen laajentumismahdollisuudet

Päiväkeskuksen palveluohjauksellisen roolin korostuminen on yksi varteenotettava muoto kehittää päiväkeskuspalveluja myös ikääntyvien nykytarpeisiin. Samalla asiakaskunta voi laajentua ja päiväkeskuksista tulee

lialmen malli – lähipalveluita ja monipuolista palveluohjausta

Hyvä päiväkeskusmalli löytyy Iialmesta. Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän alueen kunnissa on kuusi iialmelaisen Päiväkeskus Pysäkki ry:n päiväkeskusta. Perinteisen päiväkeskustoiminnan lisäksi työssä on keskeistä palveluohjauksellinen ote.

Päiväkeskukset syntyivät, kun ihmiset tarvitsivat kohtaamispaikkoja. Toiminta alkoi vapaaehtoistoimintana 1994, kun Iialmen kaupunki antoi tilat toiminnalle. Merkittävää oli, että kaupungin sosiaalijohtaja kiinnostui päiväkeskuksen perustamisesta. Toiminta laajentui muihin Ylä-Savon kuntiin neuvottelujen tuloksena. Neuvotteluihin selkänokaksi saatiin tukea Sininauhaliitosta. Kun toiminta eteni, päiväkeskus alkoi myös työllistää asiakkaitaan. Myös aukioloajat pidentyivät.

Jokaisella yhdistyksen päiväkeskuksella on alueen tarpeista nouseva toimintaideologia. Yksi päiväkeskuksista on perustettu asuinalueelle, jossa asuu runsaasti moniongelmaisia päihteidenkäyttäjiä. Päiväkeskus toimii alueen olohuoneena. Päiväkeskuksesta käsin apua viedään alueen asukkaille koteihin perustarpeista lähtien.

Sukevalla, entisessä kunnan taajamassa, päiväkeskuksen asiakaskunta on iäkkäämpää verrattuna Iialmessa toimiviin päiväkeskuksiin. Päiväkeskus toimii olohuoneena, jossa voi ruokailla, katsoa televisiota, lukea lehtiä ja tavata toisia päiväkeskuskävijöitä. Toimintaan liittyy myös palveluohjausta. Kävijöitä autetaan hakemusten teossa ja saatetaan tarvittaessa palvelujen ääreen. Päiväkeskuksen yhteydessä toimii lisäksi ympäristöpaja. Se on yksi muoto työllistää palkkatuella olevia tai kuntouttavassa työtoiminnassa olevia. Työtehtävät ovat työsuorituksia kunnalle ja yksityisille kuten ruohonleikkausta, leikkikenttien hoitoa, metsän raivausta, rännien puhdistusta jne. Kunta on sijoittanut toimipisteeseen työntekijän ohjaamaan em. työtä.

Toimintayksiköistä käsin organisoidaan lisäksi asumisen tukipalveluja. Asukkaille tehdään tukipalvelusuunnitelma, jossa tavoitteena on elämän hallintakyvyn palauttaminen. Asumispalveluihin asukkaat ohjautuvat eri yhteistyötahojen kautta.

Päiväkeskustoiminnan laajentuminen kaikkiin sote-alueen kuntiin on mahdollistanut päiväkeskuspalvelujen tarjoamisen kaikille yhdenvertaisesti. ●

palvelupisteitä, joista monenlaiset ihmiset saavat tukea arkipäivän asioiden sujumiseksi.

Tukea voivat päiväkeskuksessa antaa muutkin kuin päiväkeskuksen työntekijät. Esimerkiksi vapaaehtoisilla voi olla kykyä ja halua tehdä tämän tyyppistä ohjaustyötä. Pitkien välimatkojen paikkakunnilla, esimerkiksi Pohjois-Suomessa, päiväkeskus voi olla tulevaisuudessa paikka, josta käsin asiakkaalla on kuvayhteys ja videoneuvotteluun liittyvä tuki, kun ollaan yhteydessä virastoihin ja viranomaisiin.

LISÄÄ LÄHIPALVELUITA PÄIVÄKESKUKSIIN?

Perinteisen päiväkeskustoiminnan sisältöön voi liittää nykyistä enemmän lähipalveluja ja palveluohjauksellista sisältöä.

Päiväkeskuksesta voisi saada apua:

- kun ei ole osaamista hakea palveluja tai sukuloida monimutkaisessa palveluverkostossa
- kun tarvitaan tukea lomakkeiden ja hakemusten täyttämässä
- kun ”selkokielistetään” virkamieskieltä ja autetaan ihmisiä selviytymään byrokraattisessa virkakoneiston rakentamassa palvelujärjestelmässä
- kun pitää varata aika lääkäriin ja tarvitaan saattoapu virastoihin, terveydenhuoltoon jne.

10.6 Mistä tunnistaa kristillisen päiväkeskuksen?

Miten erottaa toisistaan päihteellinen ja päihteetön päiväkeskus? Tähän kysymykseen on yleensä helpompi vastata kuin siihen, miten tunnistaa kristillisen järjestön ylläpitämä päiväkeskus muista päiväkeskuksista.

Aiheesta kyselyä aikanaan tehdessäni ihmiset osasivat kuitenkin mainita joitakin kristillisille paikoille ominaisia tuntomerkkejä. Jotkut olivat päättelleet paikan olevan kristillinen, kun seinällä riippui lapsuudesta tuttu kehystetty painokuva suojelusenkelistä, joka katsoo lempeästi siltaa ylittävien lasten puoleen. Toinen oli kiinnittänyt huomiota kipsiseen Kristus-veistokseen kirjahyllyn päällä. Taisi hyllystä pilkottaa hengellisiä laulukirjojakin, pöydillä oli kristillisten järjestöjen lehtiä ja pianon kannella musta kulahtanut Raamattu – ei sellainen korkkaamattoman oloinen kuin matkustajakodissa.

Moni kävijä puhui myös siitä, miten kristillisissä paikoissa koetaan henkilökunnan kohtelevan kävijöitä ystävällisesti ja arvostavasti. En tiedä, onko se ominaisempaa kristillisille paikoille kuin muille. Henkilökuntaa kyllä teroitetaan sitoutumaan kristilliseen arvopohjaan, ihmisen arvostamiseen Jumalan luomana, ainutkertaisena yksilönä, jonka elämällä on tarkoitus. Mutta toki humanistinenkin lähestymistapa tuottaa samankaltaista ihmistä kunnioittavaa kohtaamista. (Mattila 2007)

Kristillisiksi ymmärrettyjen toimintojen kuten hartauksien, rukousten tai raamattupiirien, erilaisten hengellisten ryhmien ja tilaisuuksien määrä ja luonne voivat paikasta riippuen vaihdella hyvin paljon. Joissakin paikoissa on säännöllinen aamuhartaus, ruokarukous tai jokin Päivän Sana -hetki. Joissakin kokoontuu AA-ryhmien kristillinen versio Original Group tai Kristus-keskeinen toipumisryhmä Krito. Pääsääntöisesti arki etenee kuitenkin hengellisesti matalalla profiililla, jolloin myöskään uskonnottomat tai jotakin muuta kuin kristinuskoa tunnustavat kävijät eivät koe itseään kiusaantuneiksi. Päinvastoin, kristillisyyden voi merkitä myös arvostavaa asennetta erilaisuutta ja muita uskontoja kohtaan.

Eräs kävijä totesi, että kaikissa paikoissa pitäisi olla lempeitä Jeesuksen kuvia: ne rauhoittavat ja tuovat toivoa, vaikkei varsinaisesti uskossa olisi-kaan. Ajattelen kuvien edustavan katsojilleen hyväksyntää, jota ympäristö niin harvoin päihteiden suurkuluttajille osoittaa, ja rauhaa, jota niin monen riippuvuuskierteen kourissa kamppailevan on vaikea löytää sisältään. (Kanerva 2011.)

Toinen kristillisessä paikassa kävijä totesi, että aamuhartaus on päivän paras hetki. Sinne täytyy yrittää ehtiä, vaikka kaikki muut toimet jäisivätkin tekemättä. Tämäkin kokemus kertoo syvästä rauhan kaipuusta. Ajattelenkin, että matalan kynnyksen hiljentymishetket voivat olla tärkeitä monille ihmisille, ei pelkästään Jumalan puoleen tietoisesti kurkottaville. Hiljaisuudessa ihminen kohtaa itseään, hiljaisuudessa voidaan kokea tasa-arvoa, elämän arvokkuutta ja pyhyyttä.

Erään päiväkeskuksen työntekijä kertoi puolentoista vuoden työuransa aikana osallistuneensa neljääntoista muistotilaisuuteen. Tämä kertoo elämän rajallisuuden jatkuvasta läsnäolosta päiväkeskusten arjessa. Kristillisissä paikoissa kävijät odottavat, että työntekijöillä on valmiutta puhua heidän kanssaan myös elämän syvistä kysymyksistä; ihmisenä olemisen tuskasta, kärsimyksestä, kuolemasta, elämän tarkoituksista ja ylipäätään elämäntaloiden tarkoituksista. Miksi minun ympärilläni on niin paljon kuolemaa? Mikä on kaiken tämän kärsimyksen mieli ja tarkoitus? Miksi minä olen syntynyt päihteitä käyttävien vanhempien kodissa? Miksen minä pystynyt pitämään huolta lapsistani, vaikka olin niin päättänyt ja halunnut?

Työntekijät saattavat olla hyvinkin sitoutuneita kristilliseen vakaumukseen, ilmaista avoimesti olevansa uskossa. Mutta tämä ei ole monissakaan päiväkeskuksissa yleinen linja saati edellytys. Sininauhaliitto pyrkii kuitenkin vahvistamaan jokaisen työntekijän uskallusta heittäytyä kävijöiden kanssa pohtimaan elämää ja jakamaan yhteistä ihmisyyttä kysymyksissä, joihin ei ole yhtä oikeaa vastausta.

11

OSA 3: Erilaiset päiväkeskukset

Työtoiminta päiväkeskuksissa

11 Työtoiminta päiväkeskuksissa

11.1 Kirpputoripäiväkeskus

Moni päiväkeskus saa rahoitusta yhdistyksen kirpputoritoiminnasta, joka saattaa toimia päiväkeskuksen yhteydessä tai erillään päiväkeskuksesta. Kun päiväkeskus ja kirpputori toimivat samoissa tiloissa, voi päiväkeskuskävijälle löytyä sieltä tarvittaessa edullinen vaatekerta tai vaatteita, kun puhdistamista vaativat pitovaatteet menevät päiväkeskuksen pesukoneeseen.

Kirpputori voi työllistää palkkatuetun henkilön, tarjota työkokeilupaikoja ja tarjota mahdollisuuden työelämävalmiuksia tai osallisuutta edistävään sosiaaliseen kuntoutukseen. Kun kirpputori toimii päiväkeskuksen yhteydessä, ei päiväkeskustyöntekijän tarvitse olla yksin ja näin ehkäistään muun muassa yksintyöskentelyn uhkatilanteita.

Kirpputorilla käynti voi olla joillekin ensiaskel ja väylä tulla yhteisöllisen päiväkeskustoiminnan piiriin. Joillakin paikkakunnilla on huomattu, että kirpputorille tulemisen kynnys voi olla päiväkeskusta matalampi. Kirpputorilla kävijä ei koe leimautuvansa päiväkeskuskävijäksi. Useilla kirpputoreilla on pöytäryhmä istahtamista varten ja tarjolla kahvia. Jotkut kävijöistä käyvät siellä säännöllisesti, tapaavat tuttaviaan ja henkilökuntaa. Kirpputori voi olla monille mahdollisuus sosiaaliseen kanssakäymiseen, koska se mahdollistaa hetken jutustelun muiden kävijöiden kanssa. Samalla sieltä voi tehdä edullisia hankintoja.

Verkkoyhteys lisää palveluvalikoimaa. Kirpputorin tai päiväkeskuksen henkilökunta voi tarjota apua nettiajanvarausten tekemiseen tai lomakkeiden ja hakemusten täyttämiseen. Niissä taajamissa, mistä palvelut ovat kadonneet, voi kirpputorilla olla merkittävä vaikutus yhteisön asukkaiden hyvinvoinnille.

11.2 Ruoka-aputoiminta päiväkeskustoiminnan yhteydessä

Moni tarvitseva saa ruokaa päiväkeskuksen yhteydessä, mutta osa tarvitsee ruokaa myös kotiin vietynä. Edullisen lämpimän ruoan tai ruokapaketin

ViaDia Pohjois-Savon ruoka-apu tukee myös asumista

ViaDia Pohjois-Savo ry:n Varikko-päiväkeskusten yhtenä toiminnan avaimena on ruoka-aputoiminta, jonka piiriin asiakas aluksi tulee ja aktivoituu sen piiristä päiväkeskustoimintaan. Myöhemmin asiakasta tuetaan koulutukseen, työpolulle ja työhön. Vapaaehtoiset tekevät Varikossa kävijöille ruokaa viitenä päivänä viikossa. Varikon toiminta on kokonaisvaltaista ja siihen liittyy myös asumisen tukeminen.

Ruokaa voidaan saada lahjoituksina muun muassa kauppaliikkeistä, leipomoista ja alkutuottajilta. Useat kauppaliikkeet lahjoittavat elintarvikkeita, kun myynnistä poistetaan lähellä viimeistä myyntipäivää olevia tuotteita. Ruoka-aputoiminta on kuitenkin suunniteltava, organisoitava ja hoidettava asianmukaisesti Eviran antamien ohjeiden mukaisesti.

Ruuan kuljetuksissa tulee huomioida kylmäkuljetusketjun katkeamattomuus, ruoka pitää varastoida ja valmistaa asianmukaisissa tiloissa ja keittiössä, ruoan valmistuksen ohjaajalla on hyvä olla keittiöalan koulutus ja keittiöllä pitää noudattaa ruoan käsittelyyn liittyvää ohjeistusta. Kun toiminta on asiallista, se lisää myös kauppaliikkeiden halua lahjoittaa elintarvikkeita hyväntekeväisyyteen. Useilla seurakunnilla on asianmukaiset ja toimivat keittiöt tiloissaan. Matalan kynnyksen toiminta, johon liittyy ruoka-apu, voi toimia siten hyvin näissä tiloissa. ●

Pekka Mattilainen

Ruoka-aputoiminta houkuttelee päiväkeskukseen ja ehkä myös vapaaehtoiseksi.

Myrskylyhdyn ruoka-apu työllistää pitkäaikaistyöttömiä

Myrskylyhty ry:n ylläpitämässä Joroisten päiväkeskuksessa ruoka-apu-toiminnalla on merkittävä osuus. Joroisten päiväkeskukseen rakennettiin Myrskylyhty ry:n ja osin talkoolaisten voimin matalan kynnyksen ruokailu- ja kokoontumispaikka yksinäisille ja syrjäytyneille. Toiminnan käynnistämävaiheessa keittiön asianmukaisten koneiden, laitteiden ja kalusteiden hankintaan ja asentamiseen saatiin Leader-rahoitusta. Ruoka-avusta tehtiin sopimus paikallisten kauppojen kanssa ja heiltä saadut parasta ennen -tuotteet ja leivät jaetaan päiväkeskuksesta tarvitseville.

Lähirooka haetaan Joroisten kaupoista joka ilta sulkemisen jälkeen ja pakastetaan Eviran ohjeiden mukaan. Ruokatuen kohderyhmänä ovat vähävaraiset, yksinäiset, lapsiperheet, työttömät ja vanhukset. Päivittäisen lämpimän aterian voi kuka tahansa lunastaa edullisesti. Ruokailun tai kahvin juonnin lisäksi päiväkeskuksessa voi lukea lehtiä tai vain rupertella kuulumisia. Päiväkeskukseen ja ruokatukityöhön on palkattu kolme pitkäaikaistyöttöä. Lisäksi päiväkeskus toimii työkokeilupaikkana. ●

Shutterstock

*Savossa
ruokatuki-
työhön
on pystytty
palkkaamaan
pitkäaikais-
työttömiä.*

saaminen on monelle niukkuudessa elävälle nykypäivänä yhä tarpeellisempaa ja köyhyyttä lievittävää.

11.3 Tukipalvelut ja työsuoritukset yksityisille ja kunnille

Päiväkeskuksissa tapahtuvan toiminnan rinnalla kävijöille voidaan tarjota erilaisia mahdollisuuksia työhön ja tekemiseen päiväkeskusyhteisön ulkopuolella. Päiväkeskus voi olla paikka, josta rakennetaan polkuja työelämään. Monien päiväkeskuspaikkakuntien asunto-osakeyhtiöiden isännöitsijät, seurakunnat, yksityiset henkilöt sekä kunnat kaipaavat tekijöitä erilaisiin pienimuotoisiin ja määräaikaisiin työtehtäviin. Osa niistä voi olla sellaisia, joita esimerkiksi yrittäjien ei ole liiketaloudellisesti kannattavaa tehdä tai kunnilla ei ole resursseja niiden tekemiseen. Tällaisia tehtäviä voivat olla muun muassa nurmikon leikkuu, lumityöt, pienet korjaus- ja maalaustyöt, avustaminen muutoissa sekä erilaiset muut avustustehtävät.

Tukipalvelut, kuten siivous- ja asiointipalvelut, on rajattu kunnissa kotipalveluun kuulumattomiksi. Näitä tehtäviä hoitavat usein yksityiset kotipalveluyritykset ja yhdistykset. Joistakin päiväkeskuksista käsin hoidetaan myös tämän tyyppisiä tehtäviä, etenkin kun asiakkaalla on päihde- tai mielenterveysongelmia. Joskus myös kunnan kotipalvelu tarvitsee kumppanikseen järjestön työntekijän, kun mennään kotikäynnille päihdeongelmaisen kotiin. Siivous, muuttoapu ja kotiin vietävät ateriat tai ruokakassit ovat tyyppisiä päiväkeskuksesta käsin annettavia, kotiin vietäviä tukipalveluja.

Erilaisissa tukipalvelutehtävissä voi olla mukana päiväkeskustyöntekijän rinnalla päiväkeskuksen eri toiminnoissa ja työkokeilun piirissä olevia. Myös osa vapaaehtoisista tekee tukityötä asiakkaan kodeissa.

11.4 Järjestöjen suorittamat sosiaaliset muutot

Monet yhdistykset hoitavat niin sanottuja sosiaalisia muuttoja. Nämä muutot ovat usein lähialueelle tehtäviä muuttoja, joihin sosiaalitoimi antaa maksutoumuksen. Muuttotapahtuma voi olla kokonaisvaltainen, jolloin asukasta avustetaan aina tavaroiden pakkaamisesta lähtien. Muuttofirmat ovat usein haluttomia tekemään tämän kaltaisia muuttoja. Järjestön muuttoapu ei siten vääristä kilpailua paikkakunnalla.

Sininauhaliitto tulkitsee tieliikenteen lupa-asioita hallinnoivan ELY-keskuksen kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta, etteivät jäsenjärjestömme jatkossakaan lähtökohtaisesti tarvitse tavaraliikennelain mukaista lupaa muuttokuljetusten suorittamiseen silloin, kun ne liittyvät kunnan järjestämiin sosiaali- ja terveystalouteihin.

Käytännössä liikenteen lupavalvontaa suorittaa poliisi. Poliisin tieliikenteessä toteuttamien tarkastusten helpottamiseksi suositeltavaa on, että muuttoautoa kuljettavalla henkilöllä on mukanaan dokumentti, jolla osoittaa kuljetuksen liittyvän sosiaali- ja terveystalouteihin. Kyseinen dokumentti voisi olla esimerkiksi kunnan sosiaalitoimen muuttoon myöntämä maksusitoumus.

Ammattipätevyysvaatimusten soveltamisalaa on laajennettu, eivätkä ne koske enää ainoastaan ammattikuljettajia. Sisä-Suomen poliisilaitos on 24.9.2014 antamassaan tiedotteessa katsonut pätevyysvaatimusten koskevan kaikkia kuljetuksia, joista on suoraa taloudellista hyötyä tai jotka ovat osana kaupallista toimintaa ja joihin liittyy tai joiden tavoitteena on joko suora tai epäsuora taloudellinen voitto.

Poliisilaitoksen esittämän tulkinnan johdosta on suositeltavaa, että maksullisissa kunnan järjestämiin sosiaali- ja terveystalouteihin liittyvissä muuttokuljetuksissa käytetään ainoastaan kevyitä, enintään 3500 kg painavia ajoneuvoja tai ajoneuvoyhdistelmiä. Muuten ajoneuvon kuljettajalla tulee olla lainmukainen ammattipätevyys.

11.5 Päiväkeskus sosiaalisena isännöitsijänä

Sosiaalinen isännöinti on toimintaa, jossa asiakkaan asumista tuetaan hänen omassa kodissaan. Sosiaalinen isännöinti on ennaltaehkäisevää työtä, jonka tavoitteena on lisätä asukkaan kokonaisvaltaista elämänhallintaa ja parantaa hänen asumisen- ja elämänlaatuaan. Sosiaalisesta isännöinnistä tehdään yleensä sopimus asukkaan, kunnan asuntotoimen tai vuokranantajan ja kunnan sosiaalitoimen kanssa. Asukkaan luona käydään säännöllisesti sopimuksen mukaan. Asukasta tuetaan arjen askareissa, annetaan talousneuvontaa, tuetaan vuokran maksuun liittyvissä asioissa ja ohjataan tarvittaessa sosiaali- ja terveystaloutien piiriin sekä avustetaan erilaisten hakemusten tekemisessä. Sosiaalisessa isännöinnissä yhteistyö kunnan asuntotoimen

Kuntouttavassa työtoiminnassa olevat voivat auttaa esimerkiksi ikääntyneitä.

Esimerkkejä lähimmäisavusta

Virtain Kristillinen Raittiustuki ry:n päiväkeskus tarjoaa paikkakunnan kotitalouksille siivous- ja kauppa-apua, ruokahuollossa auttamista, polttopuiden tekoa, nurmikonleikkuutta ja pieniä kunnostustöitä. Joskus joku saattaa tarvita apua vaikkapa verhojen kiinnittämisessä tai pienissä teknisissä ongelmissa kuten digitaalisten laitteiden ohjelmoinnissa tai kattolamppujen vaihdossa. Toimintaa ohjaa toiminnanohjaaja ja kaupungin päiväkeskukseen sijoittama työsuunnittelija.

Suolahden Ystävän tupa ry:llä on myös runsaasti toimintaa, jossa palkkatukea saavat sekä kuntouttavassa työtoiminnassa olevat antavat kotiapua muun muassa sotainvalideille ja sotaveteraaneille, ikääntyneille sekä päihde- ja mielenterveysongelmallisille. Nämä lähimmäisavun työtehtävät liittyvät puhtauteen, henkilökohtaiseen apuun, ruokahuoltoon sekä kaikkeen kodin ja arjen pyörittämiseen liittyviin asioihin. Toimintaan kuuluu myös vertaistukeen, ystäväpalveluun ja sosiaalisen kanssakäymisen kuuluvia palveluja. Lähimmäisapua tehdään päiväkeskusyhteisöstä käsin, jossa sitä toteuttavat perehdytetään ja ohjataan tehtäviinsä. Päiväkeskusyhteisön työn lisäksi lähimmäisapua ohjaamassa on yhdistyksen työntekijä.

Suolahdella toiminta kehitettiin ELY-keskuksen lähimmäisavun hankkeessa. Projektissa tehdään tiivistä yhteistyötä kaupungin sosiaalitoimen, kotihoidon, kotisairaanhoidon, edunvalvonnan, päihdeklinikan, mielenterveystoimiston ja monen muun yhteistyötahon kanssa. Myös autettavien omaiset ovat tärkeä yhteistyölinkki. ●

tai vuokranantajien kanssa on tärkeää, koska sillä ehkäistään mahdolliset häätötilanteet ajoissa.

Joillakin järjestöillä sosiaalinen isännöinti on päiväkeskustoimintaan liittyvää palvelua. Tällöin sosiaalinen isännöinti organisoidaan päiväkeskuksesta käsin. Yhteisöllinen päiväkeskustoiminta ja sosiaalinen isännöinti yhdessä tukevat hyvin asukasta. Sosiaalisesta isännöinnistä voidaan rakentaa tuotteistettu ja myytävä palvelu. Sosiaalinen isännöinti on selkeästi hinnoiteltavissa oleva palvelua, jonka tuottamisesta kannattaa kunnan kanssa neuvotella sopimus.

11.6 Kotikäynnit

Kun työtehtäviä tehdään päiväkeskusten ulkopuolella ja sopimusten mukaan myös kodeissa, on työn johtamiseen, ohjaukseen ja työntekijöiden perehdytykseen kiinnitettävä erityistä huomioita. On pohdittava tarkkaan ne periaatteet, joita noudatetaan, kun mennään asukkaiden omiin koteihin. On myös arvioitava työntekijän kyvyt ja soveltuvuus kotikäyntityöhön ja miten siinä turvataan sekä asukkaan että kotikäyntityötä tekevän turvallisuus.

Kun mennään asiakkaan kotiin, on muistettava, että ollaan hänen reviirillään. Kenenkään kotiin ei voi myöskään mennä ilman lupaa, jos asukas ei ole itse paikalla.

Päiväkeskuksesta käsin tehtävät työsuoritukset on useissa järjestöissä hinnoiteltu ja ne ovat osa näiden järjestöjen päiväkeskusten rahoitusta. Tukipalveluihin liittyvät tehtävät kannattaakin hinnoitella, sillä tukipalvelutuotot voivat olla järjestöille merkittävä tulolähde.

12

OSA 3:
Erilaiset
päiväkeskukset

Päiväkeskustoiminnan rahoitus

12 Päiväkeskustoiminnan rahoitus

Sininauhaliittoon otetaan yleensä yhteyttä, kun halutaan perustaa päiväkeskus ja ryhtyä tekemään siellä auttamistyötä päihde- ja mielenterveysongelmaisten tai heikossa asemassa olevien parissa. Ensimmäinen kysymys on useimmiten, mistä päiväkeskuksen perustamiseen ja toimintaan voi saada rahoitusta.

Rahoituksen saamiseen ei ole vain yhtä ainoaa mallia. Päiväkeskustoiminnan suurimpia rahoittajia ovat Raha-automaattiyhdistys sekä kunnat ja kuntayhtymät. Myös seurakunnat voivat toimia rahoittajina. Yhdistyksillä voi lisäksi olla omaa rahoitusta, jota ne saavat esimerkiksi myyjäisistä, kirpputoreilta tai lahjoituksina. Taloustilanteen kiristyessä monet yhdistykset joutuvat pohtimaan entistä enemmän omarahoitusta toimintaan.

Päiväkeskustoimintaa järjestävä järjestö voi saada tuloa esimerkiksi hyvin toteutetusta kierrätystoiminnasta tai palvelujen myynnistä yksityisille ja yhteisöille. Päiväkeskus voi tarjota työelämävalmiuksia ja osallisuutta edistävää sekä toimintakykyä tukevaa sosiaalista kuntoutusta kävijöilleen. Näiden tarjoaminen voi olla peruste, jolla kunta saadaan rahoittamaan toimintaa.

Päiväkeskuksen työntekijöiden palkkakulut ovat useimmiten suurin päiväkeskuksen menoerä. Palkkauskuluihin voidaan saada tukea, jos päiväkeskustyöhön saadaan palkkatukeen oikeutettuja työntekijöitä. Tällaista työtä päiväkeskuksessa voi olla esimerkiksi keittiötyö. Toinen suuri päiväkeskuksen menoerä on vuokrakulu. Kun toimintaa perustetaan, kannattaa sen vastikkeettomista toimitiloista neuvotella kunnan, seurakuntien tai taloyhtiöiden isännöitsijöiden kanssa.

12.1 Kunta päiväkeskustoiminnan tukijana

Päiväkeskustoiminta sisältää runsaasti toimintoja, jotka liittyvät kunta-laisten sosiaaliseen tukeen, alueiden ja ihmisten hyvinvointiin sekä viihtyisyyteen. Vaikka toiminnalla on edellä mainittuihin asioihin myönteisiä vaikutuksia, ei kunta näe aina itseään toiminnan ensisijaisena rahoittajana.

Kunnilla on lakisäätteisiä velvoitteita useiden palvelujen järjestämiseksi ja velvoitteet ovat lisääntyneet samalla, kun kuntien talousahdinko on kasvanut. Päiväkeskusten rahoitus ei siten kuntien näkökulmasta ole useinkaan tärkeysjärjestyksessä ensisijaista. Kuntalaisella ei ole myöskään subjektiivista oikeutta päiväkeskuspalveluihin. Kuntarahoituksen saaminen uuden päiväkeskuksen perustamiseen on kiven alla. Myös jo olemassa olevien päiväkeskusten jatko on monilla paikkakunnilla uhanalaista, mikäli ne toimivat pääasiassa kunnan avustuksen turvin.

Kunnan rahoitus yhdistyksen päiväkeskustoimintaan on usein avustusmuotoista. Avustuksen myöntämispäätöksessä ei ole useinkaan määritelty tarkasti, mitä päiväkeskukselta odotetaan avustuksen vastineeksi. Kokemusten mukaan odotukset myönnettävään rahoitukseen nähden voivat sen sijaan olla hyvinkin ylimitoitettuja. Järjestön odotetaan pyörittävän päiväkeskustoimintaa muutaman tuhannen euron turvin. Vastaava palvelu kunnan itsensä toteuttamana maksaisi ehkä kymmenkertaisesti.

Avustuksen sijaan päiväkeskusta ylläpitävän yhdistyksen ja kunnan välillä saattaa olla ostopalvelusopimus, joka velvoittaa päiväkeskustoimijoita entistä tiukemmin siihen, mitä sopimus edellyttää. Sopimuksessa on tarkennettu muun muassa se, mitä palvelua päiväkeskuskävijä saa päiväkeskuksesta, mikä on palvelun tuottamisen hinta ja ketkä ovat oikeutettuja saamaan kunnan ostamaa palvelua. Hinta voi määräytyä esimerkiksi asiakaskäyntien lukumäärän perusteella.

Vaikka taloustilanne kunnissa on tiukentunut, kannattaa päiväkeskuksen rahoituksesta käydä silti neuvotteluja kunnan kanssa. Neuvotteluun on syytä valmistautua huolella. Päiväkeskustoimijan on ensin selvitettävä itselleen toiminnan sisältö, tavoite ja palveluprosessit. Sen jälkeen ne on kuvattava niin selkokielisesti, että myös ulkopuolinen, joka ei tunne päiväkeskustoimintaa, ymmärtää mistä siinä on kyse. Kun kunnan kanssa neuvotellaan, on edellä mainitut seikat osattava kuvata selkeästi ja ytimekkäästi.

Neuvottelu rahoituksesta saattaa olla pitkä prosessi. Se voi alkaa toiminnan kehittämisestä, ja kunnan toiveita palvelun sisällöstä ja palvelutarpeista on kuultava koko ajan. Kunta on kiinnostunut erityisesti toiminnan vaikutuksista, joita ei välttämättä synny hetkessä. Toiminnan juurtuminen osaksi paikkakunnan palvelujärjestelmää voi kestää vuosia. Yhteistyökumppaneihin ja kuntaan rahoittajana on pidettävä koko ajan yhteyttä ja oltava kuu-

lolla muuttuvista tarpeista. Palvelun tuottajan odotetaan olevan joustava ja muuntautumiskykyinen. Järjestöjen vahvuutena onkin usein joustavuus ja mahdollisuus nopeisiin muutoksiin. Tämä voi olla valttikortti, kun järjestö neuvottelee rahoituksesta.

Sosiaalipalvelujen ja myös kaikkein heikompiosaisille suunnattujen palvelujen tuottajiksi ovat tällä vuosituhannella ryhtyneet myös suuret, jopa kansainväliset yritykset. Heidän tarjoamansa palvelut on selkeästi kuvattu ja hinnoiteltu, palvelukonsepti on hyvin toistettavissa ja yrityksillä on selkeä brändi.

12.2 RAY-avustus

Yhdistysrekisteriin merkityt yleishyödylliset yhdistykset ja säätiöt, joiden tarkoituksena on terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen, voivat hakea toimintaansa Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) avustuksia. Avustuksilla tuetaan sosiaali- ja terveystalouden järjestöjen toimintaa ja projekteja. Avustustenjakoa ohjaa RAY:n avustusstrategia.

Raha-automaattiyhdistys on myöntänyt päiväkeskustoimintaa toteuttaville yhdistyksille muun muassa projektiavustusta määräaikaan kehittämissuunnitelmiin. RAY voi myöntää myös kohdennettua toiminta-avustusta järjestön toiminnan kokonaisuudesta erotetun toiminnan erillismenoihin.

RAY ei myönnä avustusta elinkeinotoimintaan tai niiden palvelujen tuottamiseen, jotka kuuluvat kunnan järjestämismääräyksen piiriin. RAY:n mukaan järjestölähtöinen auttamistyö ei synny julkisen palvelujärjestelmän lakisääteisistä velvoitteista vaan kansalaisten tarpeista ja auttamishalusta, joka välittyy järjestöjen kautta kansalaisten auttamiseksi ja tueksi. Järjestölähtöinen työ ei ole myytävää palvelua. Sitä voidaan toteuttaa joko palkattuna ammatillisena työnä tai ammatillisen työn, vapaaehtoistoiminnan ja vertaistuen erilaisina yhdistelminä. Usein avustusta saavilla järjestöillä onkin vahvaa kansalaistoimintaa.

Joillakin järjestöillä on kohdennettua toiminta-avustusta, jolla ne ovat palkanneet yhdistykseen toiminnanohjaajan tai -johtajan. Kunnalta on vastaavasti saatu tilat päiväkeskustoimintaa varten. Lisäksi päiväkeskuksen tehtävissä toimii joukko vapaaehtoisia kansalaisia. Lisärahoitusta toiminnalle voidaan saada seurakunnilta, myyjäisiä järjestämällä, lahjoitusten kautta

ja vaikkapa kirpputorituotoilla. Näin on saatu rahoituksellisesti toimiva kokonaisuus. Määräaikaisilla RAY:n kehittämisprojektien rahoituksilla on perustettu päiväkeskuksia ja kehitetty niiden toimintaa. Raha-automaattiyhdistyksen myöntämä avustus on täysimääräinen siihen käyttötarkoitukseen, johon se on myönnetty.

Ennen RAY-avustushakemuksen tekemistä yhdistyksen on mietittävä, mikä on toiminnan päämäärä, kenelle toiminta on suunnattu, mitkä ovat toiminnan tavoitteet ja mitä tuloksia toiminnalla saadaan aikaan. Tärkeää on myös kuvata, miten käytännössä on tarkoitus toimia, että tavoitteet saavutetaan. Toimintaa on myös arvioitava koko ajan, että pysytään oikeassa suunnassa. Tarvittaessa suuntaa voidaan myös muuttaa päämäärän saavuttamiseksi. Jo ennen hakemuksen tekemistä päiväkeskuksen toiminnan sisältöä kannattaa jäsentää ja kuvata. Näin päiväkeskustoimintaan saadaan selkeyttä ja sitä on helpompi hahmottaa. Tämän jälkeen myös avustushakemuksen tekeminen sujuu paremmin.

Raha-automaattiyhdistyksen avustuksista, avustusstrategiasta ja hakemisesta ohjeita saa RAY:n nettisivulta: www.ray.fi.

12.3 Terveyden edistämisen määräraha

Päiväkeskustoiminnan yhdeksi näkökulmaksi on varsin luontevaa ottaa kävijöiden terveyteen liittyvät asiat. Siksi kannattaa huomioida, että sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö on varannut vuosittain määrärahan hankkeisiin, joiden tarkoituksena on edistää kansalaisten terveyttä. Terveyden edistämisen määräraha on lakisääteinen. Määrärahan suuruutta harkittaessa otetaan huomioon väestön terveyskäyttäytyminen, päihteiden käytön ja tupakoinnin yleisyys sekä niistä aiheutuneet haitat.

Kerran vuodessa haettavissa oleva avustus on tarkoitettu muun muassa terveyden edistämisen kokeilu- ja kehittämishankkeisiin. Terveyden edistämisen määrarahasta voidaan myöntää valtionavustuksia järjestöille, säätiöille, kunnille ja muille toimijoille.

12.3.1 Hankkeiden sisältö

Määrarahalla tuettavien hankkeiden tulee tukea muun muassa valtakunnallisten terveyden edistämisen ohjelmien toimeenpanoa. Tuettavan hank-

keen odotetaan tehostavan terveyttä edistävän toiminnan kehittämistyötä ja olemassa olevien käytäntöjen soveltamista sekä eri toimijoiden yhteistyötä. Hankkeen tulee tuoda kansallista lisäarvoa terveyden edistämiseksi hyödyntämällä jo olemassa olevia hyviä käytäntöjä innovatiivisesti tai kehittämällä uudenlaisia menetelmiä terveyden edistämiseen.

Hankkeen, jolle avustusta haetaan, tulee tavoitteiltaan olla täsmällinen, aikataulutettu, realistinen ja mitattavissa oleva. Tuettavan hankkeen tulee liittyä muun muassa päihteiden käytön ja tupakoinnin ehkäisyyn ja vähentämiseen, mielenterveyden edistämiseen, ylipainon ehkäisyyn tai terveyttä edistävän liikunnan edistämiseen. Tavoitteet ovat luontevia useimmille päiväkeskuksille. Määrärahalta rahoitettavalle toiminnalle asetetaan vuosittain valtion talousarviossa tarkemmat tavoitteet. Nämä tavoitteet ilmoitetaan vuosittaisessa hakuilmoituksessa.

12.3.2 Avustuksen hakeminen

Hankeavustuksia haetaan vuosittain toimittamalla hanke-ehdotus sähköisen hakujärjestelmän kautta Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle (THL). Se vastaanottaa ja arvioi hanke-ehdotukset sekä laatii sosiaali- ja terveysministeriölle ehdotuksen määrärahan käyttösuunnitelmaksi. Sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa määrärahan hankekohtaisen käyttösuunnitelman tammikuussa, jonka jälkeen Terveyden ja hyvinvoinnin laitos tekee hankekohtaiset valtionavustuspäätökset.

Terveyden edistämisen määrärahaa koskeva ilmoitus julkaistaan vuosittain www.thl.fi/maararaha -sivustolla. Hakuaika loppuu kesäkuun puolivälissä. Tarkemmat päivämäärät löytyvät ilmoituksesta.

Omaa hankehakemusta suunniteltaessa kannattaa tutustua kriteereihin, joita Terveyden ja hyvinvoinnin laitos käyttää hankkeita pisteyttäessään ja niiden avustustarvetta arvioidessaan. Kriteerit löytyvät THL:n sivuilta.

12.4 Työllisyyspoliittinen avustus

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus) voi myöntää yhdistyksille, säätiöille, kunnille ja kuntayhtymille työllisyyspoliittista avustusta. Avustuksella tuetaan muun muassa toimintaa, jossa työttömille työnhakijoille järjestetään työmahdollisuuksia, työkokeiluja sekä niihin liittyviä palveluja. Avustusta voidaan myöntää kerrallaan kolmeksi vuodeksi.

Avustuksen tukitasoon ja määrään vaikuttavat avustettavan toiminnan sisältö ja toiminnan kohderyhmään kuuluvien henkilöiden määrä sekä henkilökohtaisen tuen ja ohjauksen tarve. Avustussumma voi yhdistysten ja säätiöiden kohdalla kattaa täysimääräisesti ELY-keskuksen hyväksymät kokonaiskustannukset. Avustusta haetaan vuosittain työ- ja elinkeinoministeriön vahvistamalla kirjallisella lomakkeella.

Työllisyyspoliittinen avustus sopii hyvin yhdistyksille, joilla toiminta on siinä määrin laajaa, että se pystyy tarjoamaan työkokeilupaiikkoja tai työmahdollisuuksia useille henkilöille. Yleensä näillä yhdistyksillä on päiväkeskustoiminnan lisäksi muutakin työllistävää toimintaa. Toimintaan voi liittyä työttömien työmarkkinavalmiuksien parantavaa palvelua. Se voi olla esimerkiksi työpolkujen rakentamista opiskeluun tai työelämään. Työmarkkinavalmiuksien parantamiseen voi liittyä esimerkiksi sosiaalisten asioiden, päihderiippuvuuden ja taloudellisten asioiden selvittelyä eli tehtäviä, joita päiväkeskusyhteisöissä yleensäkin tehdään.

12.5 ESR-hankkeet

Suomessa väestö ikääntyy ja työikäinen väestö vähenee. Työttömyyden vähentämiseksi on luotava uusia polkuja työelämään ja etsittävä vaihtoehtoisia työlähtöisiä koulutuspolkuja.

Kestävää kasvua ja työtä 2014 – 2020 Suomen rakennerahasto -ohjelmassa on viisi toimintalinjaa ja 13 erityistavoitetta. Ohjelmakauden toimintalinjoissa painotetaan muun muassa sosiaalista osallisuutta ja köyhyyden torjuntaa, nuorten ja muiden heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymisen edistämistä, koulutusta ja elinikäistä oppimista.

ESR-hankkeet voivat olla järjestöille yksi mahdollisuus saada resursseja ja tehdä yhteistyötä päiväkeskuskävijöiden osallisuuden lisäämiseksi. Paikalliset ESR-hankkeet on kytkettävä valtakunnallisiin ohjelmakauden tavoitteisiin. Jo hakuvaiheessa hankkeen vaikuttavuustasoa on pohdittava ja se on tuotava selkeästi hakemuksessa esiin. Hanke pitää olla hyvin fokusoitu ja verkottunut. Tavoitteena voi olla hankkeeseen osallistuvien työ- ja toimintakyvyn parantaminen. Tämä ei välttämättä tarkoita henkilöiden työllistymistä, vaan sitä, että he pääsevät työkykyä vahvistavalle polulle ja

edistyvät sillä. Hankkeissa kannattaa etsiä myös palvelujen ulkopuolelle jääviä asiakasryhmiä.

Useissa päiväkeskuksissa on mahdollisuus harjoitella työn tekemistä. TE-toimistot voivat sopia työkokeilusta päiväkeskusten yhteydessä tai päiväkeskus voi tarjota mahdollisuuden palkkatuettuun työhön. Työtä voidaan tehdä päiväkeskuksessa tai järjestön muussa yksikössä, joka on linkittynyt päiväkeskukseen. Järjestö voi toimia hyvänä työpaikkana tai se voi organisoida paikkakunnalla työn tekemisen mahdollisuuksia myös järjestön ulkopuolelle; kuntiin tai yrityksiin. Järjestön vahvuus edellä mainitussa hanketyössä on sen taito kohdata ihmisiä. Järjestön työntekijät ovat tottuneet toimimaan niiden kanssa, jotka tarvitsevat työn tekemisen rinnalla tukea ja räätälöintiä työtehtävissään.

Useampien järjestöjen yhteisessä ESR-hankkeessa tavoitteita ja toimintatapoja voidaan pohtia yhdessä. Tällöin tavoitteita ja toimintatapoja pohditaan yhdessä. Yhteisistä toimintatavoista voidaan luoda kriteeristö ja palvelukuvaukset, jotka kertovat toimijoiden työn laadusta. Työ tulee näkyväksi, vaikutusmahdollisuudet kasvavat ja tulevien vuosien rahoituksesta neuvoteltaessa järjestöt ovat yhdessä vahvempia.

ESR-hankkeissa omarahoitus on 20 – 25 prosenttia. Koska hankkeet edistävät paikkakunnan työllisyyttä, ovat hankkeen tulokset tärkeitä myös kunnille. Sen vuoksi järjestön kannattaa neuvotella kunnan kanssa hankkeen omarahoitusosuudesta. ESR-hankkeissa maksatus on jälkikäteistä. Kunnan kanssa on syytä neuvotella avustuksesta myös ajalle, jonka järjestö joutuu kustantamaan ennen maksatusta. Tämän osuuden järjestö voi palauttaa kunnalle maksatuksen jälkeen.

12.6 Varainhankinta

Yhdistyksen päiväkeskustoiminnan suurimmat kustannukset katetaan yleensä kunnalle myytävän palvelutoiminnan tuotoilla tai esimerkiksi Raha-automaattiyhdistyksen avustuksella. Tilakin voidaan saada kunnalta ilman vastiketta tai kohtuullista korvausta vastaan. Monissa yhdistyksissä jäseniltä peritään jäsenmaksu, mutta usein se voi olla niin pieni, ettei jäsenmaksuilla voi kattaa merkittäviä kuluja. Kun yhdistys perii jäsenmaksuja jäseniltään, on sen syytä myös valvoa jäsenmaksun suorittamista. Jä-

Myyjaiset kannattaa suunnitella huolella. Villasukat käyvät kaupaksi talvella ja esimerkiksi kasvien taimet alkukesästä.

Myyjäisiä, bingoa ja arpajaisia

Suosittu tapa hankkia yhdistykselle tai päiväkeskukselle lisätuloja, on järjestää itse tai osallistua muiden järjestämiin myyjäisiin. Onnistuakseen myyjäiset vaativat kunnollista suunnittelua. Myyjäisten ajankohta, tiedotus ja myytävien tuotteiden valikointi sekä hankinta kannattaa harkita huolella. Jos myytävien tuotteiden joukossa on elintarvikkeita, on syytä selvittää, mitä mahdollisia lupia pitää hankkia tai mitä toimintaohjeita tulee noudattaa.

Varainhankinta arpoja myymällä on perinteinen tapa hankkia lisätuloja. Arpajaislain mukaan yleishyödyllinen yhteisö tai säätiö saa toimeenpanna ilman lupaa tavara-arpajaiset, joissa arpojen yhteenlaskettu myyntihinta on enintään 2000 euroa ja joissa arpojen myynti ja voittojen jako tapahtuu samassa tilaisuudessa. Tällöin puhutaan pienarpajaisista. Arpajaiset voi yhdistää esimerkiksi päiväkeskuksen avoimien ovien päivään.

Bingo on jäänyt monen yhdistyksen jatkuvaksi varainhankintamuodoksi. Bingotoimintaan tarvitaan lupa, jonka myöntää Poliisihallitus.

Toimintaa tukevan tapahtuman järjestämiseksi ei aina tarvita rahaa. Varainkeräyksen sijaan päiväkeskustoimintaa virkistämään voidaan hankkia esimerkiksi vapaaehtoisia esiintyjiä. Muusikot ja näyttelijät tekevät jonkin verran hyväntekeväisyyskeikkoja, joita kannattaa hyödyntää. Myös kouluilla on halukkuutta saada esiintymistilaisuuksia esimerkiksi kuoroilleen. ●

senmaksun maksaminen on edellytys äänioikeuden käyttöön yhdistyksen vuosikokouksessa.

Kaikkeen toimintaan myönnetyt avustukset tai muut säännölliset tuotot eivät usein riitä tai niitä ei voi edes käyttää haluttuun tarkoitukseen. Silloin pitää ryhtyä varainhankintaan.

12.6.1 Rahankeräykseen on tulossa muutoksia

Päiväkeskustoiminnan tarpeisiin voidaan myös kerätä rahaa. Lipaskeräyksen järjestämiseen tai pyydetessä rahalahjoituksia yhdistyksen ilmoittamalle tilille tarvitaan lupa. Rahankeräyslupa voidaan antaa Suomessa rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle, jolla on yksinomaan yleishyödyllinen tarkoitus.

Poliisilaitoksen toimialueella tai toimialueen osalla (esim. yhden kunnan alueella) toimeenpantavaan rahankeräykseen antaa luvan keräyksen toimeenpanopaikan poliisilaitos. Lupa voidaan antaa enintään kahden vuoden määräajaksi. Rahankeräyslupan yksittäisen henkilön tai perheen auttamiseksi antaa keräyksen kohteen kotipaikan poliisilaitos.

Poliisihallitus antaa rahankeräyslupan poliisilaitoksen toimialuetta laajemmalla alueella toimeenpantavaan rahankeräykseen.

Sisäministeriön meneillään olevan lakimuutoshankkeen tavoitteena on siirtyä nykyisestä ennakkollisesta lupamenettelystä ilmoituksenvaraiseen menettelyyn. Uuden rahankeräyslainsäädännön on tarkoitus rakentua muun muassa seuraaville periaatteille:

- siirrytään ennakkollisesta lupamenettelystä ilmoituksenvaraiseen menettelyyn
- rahankeräyksiä ja keräysvarojen käyttöä valvotaan ilmoitus- ja tilitysvelvollisuudella
- rahankeräysten hallinnointia ja valvontaa varten perustetaan julkinen rekisteri
- valvovalle viranomaiselle annetaan toimivalta kieltää lain vastaisesti toimeenpannut rahankeräykset
- rahankeräykset mahdollistetaan myös muille kuin yleishyödyllisille yhteisöille ja säätiöille

- mahdollistetaan rahankeräykset varojen hankkimiseksi myös muuhun kuin yleishyödylliseen toimintaan.

Ehdotettu rahankeräyslain uudistus on tarkoitettu tulemaan voimaan noin vuoden kuluttua lain hyväksymisestä ja vahvistamisesta. Uudistuksen uskotaan vaikuttavan muun muassa siten, että kerääjien ja keräyskohteiden määrä lisääntyy nykyisestä.

Edellinen rahankeräyslain osauudistus tuli voimaan 1.9.2014. Sen mukaan rahankeräyslupa voidaan myöntää, vaikka lupaa hakevan organisaation koko toiminta ei olisikaan yleishyödyllistä. Lainmuutoksen myötä myös evankelis-luterilainen ja ortodoksinen kirkko sekä yliopistot voivat toimeenpanna rahankeräyksiä.

12.7 Yhteistyötä päiväkeskusten kesken

Sininauhaliiton jäsenjärjestöillä on runsaasti päiväkeskuksia. Moni järjestö haluaisi myös perustaa uuden päiväkeskuksen. Kilpailussa menestyminen edellyttää järjestökentältä hereillä oloa. Olisiko järjestöjen syytä rakentaa yhdessä tuotteistettu päiväkeskusmalli, jossa toiminnalle luotaisiin yhteiset kriteerit, tavoitteet ja laadunarviointi?

Päiväkeskukset voisivat verkottua toisiinsa ja niillä olisi yhteinen brändi, jonka alla toimitaan. Kunta- ja palvelurakennetyössä korostetaan, että palvelujen olisi oltava kaikkien saatavilla ja kaikille tasalaatuisia. Päiväkeskuksilla on jokaisella omia erityispiirteitään, jotka voivat liittyä paikallisiin tarpeisiin ja kulttuuriin. Varmasti löytyy kuitenkin runsaasti toiminnan laatuun liittyviä asioita, joita jokaisen päiväkeskuksen on ylläpidettävä.

Jo olemassa olevien, kuntien tai RAY-rahoitteisten päiväkeskusten rahoituksen jatkuvuus ei ole itsestäänselvyys. Yhteistyötä on tehtävä ja toimintaa kehitettävä koko ajan. Rahoittajat on pidettävä ajan tasalla ja oltava heidän kanssaan vuorovaikutuksessa. Uinuvan päiväkeskustoiminnan rahoitusta on vaikea saada jatkumaan sen jälkeen, kun rahoittajat ovat tehneet päätöksen rahoituksen lopettamisesta. Toiminnan vaikutuksista on informoitava rahoittajia säännöllisesti ja huomioitava heidän tarpeitaan toimintaa kehitettäessä.

Verkostoitumalla vahvuutta toimintaan

Sodankylässä toimii päiväkeskustoimintaa ja työllistämistoimintaa tarjoava Sinisarastus ry. Yhdistys hallinnoi myös vapaaehtoistyön kehittämishanketta. Hankkeen ansiosta paikkakunnalle on perustettu järjestöotalo, jossa paikkakunnan yhdistykset voivat järjestää toimintaa, pitää kokouksia ja toteuttaa koulutustilaisuuksia. Muun muassa paikkakunnan järjestöjohtajat kokoontuvat säännöllisesti järjestöotalolle erilaisten teemojen ympärille. Tällä tavalla järjestöt oppivat tuntemaan toistensa toimintaa, voivat järjestää yhteisiä tapahtumia ja tempauksia sekä voivat olla yhdessä vahvempina vaikuttamassa paikkakunnan asioihin. Sinisarastuksen vapaaehtoistyön kehittämishankkeen työntekijä on ollut mukana myös koko Lappia koskevan järjestöstrategian laatimisessa.

Hämeenkyrössä muutama paikkakunnan virkamies, seurakunnan ja järjestön työntekijä sekä joukko vapaaehtoisia olivat huolissaan alueen päihde- ja mielenterveysongelmaisten tilanteesta. He kokoontuivat pohtimaan asiaa yhdessä. Kokoontumisten tuloksena syntyi ajatus, että paikkakunnalle tarvittaisiin matalan kynnyksen toimintapaikka. Ryhmä kokoontui sen jälkeen useita kertoja tekemään toimintasuunnitelmaa ja rahoitushakemusta. Hakemuksen tekemisessä konsultoitii valtakunnallista keskusjärjestöä. RAY myönsi rahoituksen toiminnan käynnistämiseen vuonna 2014.

lialmessa Päiväkeskus Pysäkki ry:ssä lialmessa verkostojen merkitystä toiminnassa pidetään tärkeänä. Jokaisen yhdistyksen ylläpitämän kuuden päiväkeskuksen alueella on omat verkostonsa. Verkostot muotoutuvat usein asiakkaiden ympärillä olevista toimijoista. Toiminnan arvioimista varten on koottu yhteistyökumppaneista koostuvia ohjausryhmiä, jotka kokoontuvat säännöllisesti. Lisäksi on tehty kumppanuussopimuksia eri yhdistysten kesken, mikä tekee yhteistyön entistä helpommaksi. ●

13

OSA 4:

Päiväkeskustoiminnan
arviointi

**Toiminnan kuvaaminen
on ensisijaista**

13 Toiminnan kuvaaminen on ensisijaista

Päiväkeskustoiminnan merkitys asiakkaiden elämään ja ympäristöön voi jäädä epäselväksi rahoittajalle ja muille yhteistyökumppaneille. Toisinaan kunta saattaa rahoittaa toimintaa rutiininomaisesti, tuen perusteita miettimättä. Kun taloustilanne tiukkenee, ilman perusteita annettu rahoitus joutuu helposti leikkausten kohteeksi.

”En tiedä, miksi on haluttu joskus aikojen alussa haluttu tukea. Ainahan näitä jatketaan.” Kuntatoimija

”Meillä on käsitys ja kokemus yksittäisistä ihmisistä, että vaikutus on iso. Mutta tieto on pään sisällä.” Kuntatoimija

Päiväkeskustoiminnan merkityksen ja vaikutusten esiintuomiseksi on tärkeää kerätä työstä säännöllisesti tietoa. Päiväkeskuksen hyödyllisyydestä tulee antaa selvää näyttöä, jotta ulkopuolisen on helpompi ymmärtää toimintaa ja nähdä sen vaikutuksia. Päiväkeskuksia rahoittavat kuntatoimijat toivoisivat tietoa aivan yksinkertaisista asioista, kuten kävijämääristä, toiminnan sisällöstä ja tavoitteista sekä asiakaskunnasta ylipäätään.

”Lähinnä ollaan mietitty tällaisia, mihin saumaan [päiväkeskuksen nimi] tuottaa näitä palveluja. Mihin tarpeeseen asiakas on saanu sieltä apua?” Kuntatoimija

”Ihan perusasioita haluttaisiin tietää. Toiminnansisällön kuvausta...ihan tilastotietoa asiakasmääristä ja ketä siellä käy, että saadaan kuva, ketkä tosiasiallisesti käyttää päiväkeskuspalvelua.” Kuntatoimija

13.1 ”Se ei voi olla mikään sellanen irrallinen osa” – Paikalliset olosuhteet arvioinnin lähtökohtana

Päiväkeskustyön sisältö, resurssit ja asiakaskunta vaihtelevat suuresti, joten toimintaa tulisi aina arvioida paikallisista olosuhteista ja tarpeista käsin. Kun arviointi aloitetaan, pitää ensin tietää, missä ollaan. Toimintaa jäsentämällä päiväkeskuksen tarkoitus ja tavoitteet kirkastuvat ja työtä voidaan paremmin kehittää, kuvata ja arvioida. Mitä juuri tässä päiväkeskuksessa tapahtuu ja millaisia asiakkaita siellä käy? Päiväkeskuksella pitäisi olla selvät tavoitteet ja vuosisuunnitelmat, jotta toimintaa voidaan kehittää ja tuloksia arvioida. Saatuja tuloksia tulisi verrata päiväkeskuksen omiin tavoitteisiin: mitä haluttiin saada aikaan ja keitä haluttiin tavoittaa?

Toimiakseen suunnitelmallisesti ja pitkäjänteisesti ympäristössään päiväkeskuksen kannattaisi laatia toimintansa ohjenuoraksi strategia, joka olisi osa emo-organisaation strategiaa. Alueen muu palvelutarjonta ja kansalais-toiminta limittyvät päiväkeskuksen vaikutuksiin. Siksi olisi hyödyllistä hahmottaa oman päiväkeskuksen rooli myös alueellisena toimijana. Millaista lisähyötyä se tuottaa alueelle ja mikä on sen asema muihin toimijoihin nähden? Päiväkeskus ei saisi olla muista (päihde)palveluista irrallaan oleva saareke, vaan sen pitäisi löytää oma paikkansa muiden toimijoiden joukossa. Päiväkeskuksen pitäisi kytkeytyä muuhun palvelujärjestelmään ja yhteistyöhön kunnan ja muiden kansalaistoimijoiden kanssa. Yhteistyön lisäämiseksi ja vahvistamiseksi on tärkeää tulla tunnetuksi ja kertoa yhteistyökumppaneille päiväkeskustyöstä.

”Sen ois oltava osa päihdepalveluja ja matalan kynnyksen palveluja mitä kaupungilla on, että se ei voi olla mikään sellainen irrallinen osa.” Kuntatoimija

Toiminnan jäsentäminen on tärkeää, koska selkeästi kuvattu toiminta helpottaa päiväkeskuksen esittelemistä kunnalle tai muille tahoille. Tällöin myös rahoittajalle ja muille yhteistyökumppaneille syntyy uskottavampi ja ammattitaitoisempi käsitys päiväkeskuksessa tehtävästä työstä.

13.2 Päiväkeskustoiminnan jäsentäminen tarpeiden pohjalta

Päiväkeskustoiminnan jäsentämisen avulla voidaan osoittaa, että siihen sisältyy useita eri elementtejä, joilla on eri tarkoitus. Joskus toimintaa rahoittava kunta kannustaa päiväkeskusta panostamaan erityisesti kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen, koska se tuo kunnalle taloudellista hyötyä. Jäsennys auttaa kuvaamaan, miksi myös muita toimintoja tarvitaan.

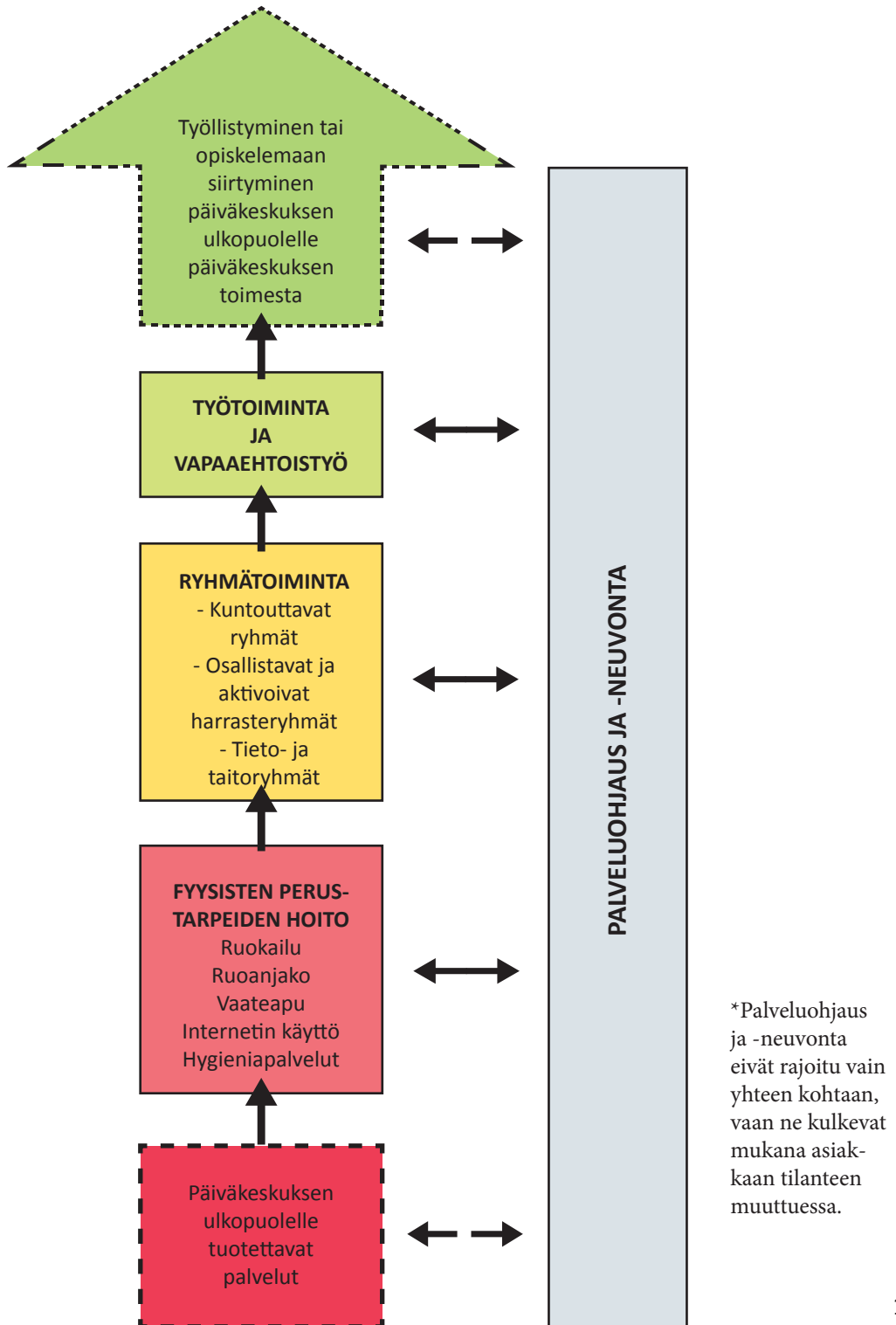
Päiväkeskustyössä törmätään joskus myönteisten ja kielteisten vaikutusten sekoittumiseen. Kun esimerkiksi päiväkeskus haluaa tavoittaa kaikkein huono-osaisimmat päihteiden käyttäjät, se voi samalla karkottaa muut asiakkaat pois. Rahoittajan kanssa neuvoteltaessa onkin tärkeää tuoda esiin myös tällaisia seurauksia ja pohdittava niiden mahdollisia ratkaisuja. Toiminnan jäsentäminen auttaa suunnittelemaan, mihin kyseisessä päiväkeskuksessa kannattaa keskittyä.

Seuraavaksi esitellään yksi tapa jäsentää päiväkeskustoimintaa. Toiminnot on pilkottu tarpeiden pohjalta fyysisten perustarpeiden hoitamiseen, ryhmätoimintaan, vapaaehtoistyöhön ja työtoimintaan sekä palveluohjaukseen ja -neuvontaan. Nämä toiminnot voidaan asettaa luvussa kaksi esitellyn Maslow'n tarvehierarkian perusteella järjestykseen kuvaamaan sitä, mikä eri vaiheissa on asiakkaalle tärkeää. Ensimmäisellä sijalla ovat fyysiset tarpeet, toisena sosiaaliset tarpeet ja kolmantena itsensä toteuttamisen tarpeet.

MASLOW'N TARVEHIERARKIAN SOVELTAMINEN PÄIVÄKESKUSTYÖSSÄ

1. Fyysisten perustarpeiden hoitaminen
2. Ryhmätoiminta ja muu yhteinen toiminta
3. Vapaaehtoistyö ja työtoiminta

Kuva 3: Päiväkeskuksen palvelut ja toiminnot.

13.3. Päiväkeskusten kolme tyyppiä

Edellä kuvatun, tarpeiden mukaisen jäsenyyksen perusteella voidaan tyypitellä erilaisia päiväkeskuksia. Sininauhaliiton VAAKA-hankkeessa on muodostettu edellä kuvatun tarvehierarkian pohjalta kolme erilaista päiväkeskustyyppiä: *fyysiset perustarpeet täyttävä punainen päiväkeskus, yksinäisyyttä ehkäisevä keltainen päiväkeskus ja toimintaan aktivoiva vihreä päiväkeskus*. Tässä kirjassa esitetyt arviointityökalut perustuvat tähän jäsenyykseen ja tyypittelyyn. Myös kirjassa esitetyt VAAKA-lomakkeet noudattavat samaa värilogiikkaa.

Tyypittely ja jäsentäminen ovat ajattelun työkaluja, jotka auttavat terävöittämään omaa toimintaa. Samalla niiden avulla voidaan hahmottaa päiväkeskuksen alueellista roolia ja asemaa palveluketjun osana. Tyypittely ja jäsenyys ovat tärkeitä myös siksi, että voidaan helpommin ja totuudenmukaisemmin määrittää toiminnan odotettavissa olevia vaikutuksia. Tarpeiden pohjalta luokitellut päiväkeskustyyppit ovat luonnollisesti kärjistyksiä. Päiväkeskustyyppien avulla voidaan kuvata alueen eri toimijoita, mutta ne voivat toteutua myös yhden päiväkeskuksen sisällä.

Päiväkeskustoimintaa on tyypitelty aiemminkin, jolloin lähtökohtana on ollut työn organisoituminen. (Kaukonen 1990). Tässä esitetyssä tyypittelyssä lähtökohdaksi on otettu kuitenkin asiakkaiden tarpeet, koska ne yhdessä muiden paikallisten toimijoiden kanssa lopulta määrittävät organisoitumistavan.

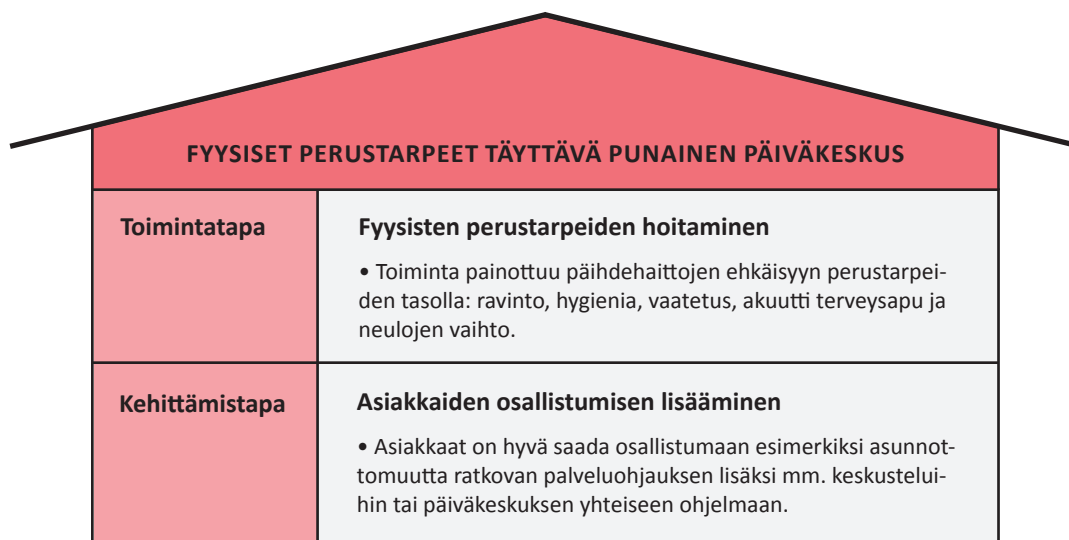
13.3.1 Punainen päiväkeskus täyttää fyysisiä perustarpeita

Punaisen päiväkeskuksen asiakkaiden elämä pyörii usein päihteiden ympärillä ja päihteiden käyttö rytmittää heidän arkeaan. Fyysisten tarpeiden hoitamisessa on puutteita: päivittäinen ruokailu voi olla vähäistä ja hygieniasta huolehtiminen heikkoa.

Punaisen päiväkeskuksen asiakkaat ovat tavallisesti kodittomia tai saattavat asua tuetussa asumispalveluyksikössä. Heidän sosiaalinen verkostonsa on olematon tai koostuu muista päihteiden ongelmakäyttäjistä. Asiakas hakeutuu päiväkeskukseen yleensä jonkin akuutin ongelman, kuten nälän, vuoksi. Tällaisen päiväkeskuksen painopiste on päihdehaittojen ehkäisyssä. Asiakas pääsee sisään myös päihtyneenä. Palvelut ovat paljolti fyysisten perustarpeiden hoitamista, kuten ruokailua ja ruoanjakoa. Päiväkeskus tarjoaa

usein myös mahdollisuuden peseytyä sekä vaihtaa käytetyt neulat puhtaisiin. Työntekijältä saa tarvittaessa myös palveluohjausta ja -neuvontaa.

Punaisen päiväkeskuksen tärkeänä tehtävänä olisi saada asiakas käymään siellä säännöllisesti ja pyrkiä rakentamaan tähän luottamuksellinen suhde. Samalla asiakas saa apua akuuteissa asioissa. Asiakkailta olisi useimmiten tarvetta kaikkein intensiivisemmälle palveluohjaukselle, mutta palveluohjaussuhteeseen tarvittava luottamus ei synny hetkessä. Haittojen ehkäisyohella tavoitteena on, että asiakas muuttuu passiivisesta avun vastaanottajasta aktiiviseksi osallistujaksi. Osallistuminen voi olla osallistumista keskusteluihin tai yhteiseen ohjelmaan.

FYYSISET PERUSTARPEET TÄYTTÄVÄ PUNAINEN PÄIVÄKESKUS	
Toimintatapa	Fyysisten perustarpeiden hoitaminen <ul style="list-style-type: none">• Toiminta painottuu päihdehaittojen ehkäisyyn perustarpeiden tasolla: ravinto, hygienia, vaatetus, akuutti terveysapu ja neulojen vaihto.
Kehittämistapa	Asiakkaiden osallistumisen lisääminen <ul style="list-style-type: none">• Asiakkaat on hyvä saada osallistumaan esimerkiksi asunnottomuutta ratkovan palveluohjauksen lisäksi mm. keskusteluihin tai päiväkeskuksen yhteiseen ohjelmaan.

13.3.2 Keltainen päiväkeskus ehkäisee yksinäisyyttä

Keltaisen päiväkeskuksen asiakkaalla ei useinkaan ole akuuttia päihdeongelmaa. Päihdeiden käyttö on saattanut päättyä jo vuosia sitten tai käyttö voi olla niin kutsuttua tuuriuoppoutta ja välillä saattaa olla jopa vuosien taukoja. Heillä jää ajoittain niin sanotusti putki päälle. Keltaisessa päiväkeskuksessa on myös asiakkaita, joilla ei ole koskaan ollutkaan varsinaista päihdeongelmaa.

Keltaiseen päiväkeskukseen hakeudutaan ensisijaisesti yksinäisyyden vuoksi. Päiväkeskus on usein ainut paikka, jossa asiakkaat kohtaavat muita ihmisiä. Se on neutraali tila, jossa he voivat seurustella muiden kanssa selvin päin. Päiväkeskus on heillä korvannut päihteet elämän keskipisteenä, jonka ympärillä kaikki muu pyörii. Päivä- ja viikkorytmi rakentuvat päiväkeskuskäyntien ympärille. Jos päiväkeskus on kiinni, näiden asiakkaiden on vaikeaa löytää mielekästä tekemistä. Päivä saattaa silloin kuluu nukkumiseen ja päämäärättömään kuljeskeluun ajan tappamiseksi.

Yksinäisyyttä ehkäisevässä, keltaisessa päiväkeskuksessa sisäänkäynnin ehtona on päihteettömyys. Toiminta muodostuu yhdessäolosta, ryhmäkoontumisista ja muusta järjestetystä ohjelmasta. Työntekijöiltä saa tarvittaessa palveluohjausta ja -neuvontaa. Keltainen päiväkeskus ei vaikuta ensisijaisesti päihdetyön päiväkeskukselta, koska mikään toiminnan sisällössä tai asiakaskunnassa ei viittaa päihdeongelmaan. Se muistuttaa enemmän ikäihmisten päiväkeskusta sekä toiminnan luonteen että asiakaskunnan osalta. Monet asiakkaat ovat iäkkäitä ja ovat saattaneet käydä päiväkeskuksessa jo vuosia. Keskeinen tavoite keltaisessa päiväkeskuksessa on auttaa asiakasta siirtymään osallistujasta aktiiviseksi vastuunottajaksi.

YKSINÄISYYTTÄ EHKÄISEVÄ KELTAINEN PÄIVÄKESKUS	
Toimintatapa	Ryhmätoiminta ja muu yhteinen toiminta <ul style="list-style-type: none"> • Päiväkeskus keskittyy yksinäisyyden torjumiseen.
Kehittämistapa	Asiakkaiden vastuunkannon lisääminen <ul style="list-style-type: none"> • Asiakasta autetaan siirtymään osallistujasta aktiiviseksi vastuunottajaksi.

13.3.3 Vihreä päiväkeskus aktivoi toimintaan

Vihreän päiväkeskuksen asiakkaat ovat hyväkuntoisia. Heillä ei ole akuuttia päihdeongelmaa ja he osaavat itse vastata perustarpeidensa täyttymisestä. Asiakkailta on joitakin ihmissuhteita myös päiväkeskuksen ulkopuolella. Heidän päivistään voi kuitenkin puuttua mielekäs sisältö ja tekeminen. Pelkkä passiivinen palvelun vastaanottajan rooli voi tuntua turhauttavalta, koska omat taidot mahdollistavat aktiivisemmän tekemisen ja suuremman vastuunoton. Siellä asiakas voi ottaa vastuuta kahdella tapaa. Ensinnäkin hän voi toimia päiväkeskusyhteisön hyväksi, vaikkapa auttaa ruoanlaitossa ja siivouksessa tai tehdä pieniä kunnostustöitä. Asiakkaat voivat myös järjestää ryhmätoimintaa tai ohjelmaa muille kävijöille.

Toinen tapa ottaa vastuuta ovat itsenäiset tehtävät, jotka eivät sinänsä liity päiväkeskuksen toimintaan. Päiväkeskus ainoastaan mahdollistaa niiden tekemisen omissa tai yhteistyökumppanin tiloissa. Tällaisia tehtäviä voivat olla esimerkiksi kuntouttavaan työtoimintaan kuuluvat tehtävät. Vihreä päiväkeskus on järjestänyt toimintonsa niin, että jokaiselle asiakkaalle löytyy juuri hänelle sopiva työtoiminnan tai vapaaehtoistyön muoto. Päiväkeskus selvittää aktiivisesti uusia aktivointimahdollisuuksia asiakkaille. Sillä on hyvät verkostot, joiden avulla mielekästä tekemistä löytyy myös päiväkeskuksen ulkopuolelta. Työntekijä antaa tarvittaessa myös palveluohjausta ja -neuvontaa. Vihreä päiväkeskus pyrkii tarjoamaan asiakkaalle onnistumisen kokemuksia itsenäisestä tekemisestä ja vastuunottamisesta. Tavoitteena on, että asiakkaat löytävät omat vahvuutensa ja itsenäistyvät. Arki ei pyöri enää vain päiväkeskuksen ympärillä, vaan sosiaalisia verkostoja alkaa syntyä myös päiväkeskuksen ulkopuolelle. Aina ei ole helppoa löytää asiakkaille mielekkäitä tapoja harjoitella itsenäistä tekemistä ja vastuunottoa. Oman kuntonsa puolesta asiakkaiden on mahdollista siirtyä avoimille työmarkkinoille. Työllistymisen esteet löytyvät pikemminkin yhteiskunnan rakenteista ja yleisestä työllisyystilanteesta.

TOIMINTAAN AKTIVOIVA VIHREÄ PÄIVÄKESKUS	
Toimintatapa	<p>Vapaaehtoistyö ja työtoiminta</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tavoitteena asiakkaiden omien vahvuuksien löytyminen ja itsenäistyminen • Asiakkaita pitää auttaa siirtymään vielä aktiivisempaan vaiheeseen. • Asiakkaat ovat pääosin hyväkuntoisia ja aktiivisia vastuunottajia. • Päiväkeskuksessa ja yhteistyökumppaneiden parissa on työtehtäviä asiakkaille. • Pääsy esimerkiksi avoimille työmarkkinoille on edelleen haastavaa.
Kehittämistapa	<p>Yhteistyöverkoston kehittäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Asiakkaille pitää edelleen kehittää mielekkäitä tapoja harjoitella itsenäistä tekemistä ja vastuuntottoa. • Kuntaan ja muihin tahoihin on vaikutettava työllistymisen kehittämiseksi.

13.4 Tyypittely auttaa toiminnan kehittämisessä

Päiväkeskusten tyypittely ja toimintojen jäsenitys helpottavat työn suunnittamista tavoitteiden mukaisesti. Silloin on helpompi miettiä myös sitä, mihin vähäiset resurssit kannattaa kohdentaa – mihin kohderyhmään ja toimintoon panostetaan ajallisesti ja rahallisesti. Kohderyhmän huomiointi ei tarkoita sitä, että kielletäisiin muita tulemasta päiväkeskukseen vaan sitä, että toimintaa suunnitellaan jonkun ihmisryhmän tarpeista käsin. Tällöin varmistetaan, että päiväkeskus palvelee ainakin heitä ja mahdollisesti myös muita.

Tyypittely ja toimintojen erottelu auttavat myös suunnittelemaan, miten erilaiset asiakasryhmät saataisiin samaan päiväkeskukseen. Miten toiminta kannattaa järjestää, jotta tämä olisi mahdollista? Oheisessa esimerkissä kuvatut kokkikerho ja ruoanjako voidaan järjestää samassa päiväkeskuksessa.

TOIMINTAMUODON VALINTA TARPEEN MUKAISEKSI

Kokkikerho ja ruoanjako voivat molemmat olla saman päiväkeskuksen työmuotoja. Molemmat niistä edistävät asiakkaiden ruokailua. Mutta niillä on eri tavoitteet ja eri kohderyhmät. Toisille yhteinen ruoanlaittohetki ja muiden seura ovat tärkeitä ja kokkikerho edistää asiakkaiden osallisuutta ja arjen taitoja.

Sen sijaan ruoanjaon tarkoitus on haittojen ehkäisy, perustarpeiden täyttäminen. Ruoanjaon asiakkaat eivät ehkä pysty osallistumaan ja sitoutumaan ryhmämuotoiseen toimintaan eikä toisten seura ole heille akuutti ongelma.

Oleellista työmuotojen suunnittelussa on tunnistaa, milloin kokkikerho edistää paremmin tavoitteita ja milloin taas ruoan jakaminen.

Mutta ne pitää suunnitella eri lähtökohdista. Kun päiväkeskuksen työmuodot on eroteltu tällä tavoin, niitä on helpompi tarkastella ja kehittää erillisinä toimintayksikköinä.

Kun toimintoja suunnitellaan ja toteutetaan, tehdään samalla valinta siitä, millä asiakasryhmillä on niihin osallisuus. Siksi pelkkä oikean toimintamuodon valinta ei riitä. Toimintojen sisältöä suunnitellessa kannattaa myös muistaa, että asiakkaat ovat yksilöitä. Esimerkiksi eri sukupolvien näkemykset mielekkäästä työtoiminnasta voivat poiketa keskenään.

Lisäksi osallistumiselle voi olla esteitä siitä huolimatta, että toiminnan sisältö itsessään koettaisiin mielekkäänä ja tarpeellisenä. Olisikin hyödyllistä kiinnittää huomiota myös näihin tekijöihin. Tällaisia kynnyksiä voivat aiheuttaa esimerkiksi tiedon puute, turvattomuus, leimautuminen, aukioloajat, sijainti, kulkuyhteydet, esteettömyys, muut asiakkaat tai suhtautuminen päihtyneenä olemiseen.

13.4.1. Toiminta-ajatuksen selkiyttäminen

Päiväkeskuksen eri toimintojen erottelu ja paikallisten toimijoiden tyypittely auttavat suunnittelemaan myös alueen toimijoiden välistä työnjakoa ja yhteistyömahdollisuuksia. Tyypittely tukee päiväkeskusta löytämään paikkansa alueellisena toimijana. Se voi myös auttaa tunnistamaan, puuttuuko paikkakunnalta joku toimintamuoto, jolle olisi tarvetta. Entä onko paikkakunnalla useita samanlaisia toimijoita? Tyypittelyn yksi tarkoitus on vielä herättää päiväkeskuksia huomaamaan, keiden kanssa kannattaa tehdä yhteistyötä, mistä asiakkaita voi ohjautua toimintaan ja mihin heitä voidaan edelleen ohjata.

”Eri järjestöt voisivat tehdä keskenään enemmän yhteistyötä ettei kunnan aina tarvitsisi olla linkkinä matkassa.” Kuntatoimija

Edellä esitetyn jäsenyyksen avulla myös emo-organisaation omat palvelut on helpompi suunnitella osaksi päiväkeskustoimintaa. Esimerkiksi järjestö voi suunnitella, miten se yhdistää tukiasuntotoimintansa tai sosiaalisen isännöinnin palvelunsa päiväkeskustyöhön. Tyypittely auttaa myös kirkkastamaan päiväkeskuksen kehityssuuntaa. Jos tavoitteet eivät ole selvät, päiväkeskus voi ikään kuin huomaamatta edetä asiakaskunnan mukana. Huonokuntoisten asiakkaiden tilanteen kohetessa toimintaa suunnitellaan heidän lähtökohdistaan ja alkuperäiset tavoitteet heikoimmassa asemassa olevien tukemisesta unohtuvat helposti. Tämän vuoksi on tärkeää seurata tavoitteiden toteutumista. Onko toiminta edennyt kohti alkuperäisiä tavoitteita ja toisaalta, ovatko tavoitteet edelleen ajankohtaisia?

PÄIVÄKESKUKSEN KEHITTYMINEN ASIAKASKUNNAN MUKANA

Päiväkeskus perustetaan, jotta alueen kaikkein huono-osaisimmille ihmisille saataisiin turvattua edes perustarpeet, kuten ravinto ja peseytymismahdollisuus. Kun asiakkaat alkavat käydä päiväkeskuksessa säännöllisesti, siitä alkaa muodostua tälle porukalle kotoisa paikka. Heidän tilanteensa paranee ja perustarpeiden hoitamisen tilalle nousevat muut tarpeet, kuten yhteisöllisyyden ja itsensä toteuttamisen tarpeet.

Päiväkeskus muuttaa toimintakäytäntöjään vastaamaan paremmin näihin tarpeisiin. Toimintoja suunnitellaan tämän muuttuneen kohderyhmän odotuksiin sopiviksi. Järjestetään esimerkiksi retkiä ja tutustumismatkoja ja toimintakäytäntöjä kehitetään näille asiakkaille. Satunnaiskävijät koetaan ulkopuolisina ja häiriötekijöinä ja erityisesti päihtyneet ihmiset halutaan pitää päiväkeskuksen ulkopuolella.

Näin syntyy ristiriita alkuperäisen toiminta-ajatuksen kanssa, jonka sisältönä oli ehkäistä päihdehaittoja tarjoamalla fyysistä hoivaa huono-osaisille päihde- ja mielenterveysongelmallisille. Punainen päiväkeskus on muuttunut keltaiseksi, ehkä osin jopa vihreäksi.

Oleellista edellä esitetyssä esimerkissä on tarkastella asiaa alueellisesta näkökulmasta: millaisia muita toimijoita paikkakunnalla on? Ja millaiselle toiminnalle on tällä hetkellä tarvetta? Pitääkö kehittää uusia yhteistyökäytäntöjä vai päivittää omia tavoitteita? Vai pitääkö tehdä molempia?

KYSYMYKSIÄ POHDITTAVAKSI

- Mihin väriin sijoittaisit oman päiväkeskuksesi?
- Millaisiin toimintoihin päiväkeskuksessa kannattaa panostaa, jotta tavoitteisiin päästään?
- Mitkä toiminnot eivät ole tavoitteiden kannalta yhtä keskeisiä?
- Nimeä paikkakunnalta tai päiväkeskuksen vaikutusalueelta punaiset, keltaiset ja vihreät toimijat. Miten nämä toimijat on otettu huomioon toimintaa suunniteltaessa?
- Millaiselle päiväkeskustyyppille alueella olisi vielä tarvetta?
- Onko jostain ylitarjontaa?

14

OSA 4: Päiväkeskustoiminnan arviointi

Tiedon keruu

14 Tiedon keruu

Arviointi tuo esiin oman työn tulokset. Sen vuoksi motivaatio arvioinnin tekemiseen usein kasvaa, kun aikaansaadut hyödyt näkyvät konkreettisina numeroina ja tekstinä. Arvioinnin tuottamaa näyttöä onnistumisista on helppo esitellä myös yhteistyökumppaneille. Raha-automaattiyhdistys edellyttää avustamaltaan toiminnalta tuloksellisuus- ja vaikuttavuus selvityksiä. Systemaattinen tiedonkeruu helpottaa tätä tehtävää.

Tässä luvussa kuvatut työkalut ja aiemmin esitetty päiväkeskustoiminnan jäsenyys ja tyypittely kehitettiin Sininauhaliiton projektissa Vaikutusten arviointi päiväkeskuksen asiakastyössä (2012–2015) eli VAAKA-hankkeessa. Työkalujen kehittämisen lähtökohtana on ollut, että niiden käyttäminen on helppoa ja onnistuu ilman tietokonetta eikä yksittäisistä asiakkaista kerätä tietoa. Työkaluja pilotoitiin eri päiväkeskuksissa ennen niiden mallintamista. VAAKA-työkaluista on tämän kirjan lisäksi tietoa myös Sininauhaliiton verkkosivuilla, jossa ovat myös Excel-pohjaiset työkalut. Lisätietoja www.sininauha.fi > Tutkimus ja arviointi

Ohessa on esitelty VAAKA-työkalupakki. Työkalut auttavat osoittamaan päiväkeskuksen tuottamia hyötyjä ja vaikutuksia niin asiakkaille kuin toimintaympäristöllekin. Niiden avulla voidaan tilastoida toiminnan sisältöä ja laajuutta, huomioida osallisten näkemykset sekä suunnitella ja kehittää omaa toimintaa.

VAAKA-TYÖKALUPAKKI PÄIVÄKESKUSTOIMINNAN TILASTOINTIIN JA ARVIOINTIIN

Toiminnan toteutuksen ja laajuuden tilastointi:

- Fyysiset tarpeet
- Ryhmät
- Työtoiminta
- Palveluohjaus
- Asiakaslaskenta
- Asiointiprofili

Osallisten näkemysten huomiointi:

- Kysely sidosryhmille, ulkoinen
- Kysely sidosryhmille, sisäinen
- Vaikutuskysely
- Missä olisit? -kysely
- Asiakasseminaari

Toiminnan suunnittelu ja kehittäminen:

- Päiväkirja
- Aikajana
- Ongelmanratkaisu-lomake*

*) Mukailtu laatutyökalusta A3 (ks..esim. Sobek, Durward K. 2008.)

14.1 Osallisten huomiointi arvioinnin toteutuksessa

Puolueeton ja luotettava arviointi edellyttää eri sidosryhmien tunnistamista ja näkemysten huomiointia. Sidosryhmillä tarkoitetaan niitä tahoja, joiden kanssa päiväkeskus on tekemisissä ja joihin toiminta vaikuttaa. Seuraavassa taulukossa on listattuna tavallisimpia päiväkeskusten sidosryhmiä. Nämä tahot tulisi huomioida, kun toimintaa suunnitellaan ja arvioidaan.

PÄIVÄKESKUSTEN TAVALLISIMPIA SIDOSRYHMIÄ

Kohderyhmät:

- Asiakkaat
- Vapaaehtoiset
- Työllistämistoimenpiteissä olevat henkilöt

Vakituinen henkilökunta

Johto

- Hallitus
- Operatiivinen johto

Rahoittaja

- Kunta tai kuntayhtymä
- Raha-automaattiyhdistys
- Muut rahoittajat

Muut ulkoiset sidosryhmät

- Yhteistyökumppanit
- Muut toimijat, joiden kanssa on yhteisiä asiakkaita
 - Esimerkiksi: kunnan sosiaalitoimi, terveyskeskus, TE-toimisto, poliisi, KELA, A-klinikka ja muut paikalliset järjestöt.

Huom!

Jos järjestöllä on useita yksiköitä, kuten muita päiväkeskuksia tai asumispalveluja, kannattaa arvioinnissa huomioida myös näiden yksikköjen näkemykset.

14.1.2 Kyselyt

Kohderyhmän ja sidosryhmien näkemystä toiminnan vaikutuksista ja toteuttamistavasta voidaan selvittää esimerkiksi kyselyjen avulla. Asiakkaat voidaan ottaa mukaan työn kehittämiseen myös asiakasseminaarin tai yhteisökokouksen avulla. Asiakasseminaari työmenetelmänä on kuvattu tarkemmin luvussa 14.1.4. Yhteisökokous on päiväkeskuksessa säännöllisesti

järjestettävä asiakkaiden ja työntekijöiden yhteinen palaveri, jossa voidaan suunnitella vaikkapa tulevan viikon ohjelmaa.

Eri kyselylomakkeet löytyvät Sininauhaliiton verkkosivuilta. Ne löytyvät verkko-osoitteesta www.sininauha.fi > Tutkimus ja arviointi.

Määrittäminen

*Päiväkeskus-
kyselyistä saa
arvokasta tietoa.*

Sininauhaliiton VAAKA-kyselyt käytössä Rovaniemen päiväkeskuksessa

Pohjois-Suomessa Rovaniemellä on pilotoitu VAAKA-työkaluja. Sininauhaliiton Arviointipalvelujen VAAKA-tilastot ovat siellä päivittäisessä käytössä kävijämäärien seuraamisessa sekä erilaisissa kyselyissä. Näin vaikuttavuuden osoittaminen rahoittajien ja muiden yhteistyökumppaneiden suuntaan on helpompaa.

– Jos rahoittaja yhtäkkiä kysyy jotain tilastoa, niin se löytyy koneelta, kuvaa toiminnanjohtaja **Ritva Kantola**.

– Emme tietenkään kerää kävijöistä taustatietoja, mutta kun aloimme seurata tarkemmin, niin pystyimme osoittamaan tuplamäärän kävijöitä. Asiakkaat vastaavat anonyymisti kyselyihin. Heidän elämässään onkin pysytty osoittamaan merkittäviä muutoksia seurantajaksojen aikana.

– Esimerkiksi arjen aktiivisuus on kävijöillä muuttunut 37 prosenttia viime vuonna. Käytännössä kävijä siis pystyy hoitamaan omat ostoksensa ja askarensa. Ahdistus muiden seurassa on vähentynyt kävijöillä kyselyn mukaan puolella. Päihteiden käyttöön on saanut muutosta runsas neljännes kävijöistä, Kantola luettelee kyselyn osoittamia muutoksia. ●

Vaikutuskysely asiakkaille ja vapaaehtoisille

Vaikutuskyselyllä voit selvittää asiakkaiden ja vapaaehtoisten kokemuksia päiväkeskustoiminnan hyödyistä. Tämä arviointiväline antaa tärkeää, muuten piiloon jäävää tietoa päiväkeskuksen merkityksestä yksittäiselle ihmiselle. Kyselyssä on kolme osaa: perustiedot, asiakkaan tila (tarpeiden näkökulmasta) ja asiakkaan kokemat vaikutukset toiminnasta. Kyselyn voi toteuttaa myös lyhyenä versiona, jossa tiedustellaan ainoastaan vaikutuksia. Lyhyt versio kannattaa toteuttaa silloin, jos ei ole todennäköistä, että asiakkaat jaksaisivat keskittyä pidemmän lomakkeen täyttämiseen. Olisi kuitenkin suositeltavaa tehdä kysely kokonaisuudessaan, koska taustatietojen ja asiakkaan nykyistä elämäntilannetta koskevien tietojen perusteella saadaan tarkempi kuva päiväkeskuksen nykyisestä asiakaskunnasta. Myös kuntatoimijat ovat kiinnostuneita siitä, kenet toiminta tosiasiasa tavoittaa.

Kiinnitä huomiota siihen, miten hyvin vastaajien perustiedot vastaavat päiväkeskuksen päivittäistä asiakaskuntaa. Jääkö jokin asiakasryhmä kokonaan vastaajajoukon ulkopuolelle? Esimerkiksi asiakkaat, jotka käyvät vain ruokailemassa saattavat helposti jättää vastaamatta. Tämä pitää muistaa huomioida tuloksia tulkitessa. Tulosten analysointia helpottaa Excel-taulukko, joka on VAAKA-työkalupakissa Sininauhaliiton verkkosivuilla.

Lomakkeen kysymykset on muotoiltu sellaisiksi, että niillä saadaan osuvaa tietoa. Siksi kaikki kysymysparit eivät ole identtisiä, vaan ne on muokattu saatujen kokemusten perusteella.

Missä olisit -kysely

Tämä yhden kysymyksen mittainen kysely voidaan tehdä otantana vaikkapa viikon ajalta. Se antaa nopeasti kuvan siitä, millä tavoin asiakkaat viettäisivät aikaa, jos päiväkeskusta ei olisi olemassa. Vastauksista saat välillisesti tärkeää tietoa päiväkeskuksen vaikutuksista asiakkaiden elämään sekä viitteitä siitä, mihin tarpeisiin päiväkeskuksen pitäisi vastata. Kysely voidaan tehdä valmiiden vastausvaihtoehtojen kanssa tai antamalla asiakkaan vastata vapaamuotoisesti.

Sidosryhmäkyselyt

Sidosryhmillä tarkoitetaan kaikkia niitä tahoja, joiden kanssa päiväkeskus on tekemisissä ja joihin toiminta vaikuttaa. Päiväkeskuksen sidosryhmiä

on esitelty tämän luvun alussa. Sidosryhmäkyselyjä on kaksi: sisäisille ja ulkoisille sidosryhmille. Kyselyjen sisällöt vastaavat toisiaan. Sisäinen kysely on tarkoitettu päiväkeskuksen asiakkaille, vapaaehtoisille ja työntekijöille. Ulkoinen kysely puolestaan suuntautuu päiväkeskuksen tukijoille, yhteistyökumppaneille, hallitukselle ja ylemmälle johdolle sekä muille sellaisille toimijoille, joihin päiväkeskustoiminta vaikuttaa. Molemmat kyselyt selvittävät sidosryhmien näkemyksiä toiminnan toteutuksesta ja kehittämiskohteista. Ulkoisilta sidosryhmiltä kysytään lisäksi, millaista hyötyä he kokevat toiminnasta olevan. Asiakkailta ja vapaaehtoisilta tätä kysytään erillisellä vaikutuskyselyllä, joka esiteltiin aiemmin luvussa 14.1.2.

Sisäinen sidosryhmäkysely asiakkaille, vapaaehtoisille ja työntekijöille

Kyselyssä selvitetään asiakkaiden, vapaaehtoisten ja työntekijöiden mielenpidettä toiminnan toteutuksesta ja mahdollisista kehittämiskohteista. Tämä voidaan toteuttaa joko yhdessä tai erikseen vaikutuskyselyn kanssa.

Ulkoinen sidosryhmäkysely hallitukselle, yhteistyökumppaneille ja muille ulkoisille sidosryhmille:

Kyselyllä selvitetään ulkoisten sidosryhmien näkemystä toiminnan toteutuksesta sekä kehittämiskohteista. Lisäksi kysytään ulkoisten sidosryhmien näkemystä toiminnan vaikutuksista.

14.1.3 Vinkkejä osallisten huomiointiin ja kyselyjen toteutukseen

Seuraavat ohjeet helpottavat kyselyiden käyttöä.

- Mieti, mikä on vastaajan kannalta paras tapa vastata. Kaikki asiakkaat eivät halua tai osaa käyttää tietokonetta. Heidän pitäisi antaa vastata paperilomakkeella. Ulkoisilta sidosryhmiltä voi pyytää palautetta käyttämällä verkkopohjaisia ohjelmia. Esimerkiksi Survey-Monkey on ilmainen kyselyohjelma, joka sopii hyvin tähän tarkoitukseen.
- Anna kaikille mahdollisuus vastata nimettömästi. Tällöin saat rehellisempää palautetta. Sähköpostin liitetiedostona palautettava kyselylomake ei ole tällainen anonyymi tapa vastata.

- Osa päiväkeskuksen asiakkaista saattaa tarvita apua kyselyihin vastaamisessa. Näissä tapauksissa esimerkiksi opiskelijat tai muut neutraalit ulkopuoliset ovat parempi apu kuin vakinaiset työntekijät.
- Kerro kyselyyn osallistujille, mihin ja miten kerättyä arviointitietoa käytetään.
- Jos yhteenkoottuja tuloksia käsitellään julkisesti esimerkiksi yhteisökokouksessa tai asiakasseminaarissa, kerro tarkka aika ja paikka, jolloin niitä aiotaan käsitellä. Tämä motivoi vastaamaan.

14.1.4 Asiakasseminaari – esimerkki asiakkaiden osallistamisesta

Asiakasseminaari on työmenetelmä, jonka avulla voit ottaa asiakkaat mukaan toiminnan kehittämiseen ja aineiston analysointiin. Seminaari tekee arviointia läpinäkyväksi myös asiakkaille. Seminaarissa pohditaan toiminnallisten menetelmien avulla päiväkeskuksen tilannetta ja kehittämistarpeita. Seminaarissa pohditaan annettuja teemoja ensin itsenäisesti, sen jälkeen pienissä ryhmissä ja lopuksi yhdessä kaikkien osallistujien kesken.

Seminaarissa täytyy olla yksi henkilö, jolla on vetovastuu päivästä. Paras vaihtoehto olisi, jos tämä seminaarin puheenjohtaja olisi ulkopuolinen henkilö. Tällöin välttyttäisiin perinteiseltä työntekijävetoiselta asetelmalta. Ulkopuolinen puheenjohtaja mahdollistaa myös sen, että kaikki työntekijät voivat osallistua seminaariin. Asiakkaiden joukosta voi myös löytyä sopiva henkilö.

Seminaariin voi kutsua kävijöiden ja työntekijöiden lisäksi vaikka yhteistyökumppaneita tai muita sidosryhmiä. Puheenjohtaja voi käyttää apunaan ongelmanratkaisulomaketta, joka löytyy Sininauha.fi -verkkosivuilta. Seminaarista kannattaa kerätä myös palautetta, jotta myös sen työtapoja voidaan jatkossa kehittää.

Seminaariin kuuluu neljä osaa: *alustus, toiminnallinen yksilötyöskentely, pienryhmäkeskustelu sekä yhteinen keskustelu*. Ohessa olevassa ohjelmassa näkyy, miten nämä osat voidaan aikatauluttaa seminaaripäivään. Näiden neljän osion sisältöä voidaan myös muokata, jolloin seminaarirungon avulla voidaan toteuttaa erityyppisiä seminaareja. Seuraavissa kappaleissa on esitelty yksi esimerkki, miten seminaarin voi toteuttaa.

SEMINAARIOHJELMA

11.00 – 12.00 Lounas

12.00 – 12.15 Tervetuloa!

Päivän alustus

12.15 – 13.00 Mielipiteeni päivätoiminnasta

Toiminnallinen yksilötyöskentely

13.00 – 13.15 Tauko

13.15 – 14.30 Miten toimintaa voidaan kehittää?

Tuotosten lukeminen ja ryhmätyöskentely

Yhteinen työskentely ja päätöksistä sopiminen

14.30 – 15.00 Kahvi

Alustuksessa esitellään päivän aikana käsiteltävä aihe. Sen tarkoitus on johdattaa keskusteluun. Aiheena voi olla esimerkiksi toteutettujen kyselyjen tulokset. Alustusosio kannattaa pitää kuitenkin lyhyenä, jotta osallistujien keskittymiskyky säilyy. *Yksilötyöskentely* voidaan toteuttaa toiminnallisten harjoitusten avulla. Yksilöllinen osuus takaa sen, että jokaisen osallistujan mielipide tulee kuulluksi. Yksilötyöskentelyssä voidaan käyttää esimerkiksi punaisia ja vihreitä Post it -lappuja, joille osallistujat kirjaavat hyviä ja huonoja asioita annetuista teemoista. Tämän jälkeen Post it -laput liimataan isoille paperiarkeille, joille on ennakoon kirjoitettu otsikoiksi eri teemoja. Teemat perustuvat alustukseen. Niiden tarkoitus on auttaa suuntaamaan ajatusta ja helpottaa osallistujien ajatustyötä. Ei siis haittaa, vaikka Post it -laput menisivät väärin teemojen alle. Valittujen teemojen lisäksi kannat-

taa kirjoittaa yhden paperin otsikoksi Muut. Yksilötyöskentelyn päätteeksi jokainen kiertää lukemassa, millaisia asioita teemojen alle on kertynyt.

Näkyvillä olevien paperiarkkien sijaan voidaan käyttää myös suljettuja pahvilaatikoita, joihin värilliset laput tiputetaan. Tällöin seminaarin puheenjohtaja tyhjentää laatikot tauon aikana ja laittaa laput esille, jotta osallistujat voivat lukea ne ennen yhteistä keskustelua.

Keskustelut pidetään ensin pienryhmissä. Tällöin keskusteluun on helpompi osallistua. Ryhmissä käydään läpi yksilötyöskentelyssä esiin tulleita aiheita. Jokainen ryhmä valitsee näistä 3–5 tärkeintä asiaa, jotka esitellään muille. Tärkeiden asioiden ja kehittämiskohteiden ei tarvitse aina olla kielteisiä. Ne voivat olla myös onnistumisia ja positiivisia asioita, joihin voitaisiin panostaa vielä enemmän.

Yhteisessä työskentelyosuudessa ryhmät kertovat lyhyesti keskustelustaan muille ja esittelevät valitsemansa aiheet. Puheenjohtaja kirjaa esiin tulleet asiat kaikkien nähtäville. Samalla kirjattavista aiheista käydään puheenjohtajan johdolla yhteistä keskustelua. Kun kaikkien ryhmien valitsemat teemat on kirjattu esille, äänestetään, mitkä asiat valitaan kehittämiskohteiksi. Samalla sovitaan ja kirjataan ylös: mitä konkreettista näille asioille tehdään, milloin, kuka vastaa ja milloin asioihin palataan. Lisäksi kannattaa miettiä, pitääkö niistä tiedottaa erikseen ja kuka siitä vastaa. Kehittämiskohteita kannattaa valita vain muutama, jotta ne voidaan varmasti toteuttaa. Oleellista on myös sopia, milloin pidetään seuraava seminaari.

14.1.5 Huomioita seminaarin toteutuksesta

Seminaarin ajankohta kannattaa suunnitella siten, että mahdollisimman moni asiakas voi osallistua tilaisuuteen. Esimerkiksi ajankohdan sijoittaminen etuuksien ja tukien maksupäivien läheisyyteen voi vähentää osallistumisaktiivisuutta. Myös vuorokaudenaika vaikuttaa siihen, ketkä osallistuvat seminaariin.

Lisäksi *ennakkomainonta ja seminaarin* ajankohdasta muistuttaminen ovat erityisen tärkeitä, jos asiakkailta on vaikeuksia arjen hallinnassa ja aikataulun suunnittelussa. Mainostamisen lisäksi osallistujille voidaan jakaa

myös henkilökohtaiset kutsut. Se on hyvä tapa osoittaa, että juuri kyseinen asiakas halutaan mukaan kehittämään toimintaa.

Yhteinen *ilmainen ruokailu* on hyvä tapa aloittaa seminaari. Se motivoi myös osallistumaan. Samoin kahvi seminaarin lopussa kannustaa olemaan mukana seminaarin päättymiseen saakka. Lisäksi seminaari kannattaa pitää riittävän lyhyenä ja ohjelmaan on syytä sisällyttää ainakin yksi tauko, jotta osallistujien mielenkiinto ja keskittymiskyky säilyvät.

Ryhmäjako on hyvä suunnitella etukäteen viimeistään tauon aikana. Ryhmäjaossa tulee huomioida asiakkaiden erilaiset valmiudet ja rohkeus osallistua keskusteluun. Jokaisessa ryhmässä olisi oltava yksi henkilö, joka kykenee ottamaan vastuun asioiden kirjaamisesta. Sopiva ryhmäkoko on kahdesta neljään henkilöä.

Seminaarin alussa on hyvä olla niin sanottuja *ice breakereita tai kevennyksiä*, joiden tarkoitus rentouttaa, poistaa alkujäykkyyttä ja luoda hyvä ilmapiiri. Näitä voi etsiä verkosta tai niitä voi keksiä itse. Oleellista on, että harjoitukset ovat nopeita ja helppoja eivätkä vaadi erityistaitoja tai yksilöesiintymistä. Olisi myös hyvä, jos tehtävä pakottaisi osallistujat nousemaan ylös tuoleistaan.

Esimerkiksi: Osallistujat voivat muodostaa jonon sen perusteella, kuinka kauan on käynyt päiväkeskuksessa. Jotta osallistujat löytävät oman paikkansa jonossa, on keskusteltava muiden kanssa.

14.2 Toiminnan laajuus ja käyttöaste

Tietoa on syytä kerätä eri tavoilla. Vaikka kysely on hyvä tapa saada eri tahojen näkemyksiä esille, se ei kerro toiminnasta kaikkea. Kaikki eivät myöskään vastaa kyselyihin. Erityisesti päiväkeskusasiakkaiden vastausinto saattaa jäädä hyvin alhaiseksi, vaikka kyselyt olisi suunniteltu juuri heitä varten. Tämän vuoksi arviointiaineistoa on hyödyllistä täydentää esimerkiksi päivittäiseen havainnointiin perustuvalla tilastoinnilla. Tilastointi antaa myös hyvän kuvan toiminnan laajuudesta.

Päivittäin tehtävä tilastointi voi kuulostaa työläältä ja aikaa vievältä. Hyvin suunnitellusta ja oikein kohdistetusta tilastoinnista tulee kuitenkin helppo rutiini, joka vie vain muutaman minuutin työajasta. Tilastointiin

tarkoitettuja lomakkeita on tämän kirjan liitteenä ja Sininauhaliiton verkkosivuilla.

Jotta arvioinnin aloittamisen kynnyksellä olisi tarpeeksi matala, kannattaa aloittaa yhdellä tai kahdella työkalulla. Kun niiden käyttö alkaa sujua, voi työkalupakista ottaa uuden välineen käyttöön. Seuraavassa kappaleessa kuvattu asiakasmäärän tilastointi on hyvä tapa aloittaa arviointi.

14.2.1 Asiakaslaskenta

VAAKA-hankkeen asiakastilastoja keräävällä lomakkeella pääsee arviointiin helposti kiinni. Lomakkeen ikäluokittelu perustuu Raha-automaattiyhdistyksen *Tuloksellisuus- ja vaikuttavuusselvityksen* (2014) luokitukseen. On huomattava, että VAAKA-asiakaslaskentalomakkeella tilastoidaan asiakaskäyntejä, ei yksittäisten asiakkaiden lukumäärää. Käyntien tilastointi auttaa tekemään myös arvion siitä, kuinka monta eri asiakasta päiväkeskuksessa käy.

		Eri asiakkaita										Yht. asiakkaita	Joista uusia asiakkaita:		Lisätietoja
		Miehet					Naiset						Ikä	Tarkenna: M/N ja ikäryhmä	
pvm	Aukiolo	18-29v	30-62v	63-79v	Muut	Yht.	18-29v	30-62v	63-79v	Muut	Yht.				
Ma															
Ti															
Ke															
To															
Pe															

Kuva 4: Asiakaslaskentalomake

Asiakaslaskentaa voidaan tehdä muillakin tavoin. Yksi tällainen tapa on vieraskirja, johon asiakas kirjoittaa vaikka lempinimensä. Vieraskirja edellyttää kuitenkin aktiivisuutta myös työntekijältä. Asiakkaita on usein erikseen muistutettava nimen kirjoittamisesta. Joissakin päiväkeskuksissa asiakkaat valvovat nimen kirjoittamista ja joskus joku kävijä ottaa vastuulleen vieraskirjan käytön. Vieraskirjasta voi tulla hauska ja aktivoiva rutiini, joka osaltaan lisää yhteisöllisyyttä, tuottaa vastuullisuutta ja tuo arkeen rakenteita. Toisaalta se voi myös nostaa asiointikynnystä päiväkeskukseen, jossa lähtökohtana on nimettömyys. Jos vieraskirja osoittautuu toimivaksi tavaksi eikä

aiheuta kynnyksiä, voi sen käyttöä jatkaa. Asiakkaiden etu- ja sukunimien kirjaaminen ei kuitenkaan kuulu päiväkeskustoimintaan.

14.2.2 Tilastoi päiväkeskuksen toiminta

Asiakasmäärän lisäksi kannattaa tilastoida päiväkeskuksessa tapahtuvaa toimintaa. Tällöin saadaan hyvä kuva päiväkeskuksen toimintojen laajuudesta. Tilastot myös konkretisoivat toimintaa sekä ulkopuolisille että päiväkeskustoimijoille itsellekin. Seuraavat lomakkeet löytyvät Sininauha.fi-verkkosivuilta.

”...olivat arvioineet kuin paljon sitä ruokaa jaetaan siellä ja että mitä se tarkoittaa avustuskasseina per vuosi. Tavallaan tälläset luvut oli hyviä kun mä sain ne, vaikka ne oli arvioita tai otantoja kuukaudelta. Kun me ruvettiin miettimään että mitä se tarkoittaa jos heistä tulee toimeentulotuen asiakkaita, kun nää toiminnot lopetetaan. Konkretisoitui siten. Jos on vaan semmosta, että on avustusruuan jakoa ja päivätoimintaa ja voi juoda kahvia niin eihän se kerro mitään.” Kuntatoimija

Fyysiset tarpeet -lomake, päivittäinen tilastointi

Lomakkeen avulla nähdään, miten laajaa päiväkeskuksen tarjoama aineellinen apu on ja miten paljon se tavoittaa eri asiakkaita. Lomakkeessa tilastoidaan muun muassa seuraaviin toimintoihin osallistuneita henkilöitä: ruokailijat, ruoka-apu, vaateapu, Internetin käyttö.

Ryhmät-lomake, päivittäinen tilastointi

Lomakkeen avulla tilastoidaan ja luokitellaan päiväkeskuksessa tapahtuvaa ryhmätoimintaa. Ryhmät on jäsennetty kolmeen eri tyyppiin: kuntouttavaan ryhmätoimintaan, harrasteryhmiin sekä tieto- ja taitoryhmiin. Tilastoinnissa noudatetaan lisäksi Raha-automaattiyhdistyksen Tuloksellisuus- ja vaikutusselvityksen ikäluokitusta (2014).

Työtoiminta-lomake, kuukausittainen tilastointi

Tämä arviointiväline selvittää asiakkaiden aktiivisuuden lisääntymistä ja heidän siirtymistään työtoimenpiteisiin. Lomakkeessa tilastoidaan työtoimintaan ja vapaaehtoistyöhön osallistuvia henkilöitä. Erikseen lasketaan ne

henkilöt, jotka ovat *ensin* olleet asiakkaana ja sen seurauksena työllistyneet päiväkeskukseen. Vaikutusten kannalta on oleellista, *mitä kautta työtoimintaan on päädytty*. Jos työvoimatoimisto ohjaa asiakkaan päiväkeskuksen kuntouttavaan työtoimintaan, kyseessä ei ole päiväkeskuksen tuottama vaikutus. Mutta jos asiakas aktivoituu päiväkeskuksessa käymisestä ja sen seurauksena aloittaa työn, se on päiväkeskustyön vaikutusta. Tämän vuoksi nämä kaksi ryhmää on tärkeää kirjata erikseen.

Samoin moni voi tulla päiväkeskukseen vapaaehtoiseksi ilman, että on sitä ennen päiväkeskuksen asiakkaana. Päiväkeskusvaikutusten selvittämiseksi on suositeltavaa erottaa tilastoinnissa ne vapaaehtoistyöntekijät, jotka ovat aiemmin olleet päiväkeskuksen asiakkaita. Vapaaehtoistyö tarkoittaa päiväkeskuksen pieniä askareita: pöytien pyyhkimistä, siivousta tai muuta työntekijän tai muiden asiakkaiden auttamista. Vapaaehtoistyötä ei yleensä *aloiteta* samalla tavalla kuin esimerkiksi kuntouttavaa työtoimintaa, vaan se kehittyy vähitellen. Tämän vuoksi vapaaehtoistyö kirjataan lomakkeessa eri tavoin kuin työtoiminta. Kuntouttavan työtoiminnan *päivät* on vielä erotettu omaan sarakkeeseen, koska erityisesti kuntatoimijat ovat kiinnostuneita niistä. Lomakkeen avulla voidaan laskea, kuinka paljon kunta säästää rahaa päiväkeskuksen kuntouttavan työtoiminnan vuoksi. Nykyisen (2015) lainsäädännön perusteella kunta säästää noin 20 euroa asiakasta kohti jokaisesta kuntouttavan työtoiminnan päivästä. Tämä kannattaa muistaa, kun neuvottelee kunnan kanssa!

Palveluohjaus-lomake, päivittäinen tilastointi

Palveluohjaustapahtumien tilastointi auttaa hahmottamaan päiväkeskusten roolia suhteessa paikalliseen palvelujärjestelmään. Lomakkeessa tilastoidaan päiväkeskuksessa tapahtuvaa palveluohjausta ja -neuvontaa. Palveluohjaus on jäsennetty tämän kirjan luvussa neljä esitetyn kolmiportaisen mallin mukaan. Lomakkeen avulla saadaan tietoa siitä, millaisissa asioissa asiakkaat hakevat apua päiväkeskuksesta ja mitä välitöntä hyötyä palveluohjauksesta on ollut. Kolmiportainen malli auttaa myös hahmottamaan sitä, miten intensiivisestä palveluohjauksesta on kyse. On eri asia etsiä asiakkaalle puhelinnumero kuin keskustella hänen elämäntilanteestaan ja tulevaisuudennäkymistään. Palveluohjaustapahtumien tilastoinnin lisäksi kannattaa säännöllisesti arvioida myös palveluohjaukseen osallistuneiden *asiakkaiden määrää*.

14.2.3 Asiointiprofili tuo näkyviin päiväkeskuksen tehtävän

Asiointiprofilin tekeminen auttaa saamaan nopeasti kuvan siitä, millaista on päiväkeskuksen arki ja mikä päiväkeskustyyppi toiminnassa painottuu. VAAKA:n Asiointiprofililomake auttaa asemoimaan oman päiväkeskuksen tässä kirjassa esitettyyn tyypittelyyn, joka on esitelty luvussa 13. Kyseisessä luvussa päiväkeskukset jaettiin punaisiin, keltaisiin ja vihreisiin keskeisen toimintatapansa perusteella.

Asiointiprofilin tulokset osoittavat, mihin tarpeisiin päiväkeskuksessa on vastattu. Asiakkaat jaetaan *hyödykkeenhakijoihin, ajanviettäjiin ja vastuunkantajiin* sen perusteella, mitä he tekevät päiväkeskuksessa. Asiakaskuntaa tarkastellaan yhden päivän aikana. Sama asiakas voi olla eri päivinä eri roolissa.

14.2.4 Vinkkejä tilastointiin

Seuraavat vinkit helpottavat VAAKA-tilastointilomakkeiden käyttöä.

- Lähes kaikista VAAKA-tilastointilomakkeista on olemassa sekä tulostettavat että sähköiset versiot. Monissa päiväkeskuksissa käytetään molempia versioita: tulostettavaa versiota täytetään käsin päivittäin. Aikaa säästyy varsinaiseen asiakastyöhön, kun tiedot voi kirjata paperille työn lomassa. Paperilomakkeiden tiedot tallennetaan vaikka kerran viikossa tai kuukaudessa sähköiseen Excel-pohjaan tilastolukujen laskemista ja tiedon säilyttämistä varten.
- Kaikki tilastointilomakkeet on tehty erillisinä, jotta jokaiselle päiväkeskukselle löytyisi sopivat. Päiväkeskus voi itse yhdistellä lomakkeita esimerkiksi päivä- tai viikkolomakkeiksi. Mukaan otetaan vain ne toiminnot, joita päiväkeskuksessa on. Kun yhdistät lomakkeita, ota huomioon, miten se vaikuttaa yhteenvedon tekemiseen.
- Kokeile yhdistää asiointiprofiloinnin ideaa muihin lomakkeisiin. Merkitse esimerkiksi palveluohjauslomakkeeseen, minkä asiointiprofilin käynnistä oli kyse. Oliko palveluohjaukseen osallistunut asiakas *hyödykkeen hakija vai vapaaehtoinen*? Tällöin voit saada hyödyllistä tietoa palveluohjausprosessin kehittämiseen.

- Tee tilastointi näkyväksi myös asiakkaille. Voit esimerkiksi tehdä päiväkeskuksen seinälle koordinaatiston, johon merkitään päivittäinen asiakasmäärä.
- Myös asiakkaat voivat osallistua tilastojen kirjaamiseen.

14.3 Arvioinnin ajoittaminen ja raportointi

Hyvin suunniteltu ja ajoitettu arviointi auttaa myös välttymään pahimmilta kiirehuipuilta. Kun tietoa kerätään säännöllisesti ympäri vuoden, ei raportointiajankohdan ympärille synny kiirepiikkiä. Suunnitelmallisesti kerätty aineisto tulee myös todennäköisemmin käytettyä toiminnan kehittämiseen – ei ainoastaan rahoittajalle raportointiin.

Tärkeä vaihe arvioinnissa on kerätyn tiedon tarkastelu ja vertaaminen tavoitteisiin. Päiväkeskuksessa arviointiin kannattaa luoda säännöllinen rytmä, jossa tiedon kerääminen ja kerätyn tiedon tarkastelu vuorottelevat. Sopiva tarkasteluväli selviää vain kokeilemalla. Yhden tai kahden kuukauden jaksosta on hyvä aloittaa. Vuosisuunnitelmaan on syytä etukäteen merkitä pysähtymiseen ja tiedon pureskeluun tarkoitetut ajat, muuten ne jäävät helposti toteutumatta. Arkityön ohessa niille ei usein löydy tilaa.

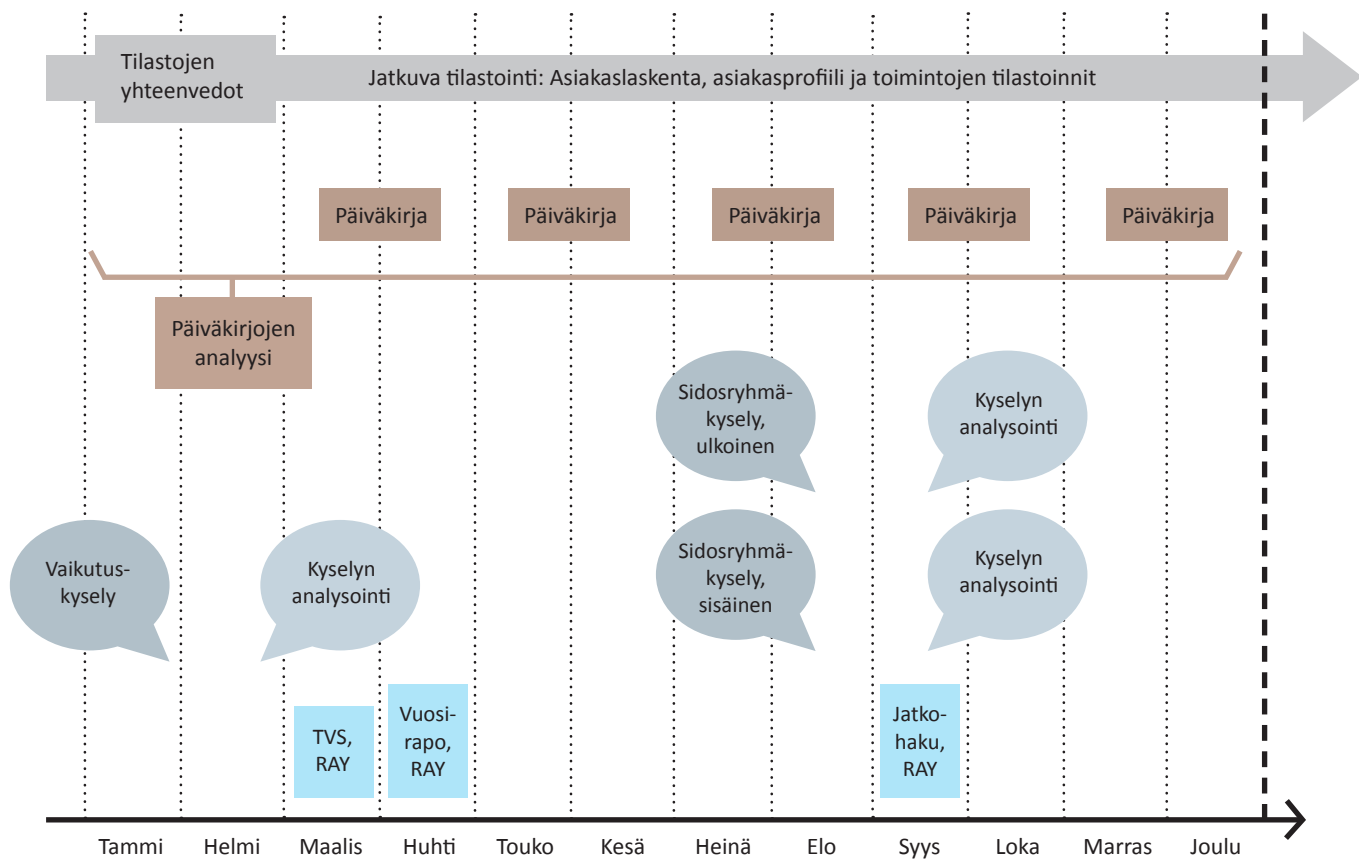
VAAKA-päiväkirja toimii hyvin runkona tällaisissa palaverissa. Päiväkirja löytyy Sininauha.fi -verkkosivuilta. Samalla kannattaa tarkastella myös kerättyjä tilastoja. Merkitse päiväkirjaan tilastoista tekemäsi huomiot ja johtopäätökset. Tämä helpottaa vuosiyhteenvedon tekemistä. Vinkkejä arviointipalaverin käytännön toteutukseen löytyy myös Sininauhaliiton opaskirjasta *Arviointi avuksi projektityöhön* (Hyttinen 2006.)

14.3.1 Suunnittele ja ajoita arviointi etukäteen

Arvioinnin ajoitus voidaan visualisoida aikajanan avulla kuten kuvassa 5. Tämä helpottaa suunnitelman tekemistä ja seuraamista. Aikajana toimii samalla päiväkeskuksen vuosikellona. Aikajanan rakentaminen kannattaa aloittaa pakollisista kiintopisteistä, kuten sovittujen *raportointiajankohtien* merkitsemisestä.

Niiden lisäksi janalle kannattaa merkitä yhden tai kahden kuukauden välein pidettävät arviointipalaverit, jolloin summataan toteutunutta ja kat-

sotaan tulevaan. Kuvassa 5 nämä arviointipalaverit ajoittuvat päiväkirjojen kohdalle. Myös kyselyjen lähetys- ja analysointiajankohta kannattaa suunnitella etukäteen, jotta aikaa jää varmasti tulosten käsittelyyn. Asiakasseminaari (ks. luku 14.1.4) kannattaa ajoittaa heti kyselyjen analysoimisen jälkeen, jotta seminaarissa voidaan käsitellä saatuja tuloksia. Huomioi suunnitteluvaiheessa jo tiedossa olevat lomat sekä muut seikat, jotka vaikuttavat käytettävissä oleviin resursseihin. Tällöin et yliarvioi käytettävissä olevaa aikaa.

Kuva 5: Arvioinnin ajoitus aikajanalla.

14.3.2 Raportoi selkeästi

Kerran vuodessa on syytä koota koko aineisto yhteen ja arvioida toimintaa kokonaisuudessaan. Raha-automaattiyhdistyksen hankkeilla tämä tarkastelu sijoittuu parhaiten Tuloksellisuus- ja vaikuttavuusselvityksen yhteyteen. Vaikka rahoitus tulisi kunnalta, pitäisi silti varautua osoittamaan toiminnan tulokset. Tuloksia on viisasta tarjota oma-aloitteisesti, koska rahoitus ei ole itsestäänselvyys.

Kun toiminnasta raportoidaan ulkopuoliselle, on hyvä muistaa, ettei lukija tiedä toiminnasta välttämättä mitään eikä hänellä ole aikaa perehtyä siihen. Tee siis raportista selkeä ja tiivis esitys. Kerro siinä vain konkreettisia asioita – vältä epämääräistä mutu-tietoa ja yleisluontoisia ilmauksia! Voit myös esittää omia johtopäätöksiä toiminnan vaikutuksista, mutta perustele ne aina dokumentoidulla aineistolla. Kerro konkreettisia asiakastapauksia esimerkkeinä, jotka avaavat raportoituja lukuja tarkemmin. Älä käytä kuitenkaan asiakkaiden nimiä. Kerro myös, miten olette käyttäneet arviointitietoa toiminnan parantamisessa. Tämä osoittaa, että haluatte kehittää toimintaanne.

KUNTATOIMIJOILLE SUUNNATUSSA RAPORTISSA VOI OLLA ESIMERKIKSI SEURAAVIA ASIOITA:

Tavoitteet: Kerro aiemmin rahoittajalle ilmoittamasi tavoitteet

Kohderyhmä: Kenelle toiminta on tarkoitettu?

Resurssit: Henkilöstön lukumäärä, htv

Toiminnan sisältö: Millaista toimintaa päiväkeskuksessa järjestetään?

- Tässä voit käyttää apuna luvussa 13 esitettyä päiväkeskustoiminnan jäsenystä.

Tulokset: Mitä toiminnalla on saatu aikaan?

- Tilastojen yhteenvedot
- Yhteenvedot kyselyistä
- Päiväkirjamerkinnot
- Muu aineisto

Mitkä asiat ovat edistäneet tai estäneet tavoitteiden saavuttamista?

Kerro johtopäätöksesi aineiston perusteella.

- Päiväkirjamerkinnot
- Kyselyt
- Muu aineisto

Kerro myös, **miten tietoa on kerätty** ja **miten eri sidosryhmien näkemykset on huomioitu** toiminnan kehittämisessä.

Ryhmätoiminta ja muu järjestetty yhteinen ohjelma

Tällä lomakkeella tilastoidaan päiväkeskuksen asiakkailleen järjestämä ryhmätoiminta ja muu yhteinen ohjelma.

Toiminnan tyyppi -sarake:

1=Kuntouttava toiminnan tai ryhmän ensisijaisena tavoitteena on asiakkaiden kuntoutumisen edistäminen.

Nämä ovat usein keskustelevia tai pohdiskelevia ryhmiä. Myös esimerkiksi viikkohartaudet luetaan tähän.

2=Harrastetoiminnan tai -ryhmän ensisijaisena tavoitteena on lisätä osallistujien osallisuutta ja aktiivisuutta.

Näitä ovat esimerkiksi yhteisökokoukset, retket ja pelit.

3=Tieto- tai taitotoiminnan tai -ryhmän ensisijaisena tavoitteena on lisätä osallistujien arjen hallintaa edistäviä

tietoja tai taitoja. Esimerkiksi ryhmät, joissa opetellaan tietokoneen

käyttöä tai (ulkopuolisen pitämät) infotilaisuudet.

Pvm	Ohjatun toiminnan/ ryhmän/ tapahtuman nimi ja kuvaus	Toiminnan/ ryhmän tyyppi: 1=Kuntouttava 2=Harraste 3=Tieto tai taito	Osallistujat: sukupuoli ja arvioitu ikä, merkitse lkm										Kaikki yht.	
			NAISET					MIEHET						
			18-29	30-62	63-79	Muut	YHT.	18-29	30-62	63-79	Muut	YHT.		

Liite 2

Fyysisten perustarpeiden hoito

Perustarpeiden hoitamiseen kuuluvat asiakkaan fyysisistä hyvinvointia edistävät päiväkeskuksen palvelut sekä internetin käyttö muuhun kuin viihdetarkoitukseen. Jos päiväkeskuksessa on päivän aikana useampi kuin yksi ruokailu, merkitse ne erikseen.

Merkitse palvelua käyttäneiden tai apua saaneiden HENKILÖIDEN LUKUMÄÄRÄ/PÄIVÄ.								
Pvm.	Ruokailu	Ruoka-apu <i>(jaettu ruoka, ruokalahjoitukset jne.)</i>	Vaate- tai tavara-apu <i>(lahjoitukset, korjaukset jne.)</i>	Hygieniapalvelut <i>(suihku, pyykinpesu jne.)</i>	Terveydenhoitoon liittyvä apu <i>(esim. verenpaineen mittaust, terveysneuvonta)</i>	Internetin käyttö <i>(muu kuin viihdekäyttö)</i>	Muu, mikä? _____ _____	Lisätietoja
	Ruokailukäynnit yhteensä:	Jaettu ruoka-apu yhteensä:	Jaettu vaate- tai tavara-apu yhteensä:	Hygieniapalvelujen käyttökerrat yhteensä:	Terveydenhoitoon liittyvät tapahtumat yhteensä:	Internetin käyttökerrat yhteensä:	_____	_____
YHT.								

Liite 3

Asiantiprofiili

Pvm.	Aukiolo	Yhteensä asiakkaita	Asiainnin tarkoitus oli ainoastaan hyödykkeen hakeminen.	Asiakas vietti aikaa päiväkeskuksessa.	Asiakas teki vapaaehtoistyötä päiväkeskuksessa.	Asiakas osallistui työtoimintaan (oli työvuorossa).	Lisätietoja
			<i>Esim. ruokailu, ruoka-apu</i>	<i>Asiakas osallistui ryhmiin tai vietti muuten aikaa päiväkeskuksessa esim. muiden kanssa keskustellessa</i>	<i>Esim. siivous, pienet askareet, työntekijän auttaminen</i>	<i>Kutouttavassa työtoiminnassa, tukityöllistetty jne.</i>	
	Ma						
	Ti						
	Ke						
	To						
	Pe						
	La						
	Su						
Yhteensä							

Liite 4

Työllistäminen ja vapaaehtoistyö

Tässä taulukossa tilastoidaan päiväkeskuksessa tapahtuva työtoiminta sekä vapaaehtoistyö.

Päiväkeskuksessa asiakkaiden elämäntilanteen kohentuminen voi näkyä vapaaehtois- tai työtoimintaan osallistumisena. Tämän vuoksi kirjataan erikseen ne vapaaehtois- tai työtoimintaan osallistuneet henkilöt, jotka ovat olleet tätä ennen päiväkeskuksen asiakkaina.

Nämä henkilöt kirjataan sarakkeisiin: Joista on ollut ensin päiväkeskuksen asiakkaina.

	TYÖLLISTÄMINEN							VAPAAEHTOISTYÖ		
Vuosi:	Kuntout-tavan työ-toiminnan päivät yhteensä	Kuntout-tavan työ-toiminnan aloittaneet henkilöt yhteensä	<i>Joista on ollut ensin päivä-keskuksen asiakkaina yhteensä</i>	<i>Muissa tuki-työllistämistoimenpiteissä (esim. palkkatuki, työkokeilu) aloittaneet henkilöt yhteensä</i>	<i>Joista on ollut ensin päivä-keskuksen asiakkaina yhteensä</i>	Harjoit-telussa (opiskelijat) tms. aloittaneet henkilöt yhteensä	<i>Joista on ollut ensin päivä-keskuksen asiakkaina yhteensä</i>	Vapaa-ehtois-työtä tehneet henkilöt yhteensä (Eri henkilöä /kk)	<i>Joista päivä-keskuksen asiakkaita (Eri asiakasta /kk)</i>	Asiakkaiden itsenäisesti organisoima toiminta (esim. asiakkaiden ohjaamat ryhmät): Toiminnasta vetovastuussa olevien asiakkaiden lkm ja toiminnan tarkoitus/kuvaus.
Tammi										
Helmi										
Maalis										
Huhti										
Touko										
Kesä										
Heinä										
Elo										
Syys										
Loka										
Marras										
Joulu										
Koko vuosi yht.	Kuntout-tavan työ-toiminnan päivät yhteensä	Kuntout-tavassa työ-toiminnassa olleita yhteensä:	<i>Joista päivä-keskuksen asiakkaita:</i>	Muilla toimenpiteillä työllistettyjä yhteensä:	<i>Joista päivä-keskuksen asiakkaita:</i>	Harjoit-telijoita yhteensä:	<i>Joista päivä-keskuksen asiakkaita:</i>	Arvio: Eri vapaa-ehtoisia yhteensä:	Arvio: <i>Joista päivä-keskuksen asiakkaita:</i>	Asiakkaiden itsenäisesti organisoima toiminta

Lähteet

Tietoa kirjoittajista

Yhteinen päiväkeskus -kirjan tekstien toimittamisesta ja osin kirjoittamisesta ovat vastanneet Sininauhaliiton Aluetyön ja Vaaka-hankkeen työntekijät.

Margit Tepponen on työskennellyt Vaaka-hankkeen projektipäällikkönä. Hän on vastannut osien yksi ja neljä kirjoittamisesta.

Aluetyön suunnittelijana on työskennellyt Päivi Strandén ja aluetyön koordinaattorina Hannu Rutanen. He ovat järjestölakimies Timo Mutalahden ja lainopillinen neuvonantaja Patrik Metsätähden kanssa vastanneet osien kaksi ja kolme kirjoittamisesta.

Esteettömyydestä, työhyvinvoinnista ja luontotoiminnasta ovat kirjoittaneet Sininauhaliiton EMPPA-hankeesta koordinaattori Irene Komu, järjestöpäällikkö Asta Juntunen ja Vihreä veräjä -hankkeen projektipäällikkö Tuomo Salovuori.

Kristillisen vertaistoiminnan kehittäjä Eva Kanerva on kirjoittanut uskonnollisuuden roolista päiväkeskuksissa ja IPT-hankeesta koordinaattori Katariina Hänninen ikääntyneiden Pilke-toiminnasta.

Kirjan toimittaja, Aluetyön koordinaattori Hannu Rutanen ja kirjan kustannustoimittaja, Sininauhaliiton viestintäpäällikkö Maarit Avellan ovat kirjoittaneet case-kuvaukset päiväkeskusten toiminnasta.

Lähteet

- ALA-NIKKOLA, MERJA & SIPILÄ, JORMA (1996) Yksilökohtainen palveluohjaus (case management) – uusi ratkaisu palvelujen yhteensovittamisen ikuisiin ongelmiin. Teoksessa Anna Metteri (toim.) Moniammatillisuus ja sosiaalityö) Edita: Helsinki, 16–31.
- AUTIO, KAARINA JA RAUHALA, HENNA 2010. Avoimet ovet. Miten toiminta tukee nuoria huumeiden käyttäjiä ja mitä he tarvitsevat asiakkaina. Diakonia ammattikorkeakoulun julkaisuja B raportteja 41. Juvenes print Oy. Tampere.
- BJÖRKMANN, T JA HANSSON, L 2000. How does case management for long-term, mentally ill individuals affect their use of health care services. *Nordic Journal on Psychiatry* 2000:54, 441–447.
- DAHLENER-LARSSON, P. 2005. Vaikuttavuuden arviointi. *FinSoc Arviointiraportteja* 3/2005. Stakes, Helsinki.
- Det lönar sig – ekonomiska effekter av verksamheter med personligt ombud. Tukholma, Socialstyrelsen 2006. [Käännös: Palveluohjaus kannattaa www.otu.fi/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=10]
- HIIETALA, OUTI 2013. A-klinikan asiakaskahvilassa – etnografinen tutkimus asiakkaiden juomiselle ja ammattiavulle antamista merkityksistä. Helsinki: Helsingin yliopisto. Väitöskirja. Diakonia ammattikorkeakoulu.
- HONKAKOSKI, ARJA, KINNUNEN, PETRI, VUORIJÄRVI, PETRI 2014. Palveluohjauksen kehittäminen Oulun kaupungissa. Arviointitutkimuksen tuloksia ja johtopäätöksiä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.
- HYTTINEN, LEENA 2005. Palveluohjauksen vaikuttavuutta määrittämässä. Teoksessa Satka, Mirja, Pohjola, Anneli, Rajavaara, Marketta (toim.) *Sosiaalityö ja vaikuttaminen*. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43280/952-5092-91-7.pdf?sequence=1>
- HYTTINEN, NINA K. 2006. Arviointi avuksi projektityöhön. Sininauhaliitto.
- HYVÄRI, SUSANNA 2001. Vallattomuudesta vastuuseen. Kokemuksen politiikan sankaritarinoita. Tietosanoma Oy. Helsinki 2001.
- HYYPÄ, MARKKU T. 2005. Me-hengen mahti. PS-kustannus.

- HÄNNINEN, KAIJA 2007. Palveluohjaus. Asiakaslähtöistä palvelua vauvasta vaariin. Stakes raportteja 20/2007.
- ILMONEN, KAI 2000. Sosiaalinen pääoma: käsite ja sen ongelmallisuus. Teoksessa Sosiaalinen pääoma ja luottamus. toim. Ilmonen Kaj. Jyväskylän yliopisto.
- JAUHIAINEN, TUULA 2006. Päihdehuollon jälkikuntoutus. Asiakastyönseurantaraportti 2005. Selvityksiä 2006:5. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.
- JÄRKESTIG BERGGREN, ULRICA (2006) Personligt ombud. Växjö universitet.
- KANERVA, EVA 2011. Onko elämällä väliä? Puhutaan elämän tarkoituksista. PS-kustannus. Juva: 2011.
- KAUKONEN, OLAVI 1992. Kiintopisteitä arjessa. Raportti päihdehuollon päivätoimintakeskuksista 1990. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 1992. Raportteja 53. VAPK-kustannus.
- KORTENIEMI, PERTTI 2004. Mikä palveluohjauksessa toimi, kenen kohdalla ja missä olosuhteissa? Keskisen sosiaalikeskuksen palveluohjausprojektin loppuarviointiraportti 11.12.2003. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Tutkimuksia 2004:1.
- KOTKAVIRTA, JUSSI 2000. Luottamus instituutioihin ja yksilöllinen hyvinvointi. Julkaisussa: Ilmonen, Kai (toim.) Sosiaalinen pääoma ja luottamus. Jyväskylä: Minerva, SoPhi 42, 2000, 55-68.
- KOTOVIRTA, ELINA 2009. Huumeriippuvuudesta toipuminen Nimettömien Narkomaanien seurassa
- KUUSISTO, KATJA 2010. Kolme reittiä alkoholismista toipumiseen. Tutkimus muutoksesta hoidon ja vertaistuen avulla sekä ilman professionaalista hoitoa. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis
- LIHAVAINEN, HELI 2011. Vertaistukikoulutus päihteitä käyttäville asiakkaille. Teoksessa Juntunen, Asta (toim.) Järjestölähtöiset lähipalvelut – toimintamalleja käytännön työhön. Sininauhaliitto 2014.
- LISTER RUTH 2002. A Politics of Recognition and Respect: Involving People with Experience of Poverty in Decision making that Affects their Lives. Social Policy and Society 1, 37-46
- LUND, PEKKA 2008. Päihdetyön päiväkeskus. Katoava työmuoto vai tärkeä osa palveluketjua? Sininauhaliitto.

- LUND, PEKKA, HOSTIKKA, HENNA, HÄNNINEN, KATARIINA, LAAPIO, MARJA-LIISA
2015. Aatteena auttaminen – Kristillisten päihdejärjestöjen eetos, kuntouttava ote ja ikääntyvät asiakkaat. Sininauhaliitto.
- MASLOW, ABRAHAM H. 1943. A Theory of Human Motivation. Psychological Review.
- MATTILA, KATI-PUPITA, Arvostava kohtaaminen arjessa, auttamistyössä ja työyhteisössä, 2007. Jyväskylä: PS-kustannus.
- NIEMELÄ, JORMA 2002. Identiteettiä, sosiaalinen pääoma ja marginaalista murtautuminen. Teoksessa Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi – näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. (toim. Ruuskanen, Petri). PS-kustannus, Jyväskylä.
- OKSANEN, TUULA 2009. Workplace social capital and employee health. Turun yliopiston julkaisuja: sarja D osa 876 <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/47617/AnnalesD876Oksanen.pdf?sequence=1>
- PAJUNEN, TERHI 2014. Pilke-työn merkitys ikääntyneen arjen hallinnassa. Teoksessa: Laapio, Marja-Liisa & Hänninen, Katariina (toim.) Kaikki hyvin kotona? Ikääntyneiden arjen hallinta tuetun asumisen yksiköissä. Sininauha-julkaisut.
- Personligt ombud för personer med psykiska funktionshinder. En sexårsuppföljning av tio försöksverksamheter. Tukholma, Socialstyrelsen 2004. [Käännös: Psykkisesti toimintarajoitteisten henkilöiden palveluohjaus www.otu.fi/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=10]
- Päiväkeskus mahdollisuutena. Opas päihdetyön päiväkeskustoiminnan kehittämiseen. 2007. (toim.) Heimonen, Päivi Sininauhaliitto.
- RUISNIEMI, ARJA 2006. Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa. Tutkimus yhteisöllisestä päihdekuntoutuksesta. Tampereen yliopisto. Sosiaalipoliitiikan ja sosiaalityön laitos.
- RUUSKANEN, PETRI 2001. Sosiaalinen pääoma – käsitteet, suuntaukset ja mekanismit. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Helsinki
- SAARI, JUHO 2009. Yksinäisten yhteiskunta. WSOY pro Oy. Helsinki
- SALMINEN, MERJA (2013). Palveluohjauksen käsikirja – artikkelikokoelma taustoista ja käytännöistä Kanta-Hämeen Pitsi-hanke 2011–2013. Väli-Suomen Kaste 2011–2013.
- SALOVUORI, TUOMO (2013.) Luonto kuntoutumisen tukena. Mediapinta.

- SOBEK, DURWARD K. 2008. Understanding A3 thinking: A Critical Component of Toyota's PDCA Management System. CRC Press. Taylor & Francis Group: New York.
- SUOMINEN, SAULI 2010. Palveluohjaaja – Asiakkaan tuki ja tulkki. Omaiset mielenterveystyön tukena, Uudenmaan yhdisty ry.
- TAYLOR CHARLES 1992. The politics of recognition. Teoksessa Taylor Charles ja Gutmann Amy (eds.) Multi-culturalism and the politics of Recognition. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- TEDRE, SILVA, PULKKINEN, ANNELI 2010. Palvelu, johon köyhyys tiivistyy. Tutkimus kristillisen päihdetyön päiväkeskuksista. Diakonian tutkimus 2/2010. s.115–142.
- TOIVOLA, MIKAELA 2014. Palveluohjaus päihdetyössä. Kyselytutkimus palveluohjauksen sisällöistä, tavoitteista ja toteutumisesta. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- TÖRMÄ, SINIKKA 2012. Info- ja tukipiste Tiltti ongelmapelaajille ja heidän läheisilleen. Arviointi matalan kynnyksen näkökulmasta. Referenssi Oy.
- TÖRMÄ SINIKKA 2009. Kynnyskysymyksiä. Huono-osaisimmat huumeiden käyttäjät ja matala kynnyks. Sosiaalikehitys Oy. Helsingin yliopisto.
- TÖRMÄ, SININKKA, HUOTARI, KARI JA PITKÄNEN, SARI 2007. Kaupunkipäihdetyön haasteet ja toimintamallit Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskus 2007:2.
- TÖRMÄ, SINIKKA JA HUOTARI, KARI. 2005. Sosiaalikehitys Oy. Sateisten teiden kulksijoita. Huono-osaisimmat ja moniongelmaisimmat päihteiden käyttäjät avun tarvisijoina ja asiakkaina. Helsingin Diakonissalaitos. Helsinki.

Verkkosivut

www.palveluohjaus.fi

www.sininauha.fi > Tutkimus ja arviointi

www.ray.fi

www.vihreäveräjä.fi

http://yle.fi/uutiset/sopo_hyvateko_minihevosen_vierailu_sai_vaitonaisen_vanhuksen_puhumaan/7609345

Sininauhaliiton jäsenjärjestöjen päiväkeskukset

Alajärven päiväkeskusyhdistys ry Alajärvi	Kokkolan päiväkeskus ry Kokkola
Haapamäen Katulähetys ry Haapamäki	Kuiville Pyrkivien Tuki ry Palokka
Haminan Sininauha ry Hamina	Lahden Sininauha ry Lahti
Hangon Katulähetys ry Hanko	Lapin Sinisarastus ry Sodankylä
Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö Helsinki	Lappeenrannan Katulähetys ry Lappeenranta
Hyvinkään Toimari ry Hyvinkää	Lapuan Sininauha ry Lapua
Hämeen Sininauha ry Hämeenlinna	Meijerin Toimintakeskus ry Lapinlahti
Joensuun Siniristi ry Joensuu	Myrskyläyhtey ry Kangasniemi
Joutsan Päiväkeskusyhdistys ry Joutsa	Nurmon Sininauha ry Nurmo
Juvan päihdeongelmaisten päiväkeskus ry, Juva	Pirkanmaan Sininauha ry Tampere
Jyväskylän Katulähetys ry Jyväskylä	Porin Sininauha ry Pori
Kauhavan Sininauha ry Kauhava	Päiväkeskus Pysäkki ry Iisalmi
Keravan Suojakotiyhdistys ry Kerava	Rauman Seudun Katulähetys ry Rauma
Keuruun Ystäväntupa ry Keuruu	Rovaniemen päiväkeskus ry Rovaniemi

Samaria ry
Porvoo

Sininauhasäätiö
Helsinki

Sininen Pysäkki ry
Viiala

Toimintayhdistys Leppälintu ry
Leppävirta

Toimintayhdistys Sinisorsa ry
Kempele

Uudenkaupungin Katulähetys ry
Uusikaupunki

Uusi Mahdollisuus ry
Sysmä

Vaajakosken Suvanto ry
Vaajakoski

ViaDia Pohjois-Savo ry
Kuopio

Virtain Kristillinen Raittiustuki ry
Virrat

Väentupa ry
Laukaa

Vänstugan i Ekenäs rf
Ekenäs

Ähtärin Toimela ry
Ähtäri

UUSIN
JULKAISU

Aatteena auttaminen

Millaista väkeä kristillisissä päihdejärjestöissä työskentelee? Miten he kohtaavat ja kuntouttavat etenkin päihde- ja mielenterveysasiakkaita? Sininauhaliiton uusin kirja tarjoaa tutkittua tietoa näistä kysymyksistä. *Aatteena auttaminen. Kristillisten päihdejärjestöjen eetos, kuntoutuksellinen ote ja ikääntyvät asiakkaat* -teos kuvaa kristillisen päihdetyön nykytilaa, mutta katsoo myös menneeseen ja ennakoii tulevaa.

Teos tarjoaa tilastotiedon lisäksi näkökulmia oman auttamistyön ytimeen, kokonaisvaltaisen kohtaamisen eetokseen. Kristillisestä ihmisarvokäsityksestä kumpuaa vahva kuntoutuksellinen eetos.

Kirjaa voi tilata keskustoimisto@sininauha.fi

Muut kirjat

